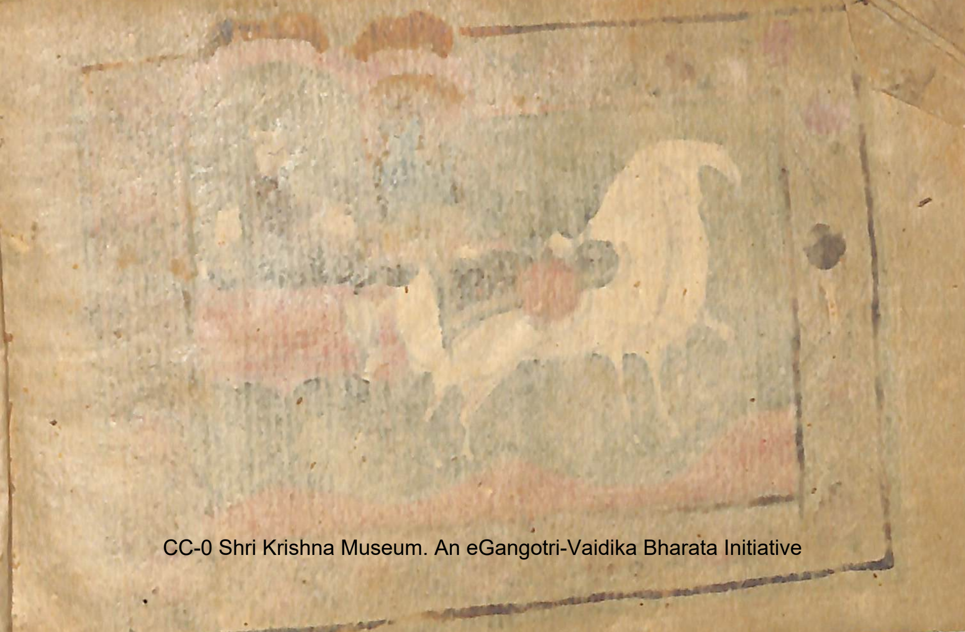
੧ਓ ਅੰਸ੍ਰਿਅਸਤਸ੍ਰੀਗਣੇਸਾਇਨਮਃ

ॐनमोभगवतेवासुदेवाय॥ॐअस्य
श्रीभगवद्गीतामालामंत्रस्यश्रीभग
वान्वेदव्यासऋषिरनुष्टुप्छंदः
श्रीकृष्णःपरमात्मादेवता॥अशो
च्यानन्वशोचस्त्वंप्रज्ञावादांश्चभाष
सेतिबीजं॥सर्वधर्मान्परित्यज्यमा

गी॰
१

मेकंशरणंव्रजेतिशक्तिः॥ अहंत्वास
र्वपापेभ्योमोक्षयिष्यामिमाशुचः॥
इतिकीलकं॥ नैनंछिंदंतिशस्त्रा
णिनैनंदहतिपावकः इत्यंगुष्ठा
भ्यांनमः॥ नचैनंक्लेदयंत्यापोनशो
षयतिमारुतइतितर्जनीभ्यांनमः॥

श्च्छेद्योयमदाह्योयमक्लेद्योशोष्य
एवचेतिमध्यमाभ्यांनमः॥नित्यःस
र्वगतःस्थाणुरचलोयंसनातनइत्य
नामिकाभ्यांनमः॥पश्यमेपार्थरू
पाणिशतशोथसहस्रशःइतिकनि
ष्ठिकाभ्यांनमः॥नानाविधानिदिव्या

गी·
१

मेकं शरणं व्रजेति शक्तिः॥ अहं त्वा स
र्वपापेभ्यो मोक्षयिष्यामि मा शुच॥
इति कीलकं॥ नैनं छिंदंति शस्त्रा
णि नैनं दहति पावकः इति अंगुष्ठा
भ्यां नमः॥ न चैनं क्लेदयंत्यापो न शो
षयति मारुत इति तर्जनीभ्यां नमः

अच्छेद्योयमदाह्योयमक्लेद्योशोष्य
एव चेति मध्यमाभ्यां नमः॥ नित्यः स
र्वगतः स्थाणुरचलोयं सनातन इत्य
नामिकाभ्यां नमः॥ पश्य मे पार्थ रू
पाणि शतशोथ सहस्रशः इति कनि
ष्ठिकाभ्यां नमः॥ नानाविधानि दिव्या

गी.
२

णि नानावर्णाकृतीनि चेति करतलक
रपृष्ठाभ्यां नमः ॥ नैनं छिंदंति शस्त्रा
णीति हृदयाय नमः ॥ न चैनं क्लेद
यंत्यापो इति शिरसे स्वाहा ॥ अच्छे
द्योयमदाह्योयमिति शिखायै वौ
षट् ॥ नित्यः सर्वगतः स्थाणुरिति क

वचायहुं ॥ पश्यमेपार्थरूपाणिइति
नेत्रत्रयायवौषट् ॥ नानाविधानि
दिव्यानीत्यस्त्रायफट् ॥ ॐश्री
कृष्णप्रीत्यर्थेपाठेविनियोगः ॥ ॐपा
र्थायप्रतिबोधितांभगवतानाराय
णेनस्वयं ॥ व्यासेनग्रथितांपुराण

गी॰ ३

मुनिनामध्येमहाभारते॥अद्वैतामृत
वर्षिणींभगवतीमष्टादशाध्यायिनी
मंबत्वामनुसंदधामिभगवद्गीतेभव
द्वेषिणीं॥२॥नमोस्तुतेव्यासविशाल
बुद्धेफुल्लारविंदायतपत्रनेत्र॥ये
नत्वयाभारततैलपूर्णःप्रज्वालितो

त

कृनदीकेवर्नकेकेश्रावे ॥५॥ पाराशा
र्यवचःसरोजममलंगीतार्थगंधोत्क
टं ॥ नानाख्यानककेसरंहरिकथा
संबोधिनाबोधितं । लोकेसज्जनष
ट्पदैरहरहःपेपीयमानंमुदाभू
याद्भारतपंकजंकलिमलप्रध्वंसिनः

गी
५

प

श्रेयसे॥१॥मूकंकरोतिवाचालंपंगुंलं
घयतेगिरिं॥यत्कृपातमहंवंदेपरमा
नंदमाधवं॥२॥यंब्रह्मावरुणेंद्ररुद्रम
रुतः स्तुन्वंतिदिव्यैः स्तवैर्वेदैःसांगप
दक्रमोपनिषदैर्गायंतियंसामगाः॥
ध्यानावस्थिततद्गतेनमनसापश्यंति

कृ

ज्ञानमयः प्रदीपः ॥ ४ ॥ प्रपन्नपारिजाता
यतोत्रवेत्रैकपाणये ॥ ज्ञानमुद्राय कृष्णा गी
य गीतामृतदुहे नमः ॥ ५ ॥ सर्वोपनिष
९ दो गावो दोग्धा गोपालनंदनः ॥ पार्थो व
त्सः सुधीर्भोक्ता दुग्धं गीतामृतं म
हत् ॥ वसुदेवसुतं देवं कंसचाणूर

मर्द्दनं ॥ देवकीपरमानंदं कृष्णं वंदे जग
द्गुरुं ॥ ॥ भीष्मद्रोणतटा जयद्रथजला
गांधारनीलोत्पला ॥ शल्यग्राहवती
कृपेण वहिनी कर्णेन वेलाकुला ॥ अ
श्वत्थामविकर्णघोरमकरा दुर्योध
नावर्त्तिनी ॥ सोत्तीर्णा खलु पांडवैः ॥ ॐ

यंयोगिनोयस्यैनंनविदुःसुरासुरगा
णादेवायतस्मैनमः॥२॥धृतराष्ट्र
उवाच॥धर्मक्षेत्रेकुरुक्षेत्रेसमवे
तायुयुत्सवः॥मामकाःपांडवाश्चैव
किमकुर्वतसंजय॥१॥संजयउवा
च॥दृष्ट्वातुपांडवानीकंव्यूढंदुर्यो

गी. १०

धनस्तदा ॥ आचार्यमुपसंगम्यराजा
वचनमब्रवीत् ॥ २ ॥ पश्यैतांपांडुपुत्रा
णामाचार्यमहतींचमूं ॥ व्यूढांद्रुपद
पुत्रेणतवशिष्येणधीमता ॥ ३ ॥ अत्र
शूरामहेष्वासाभीमार्जुनसमायुधि ॥
युयुधानोविराटश्चद्रुपदश्चमहारथा

धृष्टकेतुश्चेकितानःकाशिराजश्चवीर्य
वान्॥पुरुजित्कुंतिभोजश्चशैब्यश्चनर
पुंगवः॥५॥युधामन्युश्चविक्रांतउत्तमौ
जाश्चवीर्यवान्॥सौभद्रोद्रौपदेयाश्च
सर्वएवमहारथाः॥६॥अस्माकंतुवि
शिष्टायेतान्निबोधद्विजोत्तम॥नाय

A-1

काममसैन्यस्यसंज्ञार्थंतान्ब्रवीमि
ते ॥ भवान्भीष्मश्चकर्णश्चकृपश्चस
मितिंजयः ॥७॥ अश्वत्थामाविकर्णश्च
सौमदत्तिस्तथैवच ॥ अन्येचबहु
वःशूरामदर्थेत्यक्तजीविनः ॥८॥ ना
नाशस्त्रप्रहरणाःसर्वेयुद्धविशार

दाः॥९॥अपर्याप्तंतदस्माकंबलंभीष्माभि
रक्षितं॥पर्याप्तंत्विदमेतेषांबलंभी
माभिरक्षितं॥१०॥अयनेषुचसर्वेषुय
थाभागमवस्थिताः॥भीष्ममेवाभिर
क्षंतुभवंतःसर्वएवहि॥११॥तस्यसं
जनयन्हर्षंकुरुवृद्धःपितामहः॥

सिंहनादं विनिद्योच्चैः शंखं दध्मौ प्रताप
वान् ॥१२॥ ततः शंखाश्च भेर्यश्च पणवा
नकगोमुखाः ॥ सहसैवाभ्यहन्यंत स
शब्दस्तुमुलोऽभवत् ॥१३॥ ततः श्वेतैर्
हयैर्युक्तै महति स्यंदने स्थितौ ॥ माध
वः पांडवश्चैव दिव्यौ शंखौ प्रदध्मतुः ॥

श्री

पांचजन्यं हृषीकेशो देवदत्तं धनंजयः
पौंड्रं दध्मौ महाशंखं भीमकर्मा वृको
दरः ॥ १५ ॥ अनंतविजयं राजा कुंतीपुत्रो
युधिष्ठिरः ॥ नकुलः सहदेवश्च सु
घोषमणिपुष्पकौ ॥ १६ ॥ काश्यश्च
परमेष्वासः शिखंडी च महारथः ॥

गी·
९

धृष्टद्युम्नोविराटश्चसात्यकिश्चापरा
जितः॥द्रुपदोद्रौपदेयाश्चसर्वशःपृ
थिवीपते॥१८॥सौभद्रश्चमहाबाहुःशं
खान्दध्मुःपृथकपृथक॥सघोषोधा
र्त्तराष्ट्राणांहृदयानिविदारयत॥न
भश्चपृथिवीचैवतुमलोव्यनुनादय

नु ॥१९॥ अथ व्यवस्थितान्दृष्ट्वा धार्त
राष्ट्रान्कपिध्वजः ॥ प्रवृत्ते शस्त्रसंपाते
धनुरुद्यम्य पांडवः ॥ २० ॥ हृषीकेशं त
दा वाक्यमिदमाह महीपते ॥ सेन
योरुभयोर्मध्ये रथं स्थापय मेऽच्यु
त ॥ २१ ॥ यावदेतान्निरीक्षेऽहं योद्धुका

गी॰

२१

मानवस्थितान्। कैर्मया सह योद्धव्य

मस्मिन् रणसमुद्यमे ॥२२॥ योत्स्यमा

नानवेक्षेहं य एतेत्र समागताः। धार्त

राष्ट्रस्य दुर्बुद्धेर्युद्धे प्रियचिकीर्षवः॥

संजय उवाच॥ ॥ एवमुक्तो हृषी

केशो गुडाकेशेन भारत। सेनयोरु

भयोर्मध्ये स्थापयित्वा रथोत्तमं ॥२४॥
भीष्मद्रोणप्रमुखतः सर्वेषां च महीक्षि
तां ॥ उवाच पार्थ पश्यैतान्समवे
तान्कुरूनिति ॥२५॥ तत्रापश्यत्स्थि
तान्पार्थः पितॄनथ पितामहान् ॥
आचार्यान्मातुलान्भ्रातॄन्पुत्रान्पौ

गी॰
१९

चान्सखींस्तथा ॥ २६ ॥ श्वशुरान्सुहृद
श्चैवसेनयोरुभयोरपि ॥ तान्समीक्ष्य
सकौंतेयः सर्वान्बंधूनवस्थितान् ॥
कृपयापरयाविष्टोविषीदन्निदम
ब्रवीत् ॥ संजयउवाच ॥ दृष्ट्वेमंस्वज
नंकृष्णयुयुत्सुंसमुपस्थितं ॥ २७ ॥

सीदंति मम गात्राणि मुखं च परिशु
ष्यति ॥ वेपथुश्च शरीरे मे रोमहर्ष
श्च जायते ॥ २९ ॥ गांडीवं स्रंसते हस्ता
त्वक्चैव परिदह्यते ॥ न च शक्नोम्य
वस्थातुं भ्रमतीव च मे मनः ॥ ३० ॥ नि
मित्तानि च पश्यामि विपरीतानि के

गी.
१२

शव ॥ न च श्रेयोऽनुपश्यामि हत्वा स्वजन
माहवे ॥ ३१ ॥ न कांक्षे विजयं कृष्ण न
च राज्यं सुखानि च ॥ किं नो राज्येन ।
गोविंद किं भोगैर्जीवितेन वा ॥ ३२ ॥
येषामर्थे कांक्षितं नो राज्यं भोगाःसु
खानि च ॥ त इमेवस्थिता युद्धेप्रा

णास्त्यक्त्वाधनानिच॥ ३३ आचार्याः
पितरःपुत्रास्तथैवचपितामहाः॥
मातुलाःश्वशुराःपौत्राःस्यालाःसं
बंधिनस्तथा॥ ३४॥ एतान्नहंतुमि
च्छामिघ्नतोपिमधुसूदन॥ अपित्रै
लोक्यराज्यस्यहेतोःकिंनुमहीकृ

गी
२३

ते॥३५॥ निहत्यधार्तराष्ट्रान्नःकाप्री
तिःस्याज्जनार्दन॥ पापमेवाश्रयेद
स्मान्हत्वैतानाततायिनः॥३६॥
तस्मान्नार्हावयंहंतुंधार्तराष्ट्रान्स्व
ध बांधवान्॥स्वजनंहिकथंहत्वासु
खिनःस्याममाधव॥३७॥यद्यप्ये

तेन पश्यंति लोभोपहतचेतसः ॥ कु
लक्षयकृतं दोषं मित्रद्रोहे च पात
कं ॥ ३८ ॥ कथं न ज्ञेयमस्माभिः पा
पादस्मान्निवर्तितुं ॥ कुलक्षयकृतं
दोषं प्रपश्यद्भिर्जनार्दन ॥ ३९ ॥ कु
लक्षये प्रणश्यंति कुलधर्माः सना

गी
२४

धर्मेनष्टेकुलंकृत्स्नमधर्मोभिभव
त्युत॥ ४०॥ अधर्माभिभवात्कृष्णप्र
दुष्यंतिकुलस्त्रियः॥ स्त्रीषुदुष्टासु
वार्ष्णेयाजायतेवर्णसंकरः॥ ४१॥ सं
संकरोनरकायैवकुलघ्नानांकुल
स्यच॥ पतंतिपितरोह्येषांलुप्त

पिंडोदकक्रियाः ॥ ४२ ॥ दोषैरेतैः
कुलघ्नानां वर्णसंकरकारकैः ।
उत्साद्यंते जातिधर्माः कुलधर्मा
श्च शाश्वताः ॥ ४३ ॥ उत्सन्नकुल
धर्माणां मनुष्याणां जनार्दन । न
रकेनियतं वासो भवतीत्यनुशु

गी॰ श्रुम॥४४॥ अहो बत महत्पापं कर्तुं
१९ व्यवसिता वयं॥ यद्राज्यसुखलो
भेन हन्तुं स्वजनमुद्यताः॥४५॥ य
दि मामप्रतीकारमशस्त्रं शस्त्र
पाणयः॥ धार्तराष्ट्रा रणे हन्यु
स्तन्मे क्षेमतरं भवेत्॥४६॥ संज

रणे हन्यु

यउवाच ॥ एवमुक्त्वार्जुनः संख्येरथो
पस्थउपाविशत ॥ विसृज्यसशरंचा
पंशोकसंविग्नमानसः ॥ ४७ ॥ इ
तिश्रीभगवद्गीतासूपनिषत्सुब्र
ह्मविद्यायांयोगशास्त्रेश्रीकृष्णार्जु
नसंवादेअर्जुनविषादोनामप्रथ

गी॰
१९

मोध्यायः ॥१॥ संजयउवाच ॥ तंत
थाकृपयाविष्टमश्रुपूर्णाकुलेक्ष
णं ॥ विषीदंतमिदंवाक्यमुवाचम
धुसूदनः ॥१॥ श्रीभगवानुवाच ॥
कुतस्त्वाकश्मलमिदंविषमेसमुप
स्थितं ॥ अनार्यजुष्टमस्वर्ग्यमकीर्ति

करमर्जुन ॥ २ ॥ क्लैब्यंमास्मगमःपा
र्थनैतत्त्वय्युपपद्यते ॥ क्षुद्रंहृदयदौ
र्बल्यंत्यक्त्वोत्तिष्ठपरंतप ॥ ३ ॥ अर्जु
नउवाच ॥ कथंभीष्ममहंसंख्येद्रो
णंचमधुसूदन ॥ इषुभिःप्रतियोत्स्या
मिपूजार्हावरिसूदन ॥ ४ ॥ गुरूनहत्वा

गी.
१२

हिमहानुभावाच्छ्रेयोभोक्तुंभैक्ष्य
मपीहलोके॥हत्वार्थकामांस्तु
गुरूनिहैवभुंजीयभोगान्रुधिर
प्रदिग्धान्॥५॥नचैतद्विद्मःक
तरन्नोगरीयोयद्वाजयेमयदिवा
नोजयेयुः॥यानेवहत्वानजिजी

रा:

वयामस्तेवस्थिताःप्रमुखेधार्त
राष्ट्राः॥६॥कार्पण्यदोषोपहतस्व
भावःपृच्छामित्वांधर्मसंमूढचे
ताः॥यच्छ्रेयःस्यान्निश्चितंब्रूहित
न्मेशिष्यस्तेहंशाधिमांत्वांप्रप
न्नं॥७॥नहिप्रपश्यामिममापनु

द्याद्यच्छोकमुच्छोषणमिंद्रियाणां॥
अवाप्यभूमावसपत्नमृद्धंराज्यंसु
राणामपिचाधिपत्यं॥८॥संजय
उवाच॥एवमुक्त्वाहृषीकेशंगुडाके
शःपरंतप॥नयोत्स्यइतिगोविंद
मुक्त्वातूष्णींबभूवह॥९॥तमुवाच

वहृषीकेशः प्रहसन्निव भारत॥ सेन
योरुभयोर्मध्ये विषीदंतमिदं वचः॥ १०
श्रीभगवानुवाच॥ अशोच्यानन्वशोच
स्त्वं प्रज्ञावादांश्च भाषसे॥ गतासून ११
गतासूंश्च नानुशोचंति पंडिताः॥
नत्वेवाहं जातु नासं न त्वं नेमे जना

गी॰
१९

धिपः॥नचैवनभविष्यामःसर्वेवय
मतःपरं॥१२॥देहिनोस्मिन्यथादेहे
कौमारंयौवनंजरा॥तथादेहांतर
प्राप्तिर्धीरस्तत्रनमुह्यति॥१३॥मात्रा
स्पर्शास्तुकौंतेयशीतोष्णसुखदुः
खदाः॥आगमापायिनोनित्यास्तां

तितिक्षस्वभारत ॥१४॥ यंहिनव्यथ
यंत्येतेपुरुषंपुरुषर्षभ॥समदुःख
सुखंधीरंसोमृतत्वायकल्पते॥१५॥
नासतोविद्यतेभावोनाभावोविद्यते
सतः॥उभयोरपिदृष्टोन्तस्त्वनयोस्त
त्वदर्शिभिः॥१६॥अविनाशितुतद्विद्धि

गी
२

येन सर्वमिदं ततं ॥ विनाशमव्यय
स्यास्य न कश्चित्कर्तुमर्हति ॥ १७ ॥ अं
तवंत इमे देहा नित्यस्योक्ताः शरीरि
णः ॥ अनाशिनोप्रमेयस्य तस्माद्यु
ध्यस्व भारत ॥ १८ ॥ य एनं वेत्ति हंतारं
यश्चैनं मन्यते हतं ॥ उभौ तौ न विजा

नीतोनायंहंतिनहन्यते॥१९॥नजाय
तेम्रियतेवाकदाचिन्नायंभूताभवि
तावानभूयः॥अजोनित्यःशाश्व
तोयंपुराणोनहन्यतेहन्यमानेश
रीरे॥२०॥वेदाविनाशिनंनित्यंयए
नमजमव्ययं कथंसपुरुषःपा

गी
२१

र्थंकंघातयतिहंतिकं॥२१॥वासांसि
जीर्णानियथाविहायनवानिगृ
ह्णातिनरोपराणि॥तथाशरीरा
णिविहायजीर्णान्यन्यानिसंयाति
नवानिदेही॥२२॥नैनंछिंदंतिशस्त्रा
णिनैनंदहतिपावकः॥नचैनं

क्लेदयंत्यापोनशोषयतिमारुतः॥ २३
अच्छेद्योयमदाह्योयमक्लेद्योशो
ष्यएवच॥नित्यःसर्वगतःस्थाणु
रचलोयंसनातनः॥२४॥अव्यक्तो म
यमचिंत्योयमविकार्योयमुच्यते॥
तस्मादेवंविदित्वैनंनानुशोचितुम

र्हसि ॥ २५ ॥ अथ चैनं नित्यजातं नित्यं
वा मन्यसे मृतं ॥ तथापि त्वं महाबाहो
नैनं शोचितुमर्हसि ॥ २६ ॥ जातस्य
हि ध्रुवो मृत्युर्ध्रुवं जन्म मृतस्य च
तस्मादपरिहार्येर्थे न त्वं शोचितुम
र्हसि ॥ २७ ॥ अव्यक्तादीनि भूतानि

व्यक्तमध्यानि भारत ॥ अव्यक्तनि
धनान्येव तत्र का परिदेवना ॥ २८ ॥ आ
श्चर्यवत्पश्यति कश्चिदेनम् आश्चर्यवद्व
दति तथैव चान्यः ॥ आश्चर्यवच्चैन
मन्यः शृणोति श्रुत्वाप्येनं वेद न
चैव कश्चित् ॥ २९ ॥ देही नित्यमवध्यो

गी॰
२३

यं देहे सर्वस्य भारत ॥ तस्मात्सर्वाणि
भूतानि न त्वं शोचितुमर्हसि ॥ ३० ॥ स्व
धर्ममपि चावेक्ष्य न विकंपितुमर्ह
सि ॥ धर्म्याद्धि युद्धाछ्रेयोन्यत्क्षत्र
यस्य न विद्यते ॥ ३१ ॥ यदृच्छया चोप
पन्नं स्वर्गद्वारमपावृतं ॥ सुखिनः

त्रियाःपार्थलभंतेयुद्धमीदृशं॥३२॥अ
थचेत्त्वमिमंधर्म्यंसंग्रामंनकरिष्य
सि॥ततःस्वधर्मंकीर्तिंचहित्वापाप
मवाप्स्यसि॥३३॥अकीर्तिंचापिभूता
निकथयिष्यंतितेऽव्ययां॥संभावि
तस्यचाकीर्तिर्मरणादतिरिच्यते

गी
२४

भयाद्रणादुपरतंमंस्यंतेत्वांमहारथाः
येषांचत्वंबहुमतोभूत्वायास्यसिलाघ
वं॥३५॥अवाच्यवादांश्चबहून्वदि
ष्यंतितवाहिताः॥निंदंतस्तवसाम
र्थ्यंततोदुःखतरंनुकिं॥३६॥हतो
वाप्राप्स्यसिस्वर्गंजित्वावाभोक्ष्यसे

मही॥तस्मादुत्तिष्ठकौंतेययुद्धायकृ
तनिश्चयः॥३७॥सुखदुःखेसमेकृत्वा
लाभालाभौजयाजयौ॥ततोयुद्धाय
युज्यस्वनैवंपापमवाप्स्यसि॥३
एषातेभिहितासांख्येबुद्धिर्योगे
त्विमांशृणु॥बुद्ध्यायुक्तोययापार्थ

गी॰ अ॰

कर्मबंधंप्रहास्यसि ॥ ३९ ॥ नेहाभिक्रम
नाशोस्तिप्रत्यवायोनविद्यते ॥
स्वल्पमप्यस्यधर्मस्यत्रायतेमह
तोभयात् ॥ ४० ॥ व्यवसायात्मिकाबु
द्धिरेकेहकुरुनंदन ॥ बहुशाखा
ह्यनंताश्चबुद्धयोव्यवसायिनां ॥ ४

यामिमांपुष्पितांवाचं प्रवदंत्यवि
पश्चिता:॥वेदवादरता:पार्थना
न्यदस्तीतिवादिन:॥४२॥कामा
त्मान:स्वर्गपराजन्मकर्मफलप्र
दां॥क्रियाविशेषबहुलांभोगै
श्वर्यगतिंप्रति॥४३॥भोगैश्वर्यप्र

गी॰
२८

सक्तानांतयापहृतचेतसां॥व्यवसा
यात्मिकाबुद्धिःसमाधौनविधीय
ते॥४४॥त्रैगुण्यविषयावेदानिस्त्रैगु
ण्याभवार्जुन॥निर्द्वंद्वोनित्यसत्व
स्थोनिर्योगक्षेमआत्मवान्॥४५॥
यावानर्थउदपानेसर्वतःसंप्लुतो

दके॥तावान्सर्वेषुवेदेषुब्राह्मणस्य
विजानतः॥४६॥कर्मण्येवाधिकार
स्तेमाफलेषुकदाचन॥माकर्मफल
हेतुर्भूःमातेसंगोस्त्वकर्मणि॥४७॥
योगस्थःकुरुकर्माणिसंगंत्यक्त्वाध
नंजय॥सिद्ध्यसिद्ध्योःसमोभूत्वासमत्वं

गी
२५

योगउच्यते॥४८॥दूरेणह्यवरंकर्मबुद्धियोगाद्धनंज
य:॥बुद्धौशरणमन्विछकृपणा:फलहेतव:॥
४९॥बुद्धियुक्तोजहातीहउभेसुकृतदुःकृते॥तस्मा
द्योगाययुज्यस्वयोग:कर्मसुकौशलं॥५०॥कर्म
जंबुद्धियुक्ताहिफलंत्यक्त्वामनीषिण:॥जन्मबंध
विनिर्मुक्ता:पदंगछंत्यनामयं॥५१॥यदातेमोह

कलिलं बुद्धिर्व्यतितरिष्यति ॥ तदा गंतासि निर्वेदं श्रोत
व्यस्य श्रुतस्य च ॥५२॥ श्रुतिविप्रतिपन्ना ते यदा स्थास्यति नि
श्चला ॥ समाधावचला बुद्धिस्तदा योगमवाप्स्यसि ॥५३॥ अ
र्जुन उवाच ॥ स्थितप्रज्ञस्य का भाषा समाधिस्थस्य केशव ॥
स्थितधीः किं प्रभाषेत किमासीत व्रजेत किं ॥५४॥ श्री
भगवानुवाच ॥ प्रजहाति यदा कामान्सर्वान्पार्थ म

गी°
२९

नोगतान् ॥ आत्मन्येवात्मनातुष्टः स्थितप्रज्ञस्तदोच्य
ते ॥ ५५ ॥ दुःखेष्वनुद्विग्नमनाः सुखेषुविगतस्पृहः ॥
वीतरागभयक्रोधः स्थितधीर्मुनिरुच्यते ॥ ५६ ॥ यः स
र्वत्रानभिस्नेहस्तत्तत्प्राप्यशुभाशुभं ॥ नाभिनंदतिनद्वे
ष्टितस्यप्रज्ञाप्रतिष्ठिता ॥ ५७ ॥ यदासंहरतेचायंकूर्मो
गानीवसर्वशः ॥ इंद्रियाणींद्रियार्थेभ्यस्तस्यप्रज्ञा

प्रतिष्ठिता॥५८॥विषयाविनिवर्तंतेनिराहारस्यदे
हिनः॥रसवर्जंरसोप्यस्यपरंदृष्ट्वानिवर्त्तते॥५९॥
यततोह्यपिकौंतेयपुरुषस्यविपश्चितः॥इंद्रिया
णिप्रमाथीनिहरंतिप्रसभंमनः॥६०॥तानिसर्वाणि
संयम्ययुक्तआसीतमत्परः॥वशेहियस्येंद्रियाणि
तस्यप्रज्ञाप्रतिष्ठिता॥६१॥ध्यायतोविषयान्पुं

गी॰ २९

संगस्तेषूपजायते॥ संगात्संजायते कामः कामा
त्क्रोधोभिजायते॥६२॥ क्रोधाद्भवति संमोहः संमो
हात्स्मृतिविभ्रमः॥ स्मृतिभ्रंशाद्बुद्धिनाशो बुद्धि
नाशात्प्रणश्यति॥६३॥ रागद्वेषवियुक्तैस्तु विष
यानिंद्रियैश्चरन्॥ आत्मवश्यैर्विधेयात्मा प्रसादम
धिगच्छति॥६४॥ प्रसादे सर्वदुःखानां हानिरस्यो

पजायते ॥ प्रसन्नचेतसोह्याशु बुद्धिः पर्यवतिष्ठते ॥
६५ ॥ नास्तिबुद्धिरयुक्तस्य नचायुक्तस्य भावना ॥ न
चाभावयतः शांतिरशांतस्य कुतः सुखं ॥ ६६ ॥ इंद्रि
याणां हि चरतां यन्मनोनुविधीयते ॥ तदस्य हरति
प्रज्ञां वायुर्नावमिवांभसि ॥ ६७ ॥ तस्माद्यस्य महाबा
हो निगृहीतानि सर्वशः ॥ इंद्रियाणींद्रियार्थे

गी॰ ६८

भ्यस्तस्य प्रज्ञा प्रतिष्ठिता ॥ ६८ ॥ या निशा सर्वभूता
नां तस्यां जागर्ति संयमी ॥ यस्यां जागर्ति भूतानि सा
निशा पश्यतो मुने ॥ ६९ ॥ आपूर्यमाणमचलप्रति
ष्ठं समुद्रमापः प्रविशंति यद्वत् ॥ तद्वत्कामा यं
प्रविशंति सर्वे स शांतिमाप्नोति न कामकामी ॥ ७०
विहाय कामान्यः सर्वान्पुमांश्चरति निस्पृहः ॥ नि

र्ममोनिरहंकारःसशांतिमधिगच्छति ॥ ७१ ॥ एषाब्रा
ह्मीस्थितिःपार्थनैनांप्राप्यविमुह्यति ॥ स्थित्वास्या
मंतकालेपिब्रह्मनिर्वाणमृच्छति ॥ ७२ ॥ इति श्री
भगवद्गीतासूपनिषत्सुब्रह्मविद्यायांयोगशास्त्रे
श्रीकृष्णार्जुनसंवादेसांख्ययोगोनामद्वितीयोध्यायः
॥ २ ॥ संजयउवाच ॥ ज्यायसीचेत्कर्मणस्तेमताबु

गी॰
२५

द्धिर्जनार्दन॥ तत्किंकर्मणिघोरेमांनियोजयसि
केशव॥१॥ व्यामिश्रेणेववाक्येनबुद्धिंमोहयसी
वमे॥ तदेकंवदनिश्चित्ययेनश्रेयोहमाप्नुयां॥२
॥ श्रीभगवानुवाच॥ लोकेस्मिन्द्विविधानिष्ठापुरा
प्रोक्तामयानघ॥ ज्ञानयोगेनसांख्यानांकर्मयो
गेनयोगिनां॥३॥ नकर्मणामनारंभान्नैष्कर्म्यंपु

रुषोश्नुते॥नचसंन्यसनादेवसिद्धिंसमधिगछति॥४
नहिकश्चित्क्षणमपिजातुतिष्ठत्यकर्मकृत्॥का
र्यतेह्यवशःकर्मसर्वःप्रकृतिजैर्गुणैः॥५॥कर्मे
न्द्रियाणिसंयम्ययआस्तेमनसास्मरन्॥इंद्रिया
र्थान्विमूढात्मामिथ्याचारःसउच्यते॥६॥यस्त्वि
न्द्रियाणिमनसानियम्यारभतेर्जुन॥कर्मेंद्रियैःक

गी॰
३

र्मयोगमसक्तः सविशिष्यते॥ ७॥ नियतंकुरुकर्म
त्वंकर्मज्यायोह्यकर्मणः॥ शरीरयात्रापिचतेन
प्रसिद्ध्येदकर्मणः॥ ८॥ यज्ञार्थात्कर्मणोन्यत्रलोको
यंकर्मबंधनः॥ तदर्थंकर्मकौंतेयमुक्तसंगः समा
चर॥ ९॥ सहयज्ञाःप्रजाःसृष्ट्वापुरोवाचप्रजापतिः
अनेनप्रसविष्यध्वमेषवोस्त्विष्टकामधुक्॥ १०॥ दे

वान्भावयतानेनतेदेवाभावयंतवः॥ परस्परंभा
वयंतः श्रीयः परमवाप्स्यथ॥ ११॥ इष्टान्भोगान्
हिवोदेवादास्यंतेयज्ञभाविताः॥ तैर्दत्तानप्रदायै
भ्योयोभुंक्तेस्तेनएवसः॥ १२॥ यज्ञशिष्टाशिनः सं
तोमुच्यंतेसर्वकिल्बिषैः॥ भुंजंतेतेत्वघंपापाये
पचंत्यात्मकारणात्॥ १३॥ अन्नाद्भवंतिभूतानि

पर्जन्यादन्नसंभवः॥ यज्ञाद्भवंतिपर्जन्योयज्ञः
कर्मसमुद्भवः॥२४॥ कर्मब्रह्मोद्भवंविद्धिब्रह्मा
क्षरसमुद्भवं॥ तस्मात्सर्वगतंब्रह्मनित्यंयज्ञेप्रति
ष्ठितं॥१५॥ एवंप्रवर्तितंचक्रंनानुवर्तयतीहयः॥
अघायुरिंद्रियारामोमोघंपार्थसजीवति॥१६॥
यस्त्वात्मरतिरेवस्यादात्मतृप्तश्चमानवः॥आ

पू

त्मन्येव च संतुष्टस्तस्य कार्यं न विद्यते॥१७॥नैव तस्य
कृतेनार्थो नाकृतेनेह कश्चन॥ न चास्य सर्वभूते
षु कश्चिदर्थव्यपाश्रयः॥१८॥तस्मादसक्तः स
ततं कार्यं कर्म समाचर॥ असक्तो ह्याचरन्कर्म पर
माप्नोति पूरुषः॥१९॥कर्मणैव हि संसिद्धिमास्थि
ता जनकादयः॥ लोकसंग्रहमेवापि संपश्यन्

गी॰
२२

कर्तुमर्हसि ॥ २० ॥ यद्यदाचरति श्रेष्ठस्तत्तदेवेतरो
जनः ॥ स यत्प्रमाणं कुरुते लोकस्तदनुवर्त्तते ॥ २१
न मे पार्थास्ति कर्तव्यं त्रिषु लोकेषु किंचन ॥ नान
वाप्तमवाप्तव्यं वर्त एव च कर्मणि ॥ २२ यदि ह्य
हं न वर्तेयं जातु कर्मण्यतंद्रितः ॥ मम वर्त्मानु
वर्तंते मनुष्याः पार्थ सर्वशः ॥ उत्सीदेयुरिमे लो

का न कुर्यां कर्म चेदहं ॥ संकरस्य च कर्त्ता स्यामुपहन्या
मिमाः प्रजाः ॥ २४ ॥ सक्ताः कर्मण्यविद्वांसो यथा कुर्वंति
भारत ॥ कुर्याद्विद्वांस्तथासक्तश्चिकीर्षुर्लोकसंग्रहं
२५ ॥ न बुद्धिभेदं जनयेदज्ञानां कर्मसंगिनां ॥ जोषयेत्स
र्वकर्माणि विद्वान्युक्तः समाचरन् ॥ २६ ॥ प्रकृतेः क्रिय
माणानि गुणैः कर्माणि सर्वशः ॥ अहंकारविमूढा

गी० २२

त्माकर्ताहमितिमन्यते॥२७॥तत्वविन्नमहाबाहो
गुणकर्मविभागयोः।गुणागुणेषुवर्त्तंतइतिमत्वा
नसज्जते॥२८॥प्रकृतेःगुणसंमूढाःसज्जंतेगुणक
र्मसु॥नाकृत्स्नविदोमंदान्कृत्स्नविन्नविचाल
येत्॥२९॥मयिसर्वाणिकर्माणिसंन्यस्याध्यात्मचे
तसा॥निराशीर्निर्ममोभूत्वायुध्यस्वविगतज्वरः

येमेमतमिदंनित्यमनुतिष्ठंतिमानवाः॥ श्रद्धावंतोन
सूयंतोमुच्यंतेतेपिकर्मभिः॥३१॥ येत्वेतदभ्यसूयंतो
नानुतिष्ठंतिमेमतं॥ सर्वज्ञानविमूढांस्तान्विद्धिन
ष्टानचेतसः॥३२ सदृशंचेष्टतेस्वस्याः प्रकृतेर्ज्ञान
वानपि॥ प्रकृतिंयांतिभूतानिनिग्रहः किंकरिष्य
ति॥३३॥ इंद्रियस्येंद्रियस्यार्थेरागद्वेषौव्यवस्थितौ

गी०
३४

तयोर्नवशमागछेतौह्यस्यपरिपंथिनौ॥३४॥श्रे
यान्स्वधर्मोविगुणःपरधर्मात्स्वनिष्टितात्॥स्वध
र्मेनिधनंश्रेयःपरधर्मोभयावहः॥३५॥अर्जुनउवा
च॥अथकेनप्रयुक्तोयंपापंचरतिपूरुषः॥अनिछ
न्नपिवार्ष्णेयबलादिवनियोजितः॥३६॥श्रीभगवा
नुवाच॥काममेषक्रोधएषरजोगुणसमुद्भवः

महाशनो महापाप्मा विद्ध्येनमिह वैरिणं ॥ ३७ ॥ धू
मेनाव्रियते वह्निर्यथादर्शो मलेन च ॥ यथोल्बेना
वृतो गर्भस्तथा तेनेदमावृतं ॥ ३८ ॥ आवृतं ज्ञानमेते
न ज्ञानिनो नित्यवैरिणा ॥ कामरूपेण कौंतेय दुष्पूरे
णानलेन च ॥ ३९ ॥ इंद्रियाणि मनो बुद्धिरस्याधिष्ठान
मुच्यते ॥ एतैर्विमोहयत्येष ज्ञानमावृत्य देहिनं

ते
८

गी°
३५

तस्मात्वमिंद्रियाण्यादौ नियम्य भरतर्षभ ॥ पाप्मा
नं प्रजहि ह्येनं ज्ञानविज्ञाननाशनं ॥ ४१ ॥ इंद्रियाणि
पराण्याहुरिंद्रियेभ्यः परं मनः ॥ मनसस्तु परा बु
द्धिर्यो बुद्धेः परतस्तु सः ॥ ४२ ॥ एवं बुद्धेः परं बुद्ध्वा संस्त
भ्यात्मानमात्मना ॥ जहि शत्रुं महाबाहो कामरू
पं दुरासदं ॥ ४३ ॥ इति श्रीभगवद्गीतासूपनिषत्सु

ब्रह्मविद्यायांयोगशास्त्रेश्रीकृष्णार्जुनसंवादेकर्मयो
गोनामतृतीयोध्यायः॥३॥ श्रीभगवानुवाच॥ इ
मंविवस्वतेयोगंप्रोक्तवानहमव्ययं॥ विवस्वान्मन
वेप्राहमनुरिक्ष्वाकवेब्रवीत्॥१॥एवंपरंपराप्राप्त
मिमंराजर्षयोविदुः॥सकालेनेहमहतायोगोनष्टः
परंतप॥२॥सएवायंमयातेद्ययोगः प्रोक्तः पुरात

गी॰
२६

नः ॥ भक्तोसिमेसखाचेतिरहस्यमेतदुत्तमं ॥ ३ ॥
अर्जुनउवाच ॥ अपरंभवतोजन्मपरंजन्मविवस्वतः
कथमेतद्विजानीयांत्वमादौप्रोक्तवानिति ॥ ४ ॥
श्रीभगवानुवाच ॥ बहूनिमेव्यतीतानिजन्मानि
तवचार्जुन ॥ तान्यहंवेदसर्वाणिनत्वंवेत्थपरंतप
॥ ५ ॥ अजोपिसन्नव्ययात्माभूतानामीश्वरोपिसन्

प्रकृतिंस्वामधिष्टायसंभवाम्यात्ममायया॥६॥य
दायदाहिधर्मस्यग्लानिर्भवतिभारत॥अभ्युत्थानम
धर्मस्यतदात्मानंसृजाम्यहं॥७॥परित्राणायसाधु
नांविनाशायचदुष्कृतां॥धर्मसंस्थापनार्थायसंभ
वामियुगेयुगे॥८॥जन्मकर्मचमेदिव्यमेवंयोवे
त्तितत्वतः॥त्यक्त्वादेहंपुनर्जन्मनैतिमामेतिसो

गी· ४२

जेन ॥ ९ ॥ वीतरागभयक्रोधामन्मयामामुपाश्रिताः
बहवोज्ञानतपसापूतामद्भावमागताः ॥ १० ॥ ये
यथामांप्रपद्यंतेतांस्तथैवभजाम्यहं ॥ ममवर्त्मा
नुवर्तंतेमनुष्याःपार्थसर्वशः ॥ ११ ॥ कांक्षंतःक
र्मणांसिद्धिंयजंतइहदेवताः ॥ क्षिप्रंहिमानुषेलो
केसिद्धिर्भवतिकर्मजा ॥ १२ ॥ चातुर्वर्ण्यंमया

सृष्टंगुणकर्मविभागशो:॥ तस्यकर्त्तारमपि मांविद्धि
कर्त्तारमव्ययं॥१३॥ नमांकर्माणि लिंपंति नमेकर्म
फलेस्पृहा॥ इतिमांयोभिजानातिकर्मभिर्नसबध्य
ते॥१४॥ एवंज्ञात्वाकृतंकर्मपूर्वैरपिमुमुक्षुभि:॥
कुरुकर्मैवतस्मात्वंपूर्वैःपूर्वतरंकृतं॥१५॥ किंकर्म
किमकर्मेतिकवयोप्यत्रमोहिता:॥ तत्तेकर्मप्रव

ष्यामि यज्ज्ञात्वा मोक्ष्यसे ऽशुभात् ॥१६॥ कर्मणो ह्य
पि बोधव्यं बोधव्यं च विकर्मणः ॥ अकर्मणश्च बोध
व्यं गहना कर्मणो गतिः ॥१७॥ कर्मण्यकर्म यः पश्ये
द कर्मणि च कर्म यः ॥ स बुद्धिमान्मनुष्येषु स युक्तः
कृत्स्नकर्मकृत् ॥१८॥ यस्य सर्वे समारंभाः काम
संकल्पवर्जिताः ॥ ज्ञानाग्निदग्धकर्माणं तमाहुः

पंडितंबुधः॥१९॥ त्यक्त्वाकर्मफलासंगंनित्यतृ
प्तोनिराश्रयः॥ कर्मण्यभिप्रवर्तोपिनैवकिंचि
त्करोतिसः॥२०॥ निराशीयतचित्तात्मात्यक्तस
र्वपरिग्रहः॥ शारीरंकेवलंकर्मकुर्वंनाप्नोतिकि
ल्बिषं॥२१॥ यदृच्छालाभसंतुष्टोद्वंद्वातीतोविम
त्सरः॥ समःसिद्धावसिद्धौचकृत्वापिननिबध्यते

२२ गतसंगस्यमुक्तस्यज्ञानावस्थितचेतसः॥य
ज्ञायाचरतःकर्मसमग्रंप्रविलीयते॥२३॥ब्र
ह्मार्पणंब्रह्महविर्ब्रह्माग्नौब्रह्मणाहुतं॥ब्रह्मै
वतेनगंतव्यंब्रह्मकर्मसमाधिना॥दैवमेवापरे
यज्ञंयोगिनाःपर्युपासते॥२४॥ब्रह्माग्नावपरेय
ज्ञंयज्ञेनैवोपजुह्वति॥२५॥श्रोत्रादीनींद्रियाण्य

संयमाग्निषुजुह्वति॥ शब्दादीन्विषयानन्यइंद्रि
याग्निषुजुह्वति॥२६॥ सर्वाणींद्रियकर्माणिप्रा
णकर्माणिचापरे॥ आत्मसंयमयोगाग्नौजुह्व
तिज्ञानदीपिते॥२७॥ द्रव्ययज्ञास्तपोयज्ञायोग
यज्ञास्तथापरे॥ स्वाध्यायज्ञानयज्ञाश्चयतयःसं २१
शितव्रताः॥२८॥ अपानेजुह्वतिप्राणंप्राणेपा

नेतथापरे॥ प्राणापानगतीरुद्ध्वाप्राणायामपराय
णाः॥ २९॥ अपरेनियताहाराः प्राणान्प्राणेषुजु
ह्वति॥ सर्वेप्येतेयज्ञविदोयज्ञक्षपितकल्मषाः॥
३०॥ यज्ञशिष्टामृतभुजोयांतिब्रह्मसनातनं॥ ना
यंलोकोस्त्ययज्ञस्यकुतोन्यःकुरुसत्तम॥ ३१॥ एवं
बहुविधायज्ञाः विततात्रह्मणोमुखे॥ कर्मजा

न्विद्धितान्सर्वानेवंज्ञात्वाविमोक्ष्यसे ॥ ३२ ॥ श्रेयान्द्र
व्यमयाद्यज्ञाज्ज्ञानयज्ञः परंतप ॥ सर्वंकर्माखिलं
पार्थज्ञानेपरिसमाप्यते ॥ ३३ ॥ तद्विद्धिप्रणिपाते
नपरिप्रश्नेनसेवया ॥ उपदेक्ष्यंतितेज्ञानंज्ञानिनस्त
त्वदर्शिनः ॥ ३४ ॥ यज्ज्ञात्वानपुनर्मोहमेवंयास्यसि
पांडव ॥ येनभूतान्यशेषेण द्रक्ष्यस्यात्मन्यथोम

गी·
५२

पि॥३५॥ अपिचेदसिपापेभ्यः सर्वेभ्यः पापकृत्तमः॥
सर्वंज्ञानप्लवेनैववृजिनंसंतरिष्यसि॥३६॥ यथै
धांसिसमिद्धोग्निर्भस्मसात्कुरुतेर्जुन॥ ज्ञानाग्निःस
र्वकर्माणिभस्मसात्कुरुतेतथा॥३७॥ नहिज्ञा
नेनसदृशंपवित्रमिहविद्यते॥ तत्स्वयंयोगसं
सिद्धःकालेनात्मनिविंदते॥३८॥ श्रद्धावांल्लभ

तेज्ञानंतत्परःसंयतेंद्रियः॥ ज्ञानंलब्ध्वापरांशांति
मचिरेणाधिगछति॥३९॥अज्ञाश्चाश्रद्दधानश्च
संशयात्माविनिश्यति॥नायंलोकोस्तिनपरोन
सुखंसंशयात्मनः॥४०॥योगसंन्यस्तकर्माणंज्ञानसं
छिन्नसंशयं॥आत्मवंतंनकर्माणिनिबध्नंतिधनंज
य॥४१॥तस्मादज्ञानसंभूतंहृत्स्थंज्ञानासिनात्म

नः॥ छित्वैनं संशयं योगमातिष्ठोत्तिष्ठ भारत॥४२॥
इति श्रीभगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां यो
गशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे कर्मसंन्यासयोगोना
म चतुर्थोध्यायः॥ अर्जुन उवाच॥ संन्यासं कर्मणां (
कृष्ण पुनर्योगं च शंससि॥ यच्छ्रेय एतयोरेकं त
न्मे ब्रूहि सुनिश्चितं॥१॥ श्रीभगवानुवाच॥ संन्या

सः कर्मयोगश्च निःश्रेयसकराबुभौ ॥ तयोस्तु कर्म
संन्यासात्कर्मयोगो विशिष्यते ॥२॥ ज्ञेयः स नित्यसं
न्यासी यो न द्वेष्टि न कांक्षति ॥ निर्द्वंद्वो हि महाबा
हो सुखं बंधात्प्रमुच्यते ॥३॥ सांख्ययोगौ पृथग्बा
लाः प्रवदंति न पंडिताः ॥ एकमप्यास्थितः सम्यगु
भयोर्विंदते फलं ॥४॥ यत्सांख्यैः प्राप्यते स्थानं

गी॰ अ॰५

तद्योगैरपिगम्यते॥ एकंसांख्यंचयोगंचयः प
श्यतिसपश्यति॥५॥ सन्यासस्तुमहाबाहोदुः
खमाप्तुमयोगतः॥ योगयुक्तोमुनिर्ब्रह्मनचिरेणा
धिगछति॥६॥ योगयुक्तोविशुद्धात्माविजिता
त्माजितेंद्रियः॥ ॥ सर्वभूतात्मभूतात्माकुर्वन्न
पिनलिप्यते॥७॥ नैवकिंचित्करोमीतियुक्तोमन्ये

तितत्ववित॥ पश्यंशृण्वन्स्पृशंजिघ्रन्नश्नन्गछ
न्स्वपन्श्वसन्॥८॥ प्रलपन्विसृजन्गृह्णन्नुन्मि
षन्निमिषन्नपि॥ इंद्रियाणींद्रियार्थेषुवर्तंतइति
धारयंन्॥९॥ ब्रह्मण्याधायकर्माणिसंगंत्यक्त्वा
करोतियः॥ लिप्यतेनसपापेनपद्मपत्रमिवां
भसा॥१०॥ कायेनमनसाबुद्ध्याकेवलैरिंद्रियै

रपि॥ योगिनः कर्म कुर्वंति संगं त्यक्त्वात्मशुद्ध
ये॥११॥ युक्तः कर्मफलं त्यक्त्वा शांतिमाप्नोति
नैष्ठिकीं॥ अयुक्तः कामकारेण फले सक्तो निब
ध्यते॥१२॥ सर्वकर्माणि मनसा संन्यस्यास्ते सु
खं वशी॥ नवद्वारे पुरे देही नैव कुर्वन्न कारयन्
१३॥ न कर्तृत्वं न कर्माणि लोकस्य सृजति प्रभुः

नकर्मफलसंयोगंस्वभावस्तुप्रवर्त्तते॥१४॥ना
दत्तेकस्यचित्पापंनचैवंसुकृतंविभुः॥अज्ञा
नेनावृतंज्ञानंतेनमुह्यंतिजंतवः॥१५॥ज्ञा
नेनतुतदज्ञानंयेषांनाशितमात्मनः॥तेषा
मादित्यवज्ज्ञानंप्रकाशयतितत्परं॥१६॥त
द्बुद्धयस्तदात्मानस्तन्निष्ठास्तत्परायणाः॥

गी
५५

गछंत्यपुनरावृत्तिंज्ञाननिर्धूतकल्मषाः॥१७
विद्याविनयसंपन्नेब्राह्मणेगविहस्तिनि॥शु
निचैवश्वपाकेचपंडिताःसमदर्शिनः॥१८॥इ
हैवतैर्जितःसर्गोयेषांसाम्येस्थितंमनः॥नि
र्दोषंहिसमंब्रह्मतस्माद्ब्रह्मणितेस्थिताः॥ प्रियं
१९॥नप्रहृष्येत्प्रियंप्राप्यनोद्विजेत्प्राप्यचा

स्थिरबुद्धिरसंमूढो ब्रह्मविद्ब्रह्मणि स्थितः ॥२१॥
बाह्यस्पर्शेष्वसक्तात्मा विंदत्यात्मनि यत्सुखं ॥
स ब्रह्मयोगयुक्तात्मा सुखमक्षयमश्नुते ॥२२॥
ये हि संस्पर्शजा भोगा दुःखयोनय एव ते ॥ आद्यं
तवंतः कौंतेय न तेषु रमते बुधः ॥२३॥ शक्नो
तीहैव यः सोढुं प्राक्शरीरविमोक्षणात् ॥

गी°
५६

कामक्रोधोद्भवंवेगंसयुक्तःससुखीनरः॥२३॥योंत
सुखोंतरारामस्तथांतर्ज्योतिरेवयः॥सयोगीब्र
ह्मनिर्वाणंब्रह्मभूतोधिगछति॥२४॥लभंते
ब्रह्मनिर्वाणमृषयःक्षीणकल्मषा॥छिन्न
द्वैधायतात्मानःसर्वभूतहितेरताः॥२५॥का
मक्रोधवियुक्तानांयतीनांयतचेतसां॥अभि

तोब्रह्मनिर्वाणंवर्त्ततेविदितात्मनां ॥ २६ ॥ स्पर्शा
न्कृत्वाबहिर्बाह्यांश्चक्षुश्चैवांतरेभ्रुवोः ॥ प्राणापानौ
समौकृत्वानासाभ्यंतरचारिणौ ॥ २७ ॥ यतेंद्रियम
नोबुद्धिर्मुनिर्मोक्षपरायणः ॥ विगतेच्छाभयक्रो
धोयःसदामुक्तएवसः ॥ २८ ॥ भोक्तारंयज्ञतप
सांसर्वलोकमहेश्वरं ॥ सुहृदंसर्वभूतानांज्ञा

गी॰ ५२

त्वा मां शांतिमृच्छति ॥२९॥ इति श्रीभगवद्गीता
सूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णा
र्जुनसंवादे कर्मसंन्यासयोगो नाम पंचमोध्याय
ः ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ अनाश्रितः कर्मफलं का
र्यं कर्म करोति यः ॥ स संन्यासी च योगी च न निर
ग्निर्न चाक्रियः ॥१॥ यं संन्यासमिति प्राहुर्योगं

तंविद्धिपांडव॥नह्यसंन्यस्तसंकल्पोयोगीभवतिक
श्चन॥२॥आरुरुक्षोर्मुनेर्योगंकर्मकारणमुच्यते॥
योगारूढस्यतस्यैवशमःकारणमुच्यते॥३॥
यदाहिनेंद्रियार्थेषुनकर्मस्वनुषज्जते॥सर्वसंक
ल्पसंन्यासीयोगारूढस्तदोच्यते॥४॥उद्धरेदा
त्मनात्मनात्मानंनात्मानमवसादयेत्॥आत्मै

गी॰
५८

व ह्यात्मनो बंधुरात्मैव रिपुरात्मनः ॥ ५ ॥ बंधुरा
त्मात्मनस्तस्य येनात्मैवात्मना जितः ॥ अनात्म
नस्तु शत्रुत्वे वर्तेतात्मैव शत्रुवत् ॥ ६ ॥ जितात्मनः
प्रशांतस्य परमात्मा समाहितः ॥ शीतोष्णसुखदु
ःखेषु तथा मानापमानयोः ॥ ७ ॥ ज्ञानविज्ञान
तृप्तात्मा कूटस्थो विजितेंद्रियः ॥ युक्त इत्युच्यते

योगीसमलोष्टाश्मकांचनः॥८॥सुहृन्मित्रार्युदा
सीनमध्यस्थद्वेष्यबंधुषु॥साधुष्वपिचपापेषुस
मबुद्धिर्विशिष्यते॥९॥योगीयुंजीतसततमा
त्मानंरहसिस्थितः॥एकाकीयतचित्तात्मानि
राशीरपरिग्रहः॥१०॥शुचौदेशेप्रतिष्ठाप्यस्थिर
मासनमात्मनः॥नात्युछ्रितंनातिनीचंचैला

गी॰
४९

जिनकुशोत्तरं ॥ ११ ॥ तत्रैकाग्रं मनः कृत्वा यतचि
त्तेंद्रियक्रियः ॥ उपविश्यासने युंज्याद्योगमात्म
विशुद्धये ॥ १२ ॥ समं कायशिरोग्रीवं धारयन्नच
लं स्थिरः ॥ संप्रेक्ष्य नासिकाग्रं स्वं दिशश्चानव
लोकयन् ॥ १३ ॥ प्रशांतात्मा विगतभीर्ब्रह्मचारि
व्रते स्थितः ॥ मनः संयम्य मच्चित्तो युक्त आसीत

मत्परः ॥ १४ युंजन्नेवं सदात्मानं योगी नियतमा
नसः ॥ शांतिं निर्वाणपरमां मत्संस्थामधिगच्छ
ति ॥ १५ ॥ नात्यश्नतस्तु योगोस्ति न चैकांतमनश्न
तः ॥ न चातिस्वप्नशीलस्य जाग्रतो नैव चार्जुन ॥
१६ ॥ युक्ताहारविहारस्य युक्तचेष्टस्य कर्मसु ॥ यु
क्तस्वप्नावबोधस्य योगो भवति दुःखहा ॥ १७ ॥

यदाविनियतंचित्तमात्मन्येवावतिष्ठते॥ निस्पृ
हः सर्वकामेभ्योयुक्तइत्युच्यतेतदा॥१८॥ यथा
दीपोनिवातस्थोनेंगतेसोपमास्मृता॥ योगि
नोयतचित्तस्ययुंजतोयोगमात्मनः॥१९॥ यत्रो
परमतेचित्तंनिरुद्धंयोगसेवया॥ यत्रचैवात्म
नात्मानंपश्यन्नात्मनितुष्यति॥२०॥ सुखमा

त्यंतिकंयत्तद्बुद्धिग्राह्यमतींद्रियं॥ वेत्तियत्रनचैवा त
यंस्थितश्चलतितत्वतः॥२१॥ यंलब्ध्वाचापरंला
भंमन्यतेनाधिकंततः॥ यस्मिन्स्थितोनदुः
खेनगुरुणापिविचाल्यते॥२२॥ तंविद्याद्दुःख
संयोगंवियोगंयोगसंज्ञितं॥ सनिश्चयेनयोक्त
व्योयोगोनिर्विण्णचेतसा॥२३॥ संकल्पप्रभ

वान्कामांस्त्यक्त्वासर्वानशेषतः॥ मनसैवेंद्रि
यग्रामंविनियम्यसमंततः॥ २४॥ शनैःशनै
रुपरमेद्बुद्ध्याधृतिगृहीतया॥ आत्मसंस्थं
मनःकृत्वानकिंचिदपिचिंतयेत्॥ २५॥ य
तोयतोनिश्चरतिमनश्चंचलमस्थिरं॥ ततस्त
तोनियम्यैतदात्मन्येववशंनयेत्॥ २६॥ प्र

प्रशांतमनसंह्येनंयोगीनंसुखमुत्तमं॥ उपैति
शांतिरजसंब्रह्मभूतमकल्मषं॥२७॥ युंजन्ने
वंसदात्मानंयोगीविगतकल्मषः॥ सुखे
नब्रह्मसंस्पर्शमत्यंतंसुखमश्नुते॥२८॥ सर्व
भूतस्थमात्मानंसर्वभूतानिचात्मनि॥ ईक्ष
तेयोगयुक्तात्मासर्वत्रसमदर्शनः॥२९॥

गी॰
५२

यो मां पश्यति सर्वत्र सर्वं च मयि पश्यति॥ त
स्याहं न प्रणश्यामि स च मे न प्रणश्यति॥३०॥
सर्वभूतस्थितं यो मां भजत्येकत्वमास्थितः॥
सर्वथा वर्तमानोपि स योगी मयि वर्तते॥३१॥
आत्मौपम्येन सर्वत्र [illegible] समं पश्यति योर्जु
न॥ सुखं वा यदि वा दुःखं स योगी परमो म

तः॥३२॥ अर्जुन उवाच॥ योयंयोगस्त्वयाप्रोक्तः
साम्येनमधुसूदन॥ एतस्याहंनपश्यामिचंच
लत्वात्स्थितिंस्थिरां॥३३॥ चंचलंहिमनःकृष्ण
प्रमाथिबलवद्दृढं॥ तस्याहंनिग्रहंमन्येवायोरि
वसुदुष्करं॥३४॥ श्रीभगवानुवाच॥ असंशयंमहाबा
होमनोदुर्निग्रहंचलं॥ अभ्यासेनतुकौंते

गी०
६३

यवैराग्येणचगृह्यते ॥ ३५ ॥ असंयतात्मना
योगोदुःप्राप्यइतिमेमतिः । वश्यात्मना
तुयततांशक्योवाप्तुमुपायतः ॥ ३६ ॥ अर्जु
नउवाच ॥ अयतिःश्रद्धयोपेतोयोगाच्चलित
मानसः ॥ अप्राप्ययोगसंसिद्धिंकांगतिंकृ
ष्णगच्छति ॥ ३७ ॥ कच्चिन्नोभयविभ्रष्टश्छिन्ना

भ्रमिवनश्यति॥ अप्रतिष्ठोमहाबाहोविमूढो
ब्रह्मणःपथि॥ ३८॥ एतन्मेसंशयंकृष्णछेत्तुम
र्हस्यशेषतः॥ त्वदन्यःसंशयस्यास्यछेत्तान
ह्युपपद्यते॥ ३९॥ श्रीभगवानुवाच॥ पार्थनैवेह
नामुत्रविनाशस्तस्यविद्यते॥ नहिकल्याणकृ
त्कश्चिद्दुर्गतिंतातगच्छति॥ ४०॥ प्राप्यपुण्य

ती २

कृतांल्लोकानुषित्वा शाश्वतीसमाः ॥ शुचीनां
श्रीमतांगेहे योगभ्रष्टोभिजायते ॥ ४१ ॥ अथवा
योगिनामेवकुलेभवति धीमतां ॥ एतद्धिदुर्ल
भतरंलोकेजन्मयदीदृशं ॥ ४२ ॥ तत्रतंबुद्धिसं
योगंलभतेपौर्वदेहिकं ॥ यततेचततोभूयः सं
सिद्धौकुरुनंदन ॥ ४३ ॥ पूर्वाभ्यासेनतेनैव ह्रिय

ते ह्यवशोपि सन्॥ जिज्ञासुरपि योगस्य शब्दब्र
ह्मातिवर्त्तते॥४४॥ प्रयत्नाद्यतमानस्तु योगी संशु
द्धकिल्बिषः॥ अनेकजन्मसंसिद्धिस्ततो याति
परां गतिं॥४५॥ तपस्विभ्योधिको योगी ज्ञानिभ्यो
पि मतोधिकः॥ कर्मिभ्यश्चाधिको योगी तस्माद्यो
गी भवार्जुन॥४६॥ योगिनामपि सर्वेषां मद्गते

गतेनांतरात्मना॥ श्रद्धावान्भजते यो मां स मे युक्ततमो
मतः॥४७॥ इति श्रीभगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्र
ह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे आ
त्मयोगो नाम षष्ठोध्यायः॥ श्रीभगवानुवाच॥ म
य्यासक्तमनाः पार्थ योगं युंजन्मदाश्रयः॥ असं
शयं समग्रं मां यथा ज्ञास्यसि तच्छृणु॥१॥ ज्ञानं ते

हंसविज्ञानमिदंवक्ष्याम्यशेषतः॥ यज्ज्ञात्वानेह
भूयोन्यज्ज्ञातव्यमवशिष्यते॥२॥ मनुष्याणांसह
स्रेषुकश्चिद्यततिसिद्धये॥ यततामपिसिद्धानां
कश्चिन्मांवेत्तितत्वतः॥३॥ भूमिरापोनलोवायुः
खंमनोबुद्धिरेवच॥ अहंकारइतीयंमेभिन्नाप्रकृ
तिरष्टधा॥४॥ अपरेयमितस्त्वन्यांप्रकृतिंविद्धिमे

परां ।। जीवभूतां महाबाहो ययेदं धार्यते जगत् ।। ५
एतद्योनीनि भूतानि सर्वाणीत्युपधारय ।। अहं कृ
त्स्नस्य जगतः प्रभवः प्रलयस्तथा ।। ६ ।। मत्तः परत
रं नान्यत्किंचिदस्ति धनंजय ।। मयि सर्वमिदं प्रोतं
सूत्रे मणिगणा इव ।। ७ ।। रसोहमप्सु कौंतेय प्रभा
स्मि शशिसूर्ययोः । प्रणवः सर्ववेदेषु शब्दः खे

पौरुषंनृषु:॥८॥पुन्योगंध:पृथिव्यांचतेजश्चास्मि
विभावसौ॥जीवनंसर्वभूतेषुतपश्चास्मितपस्वि
षु॥९॥बीजंमांसर्वभूतानांविद्धिपार्थसनातनं॥
बुद्धिर्बुद्धिमतामस्मितेजस्तेजस्विनामहं॥१०॥बलं
बलवतांचाहंकामरागविवर्जितं॥धर्माविरुद्धो
भूतेषुकामोस्मिभरतर्षभ॥११॥येचैवसात्विका

गी०
६२

भावाराजसास्तामसाश्चये॥ मत्तएवेतितान्विद्धिन
त्वहंतेषुतेमयि॥ १२॥ त्रिभिर्गुणमयैर्भावैरेभिःस
र्वमिदंजगत्॥ मोहितंनाभिजानातिमामेभ्यःप
रमव्ययं॥ १३॥ दैवीह्येषागुणमयीममामायादुर
त्यया॥ मामेवयेप्रपद्यंतेमायामेतांतरंतिते॥ १४॥
नमांदुष्कृतिनोमूढाःप्रपद्यंतेनराधमाः॥ माय

यापहृतज्ञाना आसुरंभावमाश्रिताः॥१५॥चतु
र्विधाभजंतेमांजनाःसुकृतिनोर्जुन॥आर्तोजि
ज्ञासुरर्थार्थीज्ञानीचभरतर्षभ॥१६॥तेषांज्ञा
नीनित्ययुक्तएकभक्तिर्विशिष्यते॥प्रियोहिज्ञा
निनोत्यर्थमहंसचममप्रियः॥१७॥उदाराःस
र्वएवैतेज्ञानीत्वात्मैवमेमतं॥आस्थितःसहि

युक्तात्मा मामेवानुत्तमांगतिं ॥१८॥ बहूनांजन्म
नामंते ज्ञानवान्मांप्रपद्यते ॥ वासुदेवःसर्वमिति
समहात्मासुदुर्लभः ॥१९॥ कामैस्तैस्तैर्हृतज्ञाना
नाःप्रपद्यंतेन्यदेवताः ॥ तंतंनियममास्थाय
प्रकृत्यानियताःस्वया ॥२०॥ योयोयांयांतनुंभ
क्तःश्रद्धयार्चितुमिच्छति ॥ तस्यतस्याचलांश्र

ज्ञांतमेवविदधाम्यहं॥२१॥सतयाश्रद्धयायुक्तस्त
स्याराधनमीहते॥लभतेचततःकामान्मयैववि
हितान्हितान्॥२२॥अंतवत्तुफलंतेषांतद्भव
त्यल्पमेधसां॥देवान्देवयजोयांतिमद्भक्तायांति
मामपि॥२३॥अव्यक्तंव्यक्तिमापन्नंमन्यतेमाम
बुद्धयः॥परंभावमजानंतोममाव्ययमनुत्त

मे नाहंप्रकाशःसर्वस्ययोगमायासमाहृतः ॥
मूढोयंनाभिजानातिलोकोमामजमव्ययं ॥२५
वेदाहंसमतीतानिवर्त्तमानानिचार्ज्जुन ॥ भवि
ष्याणिचभूतानिमांतुवेदनकश्चन ॥ २६ ॥ इ
च्छाद्वेषसमुत्थेनद्वंद्वमोहेनभारत ॥ सर्वभूता
निसंमोहंसर्गेयातिपरंतप ॥ २७ ॥ येषांत्वंत

गतंपापंजनानांपुण्यकर्मणां।तेद्वंद्वमोहनिर्मुक्ता
भजंतेमांदृढव्रताः॥२८॥जरामरणमोक्षायमा
माश्रित्ययतंतिये।तेब्रह्मतद्विदुःकृत्स्नमध्या
त्मंकर्मचाखिलं॥२९॥साधिभूताधिदैवंमांसाधि
यज्ञंचयेविदुः।प्रयाणकालेपिचमांतेविदुर्युक्त
चेतसः॥३०॥इतिश्रीभगवद्गीतासूपनिषत्सु

गी° ८°

ब्रह्मविद्यायांयोगशास्त्रेश्रीकृष्णार्जुनसंवादे
ज्ञानविज्ञानयोगोनामसप्तमोध्यायः॥अर्जुनउवाच
ॐ किंतद्ब्रह्मकिमध्यात्मंकिंकर्मपुरुषोत्तम॥अ
धिभूतंचकिंप्रोक्तमधिदैवंकिमुच्यते॥अधिय
ज्ञः कथंकोत्रदेहेस्मिन्मधुसूदन॥प्रयाणका
लेचकथंज्ञेयोसिनियतात्मभिः॥२॥श्रीभगवा

उवाच ॥ अक्षरंब्रह्मपरमंस्वभावोध्यात्ममुच्यते
भूतभावोद्भवकरोविसर्गःकर्मसंज्ञितः॥ अधि
भूतंक्षरोभावःपुरुषश्चाधिदैवतं॥ अधियज्ञो
ऽहमेवात्रदेहेदेहभृतांवर॥४॥ अंतकालेच
मामेवस्मरन्मुक्त्वाकलेवरं॥ यःप्रयातिसम
द्भावंयातिनास्त्यत्रसंशयः॥५॥ यंयंवा

गी°
८२

पि स्मरन्भावं त्यजत्यंते कलेवरं ॥ तंतमेवैति

कौंतेय सदा तद्भावभावितः ॥ ६ ॥ तस्मात्सर्वे

षु कालेषु मामनुस्मर युध्य च ॥ मय्यर्पितमनो

बुद्धिर्मामेवैष्यस्यसंशयः ॥ ७ ॥ अभ्यासयो

गयुक्तेन चेतसा नान्यगामिना ॥ परमं पुरुषं दि

व्यं याति पार्थेनुचिंतयन् ॥ ८ ॥ कविं पुराणम

नुशासितारमणोरणीयांसमनुस्मरेद्यः ॥ सर्वस्य
धातारमचिंत्यरूपमादित्यवर्णंतमसः परस्तात् ॥
प्रयाणकालेमनसाचलेनभक्त्यायुक्तोयोगब
लेनचैव ॥ भ्रुवोर्मध्येप्राणमावेश्यसम्यक् सतंप
रंपुरुषमुपैतिदिव्यं ॥ १० ॥ यदक्षरंवेदविदोवदंति
विशंतियद्यतयोवीतरागाः ॥ यदिच्छंतोब्रह्मच

गी॰ यंचरंतितत्तेपदंसंग्रहेनप्रवक्ष्ये ॥ ११ ॥ सर्वद्वा
६२ राणिसंयम्यमनोहृदिनिरुध्यच ॥ मूर्ध्नाधाया
त्मनः प्राणमास्थितोयोगधारणां ॥ १२ ॥ ॐमि
त्येकाक्षरंब्रह्मव्याहरन्मामनुस्मरन् ॥ यःप्रया
तित्यजन्देहंसयातिपरमांगतिं ॥ १३ ॥ अनन्यचेताः
सततंयोमांस्मरतिनित्यशः ॥ तस्याहंसुलभः

पार्थनित्ययुक्तस्ययोगिनः ॥१४॥ मामुपेत्यपुनर्जे
न्मदुःखालयमशाश्वतं ॥ नाप्नुवंतिमहात्मानः सं
सिद्धिंपरमांगताः ॥१५॥ आब्रह्मभुवनाल्लोकाः
पुनरावर्तिनोर्जुन ॥ मामुपेत्यतुकौंतेयपुनर्जन्म
नविद्यते ॥१६॥ सहस्रयुगपर्यंतमहर्यद्ब्रह्मणो
विदुः ॥ रात्रिंयुगसहस्रांतांतेहोरात्रविदोजनाः ॥

अव्यक्ताव्यक्तयः सर्वाप्रभवंत्यहरागमे ॥ रात्र्या
गमेप्रलीयंतेतत्रैवाव्यक्तसंज्ञिके ॥ १८ ॥ भूतग्रा
मः स एवायंभूत्वाभूत्वाप्रलीयते ॥ रात्र्यागमेव
शः पार्थप्रभवंत्यहरागमे ॥ १९ ॥ परस्तस्मात्तुभा
वोन्योव्यक्तोव्यक्तात्सनातनः ॥ यः स सर्वेषुभूते
षुनश्यत्सुनविनश्यति ॥ २० ॥ अव्यक्तोक्षरइत्यु

क्तस्तमाहुःपरमांगतिं ।। यंप्राप्यननिवर्त्तंतेतद्धा
मपरमंमम ।। २१ ।। पुरुषःसपरःपार्थभक्त्याल
भ्यस्त्वनन्यया ।। यस्यांतःस्थानिभूतानियेनस
र्वमिदंततं ।। २२ ।। यत्रकालेत्वनावृत्तिमावृत्तिं
चैवयोगिनः ।। प्रयातायांतितंकालंवक्ष्यामि
भरतर्षभ ।। २३ ।। अग्निर्ज्योतिरहःशुक्लःषण्मा

गी॰
६४

साउत्तरायणं॥ तत्र प्रयाता गच्छंति ब्रह्म ब्रह्मवि
दो जनाः॥२४॥ धूमो रात्रिस्तथा कृष्णः षण्मासा
दक्षिणायनं॥ तत्र चांद्रमसं ज्योतिर्योगी प्राप्य नि
वर्तते॥२५॥ शुक्लकृष्णे गती ह्येते जगतः शाश्व
ते मते॥ एकया यात्यनावृत्तिमन्यया वर्त्तते पुनः २८
नैते सृते पार्थ जानन्योगी मुह्यति कश्चन॥ १

तस्मात्सर्वेषुकालेषुयोगयुक्तोभवार्ज्जुन ॥ २७ ॥ वेदे
षुयज्ञेषुतपःसुचैवदानेषुयत्पुण्यफलंप्रतिष्टं ॥
अत्येतितत्सर्वमिदंविदित्वायोगीपरंस्थानमुपै
तिचाद्यं ॥ २८ ॥ इतिश्रीभगवद्गीतासूपनिषत्सु
ब्रह्मविद्यायांयोगशास्त्रेश्रीकृष्णार्ज्जुनसंवादे
महापुरुषोयोगोनामाष्टमोध्यायः ॥ ८ ॥ श्री

गवानुवाच ॥ इदंतुतेगुह्यतमंप्रवक्ष्याम्यनसूयवे ॥
ज्ञानंविज्ञानसहितंयज्ज्ञात्वामोक्ष्यसेऽशुभात् ॥ १ ॥ रा
जविद्याराजगुह्यंपवित्रमिदमुत्तमं ॥ प्रत्यक्षावग
मंधर्म्यंसुसुखंकर्तुमव्ययं ॥ २ ॥ अश्रद्दधानाःपुरु
षाधर्मस्यास्यपरंतप ॥ अप्राप्यमांनिवर्त्तंतेमृत्युसं
सारवर्त्मनि ॥ ३ ॥ मयाततमिदंसर्वंजगदव्यक्तमू

र्तिना ॥ मत्स्थानि सर्वभूतानि न चाहं तेष्ववस्थितः ॥
४ ॥ न च मत्स्थानि भूतानि पश्य मे योगमैश्वरं ॥ भूत
भृन्न च भूतस्थो ममात्मा भूतभावनः ॥ ५ ॥ यथाका
शस्थितो नित्यं वायुः सर्वत्रगो महान् ॥ तथा सर्वा
त णि ^भूतानि मत्स्थानीत्युपधारय ॥ ६ ॥ सर्वभूतानि कौंतेय प्रकृ
तिं यांति मामकीं ॥ कल्पक्षये पुनस्तानि कल्पादौ

विसृजाम्यहं ॥७॥ प्रकृतिं स्वामवष्टभ्य विसृजामि
पुनः पुनः ॥ भूतग्राममिमं कृत्स्नमवशं प्रकृते
र्वशात् ॥८॥ न च मां तानि कर्माणि निबध्नंति धनं
जय ॥ उदासीनवदासीनमसक्तं तेषु कर्मसु ॥९॥
मयाध्यक्षेण प्रकृतिः सूयते सचराचरं ॥ हेतुना
नेन कौंतेय जगद्विपरिवर्त्तते ॥ अवजानंति मां मू

ढामानुषींतनुमाश्रितः ॥ परंभावमजानंतोमम
भूतमहेश्वरं ॥ ११ ॥ मोघाशामोघकर्माणोमोघ
ज्ञानाविचेतसः ॥ राक्षसीमासुरींचैवप्रकृतिं
मोहिनींश्रिताः ॥ १२ ॥ महात्मानस्तुमांपार्थदै
वींप्रकृतिमाश्रिताः ॥ भजंत्यनन्यमनसोज्ञात्वा
भूतादिमव्ययं ॥ १३ ॥ सततंकीर्तयंतोमांयतंत

गी॰ ८३

श्चदृढव्रताः॥ नमस्यंतश्चमांभक्त्यानित्ययु
क्ताउपासते॥१४॥ज्ञानयज्ञेनचाप्यन्येयजंतो
मामुपासते॥ एकत्वेनपृथक्त्वेनबहुधाविश्व
तोमुखं॥१५॥ अहंक्रतुरहंयज्ञःस्वधाहमह
मौषधं॥ मंत्रोहमहमेवाज्यमहमग्निरहंहुतं॥
१६॥ पितामहस्यजगतोमाताधातापितामहः

वेद्यं पवित्रमोंकार ऋक्साम यजुरेव च ॥१७॥ गति
र्भर्ता प्रभुः साक्षी निवासः शरणं सुहृत ॥ प्रभवः
प्रलयः स्थानं निधानं बीजमव्ययं ॥१८॥ तपाम्यहम
हं वर्षं निगृह्णाम्युत्सृजामि च ॥ अमृतं चैव मृत्युश्च
सदसच्चाहमर्जुन ॥१९॥ त्रैविद्या मां सोमपाः
पूतपापा यज्ञैरिष्ट्वा स्वर्गतिं प्रार्थयंते ॥ ते पुण्य

गी॰ ९८

मासाद्यसुरेंद्रलोकमश्नंतिदिव्यांदिवदेवभोगा
न॥२०॥ तेतंभुक्त्वास्वर्गलोकंविशालंक्षीणेपुण्ये
मर्त्यलोकंविशंति॥ एवंत्रयीधर्ममनुप्रपन्नाग
तागतंकामकामालभंते॥२१॥ अनन्याश्चिंतयं
तोमांयेजनाःपर्युपासते॥ तेषांनित्याभियु
क्तानांयोगक्षेमंवहाम्यहं॥२२॥ येप्यन्यदेवता

भक्तायजंतेश्रद्धयान्विताः ॥ तेपिमामेवकौंतेय
जंत्यविधिपूर्वकं ॥ २३ ॥ अहंहिसर्वयज्ञानांभोक्ता
चप्रभुरेवच ॥ नतुमामभिजानंतितत्वेनातश्चवं
तिते ॥ २४ ॥ यांतिदेवव्रतादेवान्पितॄन्यांतिपितृ
व्रताः ॥ भूतानियांतिभूतेज्यायांतिमद्याजिनोपि
मां ॥ २५ ॥ पत्रंपुष्पंफलंतोयंयोमेभक्त्याप्रयच्छति

गी॰
६९

तदहंभक्त्युपहृतमश्नामिप्रयतात्मनः॥२६॥य
त्करोषियदश्नासियज्जुहोषिददासियत्॥यत्तप
स्यसिकौंतेयतत्कुरुष्वमदर्पणं॥२७॥शुभाशुभ
फलैरेवंमोक्ष्यसेकर्मबंधनैः॥संन्यासयोगयुक्ता
त्माविमुक्तोमामुपैष्यसि॥२८॥समोहंसर्वभूते
षुनमेद्वेष्योस्तिनप्रियः॥येभजंतितुमांभक्त्या

मयितेतेषुचाप्यहं॥२९॥अपिचेत्सुदुराचारोभज
तेमामनन्यभाक॥साधुरेवसमंतव्यः सम्यग्व्य
वसितोहिसः॥३०॥क्षिप्रंभवतिधर्मात्माशश्व
च्छांतिंनिगच्छति॥कौंतेयप्रतिजानीहिनमेभक्तः
प्रणश्यति॥३१॥मांहिपार्थव्यपाश्रित्ययेपिस्यु
पापयोनयः॥स्त्रियोवैश्यास्तथाशूद्रास्तेपि

गी
७२

दिंचवेत्तिलोकमहेश्वरं॥ असंमूढाःसमर्त्ये
षुसर्वपापैःप्रमुच्यते॥३॥बुद्धिर्ज्ञानमसं
मोहःक्षमासत्यंदमःशमः॥सुखंदुःखं
भवोभावोभयंचाभयमेवच॥४॥अ
हिंसासमतातुष्टिस्तपोदानंयशोयशः
भवंतिभावाभूतानांमत्तएवपृथग्विधाः

महर्षयःसप्तपूर्वेचत्वारोमनवस्तथा॥मद्
भावामानसाजातायेषांलोकइमाःप्र
जाः॥६॥एतांविभूतिंयोगंचममयोवे
त्तितत्वतः॥सोविकंपेनयोगेनयुज्यते
नात्रसंशयः॥७॥अहंसर्वस्यप्रभवोमत्तः
सर्वंप्रवर्त्तते॥इतिमत्वाभजंतेमांबुधा

गी
७२

भावसमन्विताः ॥ ८ ॥ मच्चित्ता मद्गतप्रा
णा बोधयंतः परस्परम् ॥ कथयंतश्च
मां नित्यं तुष्यंति च रमंति च ॥ ९ ॥ तेषां स
ततयुक्तानां भजतां प्रीतिपूर्वकम् ॥ द
दामि बुद्धियोगं तं येन मामुपयांति ते
१० ॥ तेषामेवानुकंपार्थमहमज्ञानजं

तमः। नाशयाम्यात्मभावस्थोज्ञानदीपे
नभास्वता॥११॥ अर्जुनउवाच। परंब्रह्मप
रंधामपवित्रंपरमंभवान्॥ पुरुषंशा
श्वतंदिव्यमादिदेवमजंविभुम्॥१२॥
आहुस्त्वामृषयःसर्वेदेवर्षिर्नारदस्त
था॥ असितोदेवलोव्यासःस्वयंचैव

ब्रवीषि मे ॥ १४ ॥ सर्वमेतदृतं मन्ये यन्मां व
दसि केशव ॥ न हि ते भगवन्व्यक्तिं विदुर्दे
वा न दानवाः ॥ स्वयमेवात्मनात्मानं वेत्थ त्वं
पुरुषोत्तम ॥ भूतभावन भूतेश देवदे
वजगत्पते ॥ १५ ॥ वक्तुमर्हस्यशेषेण दि
व्या ह्यात्मविभूतयः ॥ याभिर्विभूतिभि

लोकानिमांस्त्वंव्याप्यतिष्टसि ॥ १६ ॥ कथंवि
द्यामहंयोगिंस्त्वांसदापरिचिंतयन् ॥ केषुके
षुचभावेषुचिंत्योसिभगवन्मया ॥ १७ ॥ वि
स्तरेणात्मनोयोगंविभूतिंचजनार्दन ॥ भूयः
कथयतृप्तिर्हिशृण्वतोनास्तिमेमृतम् ॥ १८
श्रीभगवानुवाच हंततेकथयिष्यामि

गी
७४

दिव्या ह्यात्मविभूतयः॥ प्राधान्यतः कुरुश्रे
ष्ठ नास्त्यंतो विस्तरस्य मे॥ १९॥ अहमात्मा गु
डाकेश सर्वभूताशयस्थितः॥ अहमादि
श्च मध्यं च भूतानामंत एव च॥ २०॥ आदित्या
नामहं विष्णुर्ज्योतिषां रविरंशुमान्॥ मरी
चिर्मरुतामस्मि नक्षत्राणामहं शशी॥ २१॥

वेदानांसामवेदोस्मिदेवानामस्मिवासवः
इंद्रियाणांमनश्चास्मिभूतानामस्मिचेत
ना॥२२॥रुद्राणांशंकरश्चास्मिवित्तेशोय
क्षराक्षसां॥वसूनांपावकश्चास्मिमे
रुःशिखरिणामहं॥२३॥पुरोधसांचमुख्यं
मांविद्धिपार्थबृहस्पतिं॥सेनानीनामहं

गी॰
७५

स्कंदः सरसामस्मि सागरः ॥२४॥ महर्षी-
णां भृगुरहं गिरामस्म्येकमक्षरम् ॥ यज्ञानां
जपयज्ञोस्मि स्थावराणां हिमालयः ॥२५॥
अश्वत्थः सर्ववृक्षाणां देवर्षीणां च नारदः
गंधर्वाणां चित्ररथः सिद्धानां कपिलो मु-
निः ॥२६॥ उच्चैःश्रवसमश्वानां विद्धि माम

मृतोद्भवं ऐरावतं गजेंद्राणां नराणां च नराधिपं २७
आयुधानामहं वज्रं धेनूनामस्मि कामधुक् प्रजन
श्चास्मि कंदर्पः सर्पाणामस्मि वासुकिः २८ अ
नंतश्चास्मि नागानां वरुणो यादसामहम् २९
पितॄणामर्यमा चास्मि यमः संयमतामहम् २९
प्रह्लादश्चास्मि दैत्यानां कालः कलयतामहम्

गी०
७६

मृगाणांच मृगेंद्रोहं वैनतेयश्च पक्षिणाम् ३० प
वनः पवतामस्मि रामः शस्त्रभृतामहम् झ
षाणांमकरश्चास्मि स्रोतसामस्मि जाह्नवी
३१ सर्गाणामादिरंतश्च मध्यंचैवाहमर्जु
न अध्यात्मविद्या विद्यानांवादः प्रवदताम् ३

महं ॥ ३२ ॥ अक्षराणामकारोस्मि द्वंद्वः सा- भ
मासिकस्य च ॥ अहमेवाक्षयः कालो धा-
ताहं विश्वतोमुखः ॥ मृत्युः सर्वहरश्चा- गी
हमुद्भवश्च भविष्यतां ॥ कीर्त्तिः श्रीर्वाक्च
नारीणां स्मृतिर्मेधा धृतिः क्षमा ॥ ३४ ॥
बृहत्साम तथा साम्नां गायत्री छंदसामहं

मासानांमार्गशीर्षोहमृतूनांकुसुमाक
रः॥३५॥द्यूतंछलयतामस्मितेजस्तेजस्वि
नामहं॥जयोस्मिव्यवसायोस्मिसत्वंस
त्ववतामहं॥३६॥वृष्णीनांवासुदेवोस्मि
पांडवानांधनंजयः॥मुनीनामप्यहंव्या
सःकवीनामुशनाकविः॥३७॥दंडोदम

यतामस्मिनीतिरस्मिजिगीषतां॥ मौनंचैवा
स्मिगुह्यानांज्ञानंज्ञानवतामहं॥३८॥यच्चा
पिसर्वभूतानांबीजंतदहमर्जुन॥नतदस्ति
विनायत्स्यान्मयाभूतंचराचरं॥३९॥नांतो
स्तिममदिव्यानांविभूतीनांपरंतप॥एष
तूद्देशतःप्रोक्तोविभूतेर्विस्तरोमया॥४

यद्यद्विभूतिमत्सत्वं श्रीमदूर्जितमेव वा । त
त्तदेवावगछ्त्वं मम तेजोंशसंभवं ॥ ४१ ॥ अ
थवा बहुनैतेन किं ज्ञातेन तवार्जुन ॥ विष्ट
भ्याहमिदं कृत्स्नमेकांशेन स्थितो जगत्
॥ ४२ ॥ इति श्रीभगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्म
विद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे विभू

त्तियोगोनामदशमोध्यायः १० ॥ अर्जुनउवा
च ॥ ॐ मदनुग्रहायपरमंगुह्यमध्यात्मसं
ज्ञितम् ॥ यत्त्वयोक्तंवचस्तेनमोहोयंविगतो
मम ॥ १ ॥ भवाप्ययौहिभूतानांश्रुतौविस्तर
शोमया ॥ त्वत्तःकमलपत्राक्षमाहात्म्यम
पिचाव्ययं ॥ २ ॥ एवमेतद्यथात्थत्वमा

गी त्मानं परमेश्वरं ॥ द्रष्टुमिच्छामि ते रूपमैश्व
७९ रं पुरुषोत्तम ॥ ३ ॥ मन्यसे यदि तच्छक्यं मया
द्रष्टुमिति प्रभो ॥ योगेश्वर ततो मे त्वं दर्श
यात्मानमव्ययं ॥ ४ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ पश्य
मे पार्थ रूपाणि शतशोथ सहस्रशः ॥
नानाविधानि दिव्यानि नानावर्णाकृती

नि च ॥ ५ ॥ पश्यादित्यान्वसून्रुद्रानश्वि
नौ मरुतस्तथा ॥ बहून्यदृष्टपूर्वाणि पश्या
श्चर्याणि भारत ॥ ६ ॥ इहैकस्थं जगत्कृत्स्नं
पश्याद्य सचराचरं ॥ मम देहे गुडाकेश य
च्चान्यद्द्रष्टुमिच्छसि ॥ ७ ॥ न तु मां शक्यसे
द्रष्टुमनेनैव स्वचक्षुषा ॥ दिव्यं ददामि ते

गी
८

चक्षुः पश्य मे योगमैश्वरं ॥ ८ ॥ संजय उवाच
एवमुक्त्वा ततो राजन्महायोगेश्वरो हरिः
दर्शयामास पार्थाय परमं रूपमैश्वरं ॥ ९ ॥
अनेकवक्त्रनयनमनेकाद्भुतदर्शनं ॥ अ
नेकदिव्याभरणं दिव्यानेकोद्यतायुधं ॥
१० ॥ दिव्यमाल्यांबरधरं दिव्यगंधानुलेप

नं ॥ सर्वाश्चर्यमयं देवमनंतं विश्वतोमुखं
दिवि सूर्यसहस्रस्य भवेद्युगपडुता ॥ यदि त्थिय
भाः सदृशी सा स्याद्भासस्तस्य महात्मनः
१२ ॥ तत्रैकस्थं जगत्कृत्स्नं प्रविभक्तमनेक
धा ॥ अपश्यद्देवदेवस्य शरीरे पांडवस्तदा
१३ ॥ ततः स विस्मयाविष्टो हृष्टरोमा धनं

गी॰
८१

नयः॥ प्रणम्य शिरसा देवं कृतांजलिरभा
षत॥१४॥ अर्जुन उवाच॥ पश्यामि देवांस्त
वदेव देहे सर्वांस्तथा भूतविशेषसंघान्
ब्रह्माणमीशं कमलासनस्थमृषींश्च स
र्वांउरगांश्च दिव्यान्॥१५॥ अनेकबाहूदर
वक्त्रनेत्रं पश्यामि त्वां सर्वतोनंतरूपं॥ नां

तंनमध्यंनपुनस्तवादिंपश्यामिविश्वेश्वर
विश्वरूप॥१६॥किरीटिनंगदिनंचक्रिणंच
तेजोराशिंसर्वतोदीप्तिमंतं॥पश्यामित्वां
दुर्निरीक्ष्यंसमंताद्दीप्तानलार्कद्युतिमप्रमे
यं॥१७॥त्वमक्षरंपरमंवेदितव्यंत्वमस्यवि
श्वस्यपरंनिधानं॥त्वमव्ययःशाश्वतध

गी०
८२

र्मगोप्तासनातनस्त्वंपुरुषोमतोमे ॥१८॥ अ
नादिमध्यांतमनंतवीर्यमनंतबाहुं शशिसू
र्यनेत्रं ॥ पश्यामित्वांदीप्तहुताशवक्त्रंस्व
तेजसाविश्वमिदंतपंतम् ॥१९॥ द्यावापृ
थिव्योरिदमंतरंहिव्याप्तंत्वयैकेनदिशश्च
सर्वाः ॥ दृष्ट्वाद्भुतंरूपमुग्रंतवेदंलोक

त्रयं प्रव्यथितं महात्मन् ॥२०॥ अमी हि त्वां सु
रसंघा विशंति केचिद्भीताः प्रांजलयो गृणंति
स्वस्तीत्युक्त्वा महर्षिसिद्धसंघाः स्तुवंति त्वां
स्तुतिभिः पुष्कलाभिः ॥२१॥ रुद्रादित्या व
सवो ये च साध्या विश्वेऽश्विनौ मरुतश्चोष्म
पाश्च ॥ गंधर्वयक्षासुरसिद्धसंघा वीक्ष्यं

गी

८५

बहुबाहू

बाहो बहु

ते त्वां विस्मिताश्चैव सर्वे ॥२२॥ रूपं महत्ते बहुवक्त्र
नेत्रं महाबाहो बहुबाहूरुपादं ॥ बहूदरं बहुदंष्ट्रा
करालं दृष्ट्वा लोकाः प्रव्यथितास्तथाहं ॥
२३ ॥ नभःस्पृशं दीप्तमनेकवर्णं व्यात्ताननं
दीप्तविशालनेत्रं ॥ दृष्ट्वा हि त्वां प्रव्यथि
तान्तरात्मा धृतिं न विंदामि शमं च विष्णो

दंष्ट्राकरालानि च ते मुखानि दृष्ट्वैव काला
नलसन्निभानि ॥ दिशो न जाने न लभे च शर्म
प्रसीद देवेश जगन्निवास ॥२५॥ अमी च
त्वां धृतराष्ट्रस्य पुत्राः सर्वे सहैवावनिपा
लसंघैः ॥ भीष्मो द्रोणः सूतपुत्रस्तथासौ
सहास्मदीयैरपि योधमुख्यैः ॥२६॥ वक्त्रा

गी
८४

णि ते त्वरमाणा विशंति दंष्ट्राकरालानि भ
यानकानि ॥ केचिद्विलग्ना दशनांतरेषु सं
दृश्यंते चूर्णितैरुत्तमांगैः ॥ २७ ॥ यथा नदी
नां बहवोंबुवेगाः समुद्रमेवाभिमुखा द्र
वंति ॥ तथा तवामी नरलोकवीरा विशंति
वक्त्राण्यभिविज्वलंति ॥ २८ ॥ यथा प्रदीप्तं ज्व

तथैव नाशाय विशन्ति लोकास्तवापि वक्त्राणि समृद्धवेगाः

लनं पतंगा विशन्ति नाशाय समृद्धवेगाः

२९ ॥ लेलिह्यसे ग्रसमानः समंताल्लोकान्स

मग्रान्वदनैर्ज्वलद्भिः ॥ तेजोभिरापूर्य ज

गत्समग्रं भासस्तवोग्राः प्रतपंति विष्णोः ॥ ३०

आख्याहि मे को भवानुग्ररूपो नमोस्तु ते देव

वर प्रसीद ॥ विज्ञातुमिच्छामि भवंतमा

गी० ८४

येन हि प्रजानामि तव प्रवृत्तिं ॥३१॥ श्रीभ
गवानुवाच ॥ कालोस्मि लोकक्षयकृत्प्रवृद्धो
लोकान्समाहर्तुमिह प्रवृत्तः ॥ ऋतेपि त्वां
न भविष्यंति सर्वे येवस्थिताः प्रत्यनीकेषु यो
धाः ॥ तस्मात्त्वमुत्तिष्ठ यशो लभस्व जित्वा श
त्रून्भुंक्ष्व राज्यं समृद्धं ॥ मयैवैते निहताः

र्वमेव निमित्तमात्रं भव सव्यसाचिन् ॥३३॥ द्रो
णं च भीष्मं च जयद्रथं च कर्णं तथान्यानपि
योधवीरान् मया हतांस्त्वं जहि मा व्यथिष्ठा
युध्यस्व जेतासि रणे सपत्नान् ॥३४॥ सं
जय उवाच ॥ एतच्छ्रुत्वा वचनं केशवस्य
कृताञ्जलिर्वेपमानः किरीटी नमस्कृ

गी॰

त्वाभूयएवाहकृष्णंसगद्गदंभीतभीतःप्र
णम्य॥३५॥अर्जुनउवाच॥स्थानेहृषीकेश
तवप्रकीर्त्याजगत्प्रहृष्यत्यनुरज्यतेच॥र
क्षांसिभीतानिदिशोद्रवंतिसर्वेनमस्यंति
चसिद्धसंघाः॥३६॥कस्माच्चतेननमेरन्म
हात्मन्गरीयसेब्रह्मणोप्यादिकर्त्रे॥अनं

तदेवेशजगन्निवासत्वमक्षरंसदसत्तत्पर
ंयत् ॥ ३७ ॥ त्वमादिदेवः पुरुषः पुराणस्त्व
मस्यविश्वस्यपरंनिधानं ॥ वेत्तासिवेद्यंच
परंचधामत्वयाततंविश्वमनंतरूप ॥ ३८ ॥
वायुर्यमोग्निर्वरुणः शशांकः प्रजापति
स्त्वंप्रपितामहश्च ॥ नमोनमस्तेस्तुसह

गी॰
८८०

स्रकृत्वः पुनश्च भूयोपि नमो नमस्ते ॥ ३९
नमः पुरस्तादथ पृष्ठतस्ते नमोस्तु ते स
र्वत एव सर्व ॥ अनंतवीर्यामितविक्रमस्
त्वं सर्वं समाप्नोषि ततोसि सर्वः ॥ ४० ॥
सखेति मत्वा प्रसभं यदुक्तं हे कृष्ण हे या
दव हे सखेति ॥ अजानता महिमानं तवेदं

मा

मयाप्रमादात्प्रणयेनवापि॥४१॥यच्चाव
हासमसत्कृतोसिविहारशय्यासनभोजने सार्थ
षु॥एकोथवापिच्युततत्समक्षंतत्क्षाम
येत्वामहमप्रमेयं॥४२॥पितासिलोकस्य
चराचरस्यत्वमस्यपूज्यश्चगुरुर्गरीयान्
नत्वत्समोस्त्यभ्यधिकःकुतोन्योलोकत्र

गी
८८

येप्यप्रतिमप्रभावः॥४३॥तस्मात्प्रणा
म्यप्रणिधायकायंप्रसादयेत्वामहमीश
मीड्यं॥पितेवपुत्रस्यसखेवसख्युःप्रियःप्रि
यायार्हसिदेवसोढुम्॥४४॥अदृष्टपूर्वं
हृषितोस्मिदृष्ट्वाभयेनचप्रव्यथितंमनो
मे॥तदेवमेदर्शयदेवरूपंप्रसीददेवेशज

गन्निवास ॥४५॥ किरीटिनंगदिनंचक्रहस्त

मिछामित्वांद्रष्टमहंतथैव ॥ तेनैवरूपेण

चतुर्भुजेनसहस्रबाहोभवविश्वमूर्ते ॥४६॥

श्रीभगवानुवाच ॥ मयाप्रसन्नेनतवार्जुनेदं

रूपंपरंदर्शितमात्मयोगात् ॥ तेजोमयं

विश्वमनन्तमाद्यंयन्मेत्वदन्येननदृष्टपूर्व

वं॥४७॥ नवेदयज्ञाध्ययनैर्नदानैर्नचक्रि
याभिर्नतपोभिरुग्रैः॥ एवंरूपःशक्यअहं
नृलोकेद्रष्टुंत्वदन्येनकुरुप्रवीर॥४८॥ मा
तेव्यथामाचविमूढभावोदृष्ट्वारूपंघो
रमीदृङ्ममेदं॥ व्यपेतभीःप्रीतमनाःपु
नस्त्वंतदेवमेरूपमिदंप्रपश्य॥४९॥ संज

सं॰ उवाच ॥ इत्यर्जुनं वासुदेवस्तथोक्त्वा स्व
कं रूपं दर्शयामास भूयः ॥ आश्वासयामा
स च भीतमेनं भूत्वा पुनः सौम्यवपुर्महा
त्मा ॥ ५० ॥ अर्जुन उवाच ॥ दृष्ट्वेदं मानुषं रूपं
तव सौम्यं जनार्दन ॥ इदानीमस्मि संवृत्तः
सचेताः प्रकृतिं गतः ॥ ५१ ॥ श्रीभगवान्

गी॰ ११

वाच॥ सुदुर्दर्शमिदंरूपंदृष्टवानसियन्
मम॥ देवाअप्यस्यरूपस्यनित्यंदर्शनकां
क्षिण:॥५२॥ नाहंवेदैर्नतपसानदानेनन
चेज्यया॥ शक्यएवंविधोद्रष्टुंदृष्टवानसिमां
यथा॥५३॥ भक्त्यात्वनन्ययाशक्यअहमे
वंविधोर्जुन॥ ज्ञातुंद्रष्टुंचतत्वेनप्रवेष्टुं

चपरंतप॥५४॥मत्कर्मकृन्मत्परमोमद्भ
क्तःसंगवर्जितः॥निर्वैरःसर्वभूतेषुयः
समामेतिपांडव॥५५॥इतिश्रीभगवद्गी
तासूपनिषत्सुब्रह्मविद्यायांयोगशास्त्रेश्री
कृष्णार्जुनसंवादेविश्वरूपदर्शनयोगोना
मैकादशोध्यायः॥११॥अर्जुनउवाच॥एवंस

गी०
९२

ततयुक्तायेभक्तास्त्वांपर्युपासते ॥ येचाप्य
क्षरमव्यक्तंतेषांकेयोगवित्तमाः ॥१॥ श्री
भगवानुवाच ॥ मय्यावेश्यमनोयेमां
नित्ययुक्ताउपासते ॥ श्रद्धयापरयोपेता
स्तेमेयुक्ततमामताः ॥२॥ येत्वक्षरमनिर्दे
श्यमव्यक्तंपर्युपासते ॥ सर्वत्रगमचिंत्यं

म

वकूटस्थमचलंध्रुवं॥ संनियम्येंद्रियग्रा
मंसर्वत्रसंमबुद्धय:॥ तेप्राप्नुवंतिमामेवस
र्वभूतहितेरता:॥ ४॥ क्लेशोधिकतरस्ते
षामव्यक्तासक्तचेतसाम्॥ अव्यक्ताहिग
तिर्दु:खंदेहवद्भिरवाप्यते॥ ५॥ येतुसर्वा
णिकर्माणिमयिसंन्यस्यमत्परा:॥ अनन्ये

गी
९२

नैवयोगेनमांध्यायन्तउपासते॥६॥ते
षामहंसमुद्धर्त्तामृत्युसंसारसागरात्॥भ
वामिनचिरात्पार्थमय्यावेशितचेतसा
म्॥७॥मय्येवमनआधत्स्वमयिबुद्धिंनि
वेशय॥निवसिष्यसिमय्येवअतऊ
र्ध्वंनसंशयः॥८॥अथचित्तंसमाधातुं

न शक्नोषि मयि स्थिरं ॥ अभ्यासयोगेन तत
तो मामिच्छाप्तुं धनंजय ॥९॥ अभ्यासेप्यस
मर्थोसि मत्कर्मपरमो भव ॥ मदर्थमपि
कर्माणि कुर्वन्सिद्धिमवाप्स्यसि ॥१०॥ अ
थैतदप्यशक्तोसि कर्तुं मद्योगमाश्रितः
सर्वकर्मफलत्यागं ततः कुरु यतात्मवा

गी
१२

च ॥ श्रेयो हि ज्ञानमभ्यासाज्ज्ञानाद्ध्यानं वि
शिष्यते ॥ ध्यानात्कर्मफलत्यागस्त्यागाच्छा
न्तिरनंतरं ॥ १२ ॥ अद्वेष्टा सर्वभूतानां मैत्रः
करुण एव च ॥ निर्ममो निरहंकारः सम
दुःखसुखः क्षमी ॥ १३ ॥ संतुष्टः सततं यो
गी यतात्मा दृढनिश्चयः ॥ मय्यर्पित

मनोबुद्धिर्योमद्भक्तः समेप्रियः ॥१४॥ यस्मा
न्नोद्विजतेलोकोलोकान्नोद्विजतेचयः ॥
हर्षामर्षभयोद्वेगैर्मुक्तोयः सचमेप्रियः
॥१५॥ अनपेक्षः शुचिर्दक्षउदासीनोगतव्य
थः ॥ सर्वारंभपरित्यागीयोमद्भक्तः समे
प्रियः ॥१६॥ योनहृष्यतिनद्वेष्टिनशोच

गी.
९४

तिनकांक्षति ॥ शुभाशुभपरित्यागी भक्ति
मान्यः स मे प्रियः ॥१७॥ समः शत्रौ च मित्रे
च तथा मानापमानयोः ॥ शीतोष्णसुखदुः
खेषु समः संगविवर्जितः ॥१८॥ तुल्य
निंदास्तुतिर्मौनी संतुष्टो येन केनचित् ॥ ऽ
अनिकेतः स्थिरमतिर्भक्तिमान्मे प्रियो न

रः॥१९॥ येत्वधर्मामृतमिदंयथोक्तंपर्यु

पासते॥ श्रद्दधानामत्परमाभक्तास्तेतीव

मेप्रियाः॥२०॥ इतिश्रीभगवद्गीतासूपनि

षत्सुब्रह्मविद्यायांयोगशास्त्रेश्रीकृष्णार्जुनसं

वादेभक्तियोगोनामद्वादशोध्यायः॥१२॥ अ

र्जुनउवाच॥ ॐ प्रकृतिंपुरुषंचैवक्षेत्रंक्षेत्र

गी
५५

ज्ञमेवच॥ एतद्वेदितुमिच्छामि ज्ञानं ज्ञेयं
चकेशव॥१॥ श्रीभगवानुवाच॥ इदं शरीरं
कौंतेयक्षेत्रमित्यभिधीयते॥ एतद्योवेत्ति
तंप्राहुःक्षेत्रज्ञइतितद्विदः॥२॥ क्षेत्रज्ञं
चापिमांविद्धिसर्वक्षेत्रेषुभारत॥ क्षेत्रक्षे
त्रज्ञयोर्ज्ञानंयत्तज्ज्ञानंमतंमम॥३॥ तत्क्षे

੧ਓ ਸਤਿਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ

ंयच्च यादृक्च यद्विकारि यतश्च यत् ।। स च
यो यत्प्रभावश्च तत्समासेन मे शृणु ।। ४ ।। ऋ
षिभिर्बहुधा गीतं छंदोभिर्विविधैः पृथक् ।
ब्रह्मसूत्रपदैश्चैव हेतुमद्भिर्विनिश्चितैः ।। ५
महाभूतान्यहंकारो बुद्धिरव्यक्तमेव च ।। इं
द्रियाणि दशैकं च पंच चेंद्रियगोचराः ।। ६

गी
५६

इछाद्वेषः सुखंदुःखंसंघातश्चेतनाधृतिः
एतत्क्षेत्रंसमासेनसविकारमुदाहृतं ॥६॥
अमानित्वमदंभित्वमहिंसाक्षांतिरार्जे
व ॥ आचार्योपासनंशौचंस्थैर्यमात्मविनि
ग्रहः ॥७॥ इंद्रियार्थेषुवैराग्यमनहंकारए
व च ॥ जन्ममृत्युजराव्याधिदुःखदोषानुद

र्शनं ॥ ९ ॥ असक्तिरनभिष्वंगः पुत्रदारगृहा
दिषु ॥ नित्यं च समचित्तत्वमिष्टानिष्टोपप
त्तिषु ॥ १० ॥ मयि चानन्ययोगेन भक्तिरव्य
भिचारिणी ॥ विविक्तदेशसेवित्वमरतिर्ज
नसंसदि ॥ ११ ॥ अध्यात्मज्ञाननित्यत्वं तत्वज्ञा
नार्थदर्शनं ॥ एतज्ज्ञानमिति प्रोक्तमज्ञा

गी. ८१

नंयदतोन्यथा॥१२॥ज्ञेयंयत्तत्प्रवक्ष्यामिय
ज्ज्ञात्वामृतमश्नुते॥अनादिमत्परंब्रह्मन
सत्तन्नासदुच्यते॥१३॥सर्वतःपाणिपादं
तत्सर्वतोक्षिशिरोमुखं॥सर्वतःश्रुति
मल्लोकेसर्वमावृत्यतिष्ठति॥१४॥सर्वेंद्रि
यगुणाभासंसर्वेंद्रियविवर्जितं॥अस

क्तं सर्वभृच्चैव निर्गुणं गुणभोक्तृ च ॥१४॥ बहिरं
तश्च भूतानामचरं चरमेव च ॥ सूक्ष्मत्वात्तदवि
ज्ञेयं दूरस्थं चांतिके च तत् ॥१५॥ अविभक्तं
च भूतेषु विभक्तमिव च स्थितं ॥ भूतभर्तृ च त
ज्ज्ञेयं ग्रसिष्णु प्रभविष्णु च ॥१६॥ ज्योतिषामपि
तज्ज्योतिस्तमसः परमुच्यते ॥ ज्ञानं ज्ञेयं ज्ञान

गम्यं हृदि सर्वस्य विष्ठितम् ॥१८॥ इति क्षेत्रं त
थाज्ञानं ज्ञेयं चोक्तं समासतः ॥ मद्भक्त एतद्वि
ज्ञाय मद्भावायोपपद्यते ॥१९॥ प्रकृतिं पुरुषं
चैव विद्ध्यनादी उभावपि ॥ विकारांश्च गुणांश्
चैव विद्धि प्रकृतिसंभवान् ॥२०॥ कार्यका
रणकर्तृत्वे हेतुः प्रकृतिरुच्यते ॥ पुरुषः सु

खदुःखानां भोक्तृत्वे हेतुरुच्यते ॥२१॥ पुरु
षः प्रकृतिस्थो पि भुंक्ते प्रकृतिजान्गुणा
न् ॥ कारणं गुणसंगोस्य सदसद्योनिजन्म
सु ॥२२॥ उपद्रष्टानुमन्ता च भर्ता भोक्ता महे
श्वरः ॥ परमात्मेति चाप्युक्तो देहेस्मिन्पुरु
षः परः ॥२३॥ य एवं वेत्ति पुरुषं प्रकृतिं

गी॰
९९

च गुणैः सह ॥ सर्वथा वर्त्तमानोपि न स भू
योभिजायते ॥२४॥ ध्यानेनात्मनि पश्यंति
केचिदात्मानमात्मना ॥ अन्ये सांख्येन यो
गेन कर्मयोगेन चापरे ॥२५॥ अन्ये त्वेवम
जानंतः श्रुत्वान्येभ्य उपासते ॥ तेपि चाति
तरंत्येव मृत्युं श्रुतिपरायणाः ॥२६॥ या

वसंजायतेकिंचित्सत्वंस्थावरजंगमम्॥ क्षे
त्रक्षेत्रज्ञसंयोगात्तद्विद्धिभरतर्षभ॥२६॥समंस
र्वेषुभूतेषुतिष्ठंतंपरमेश्वरम्॥विनश्यत्सु
विनश्यंतंयःपश्यतिसपश्यति॥२७॥समं
पश्यन्हिसर्वत्रसमवस्थितमीश्वरम्॥न
हिनस्त्यात्मनात्मानंततोयातिपरांगतिम् २९

गी०
१८

प्रकृतेक्रियमाणानिगुणैःकर्माणिसर्वशः
यःपश्यतितथात्मानमकर्तारंसपश्यति
२९॥ यदाभूतपृथग्भावमेकस्थमनुपश्य
ति॥ ततएवचविस्तारंब्रह्मसंपद्यतेतदा॥
३०॥ अनादित्वान्निर्गुणत्वात्परमात्मायम
व्ययः॥ शरीरस्थोपिकौंतेयनकरोतिन

लिप्यते॥३१॥यथा सर्वगतं सौक्ष्म्यादाका
शं नोपलिप्यते॥ सर्वत्रावस्थितो देहे तथा
त्मा नोपलिप्यते॥३२॥यथा प्रकाशयत्ये
कः कृत्स्नं लोकमिमं रविः॥ क्षेत्रं क्षेत्री तथा
कृत्स्नं प्रकाशयति भारत॥३३॥ क्षेत्रक्षेत्रज्ञ
योरेवमंतरं ज्ञानचक्षुषा॥ भूतप्रकृतिमोक्षं

गी

चये विदुर्यान्ति ते परम् ॥ ३४ ॥ इति श्रीभग
वद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशा
स्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे क्षेत्रज्ञनिर्देशो ना
म त्रयोदशोध्यायः ॥ १३ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॐ
परंभूयः प्रवक्ष्यामि ज्ञानानां ज्ञानमुत्तमं
यज्ज्ञात्वा मुनयः सर्वे परां सिद्धिमितो गा

ताः ॥ १ ॥ इदं ज्ञानमुपाश्रित्य मम साधर्म्यमा
गताः ॥ सर्गेपि नोपजायंते प्रलये न व्यथंति
च ॥ २ ॥ मम योनिर्महद्ब्रह्म तस्मिन्गर्भं दधा
म्यहं ॥ संभवः सर्वभूतानां ततो भवति भार
त ॥ ३ ॥ सर्वयोनिषु कौंतेय मूर्तयः संभवं
ति याः ॥ तासां ब्रह्म महद्योनिरहं बीजप्र

गी

दः पिता ॥४॥ सत्वंरजस्तमइतिगुणाःप्र
कृतिसंभवाः॥ निबध्नंतिमहाबाहोदे
हेदेहिनमव्ययम्॥५॥ तत्रसत्वंनिर्मलत्वा
त्प्रकाशकमनामयम्॥ सुखसंगेनबध्ना
तिज्ञानसंगेनचानघ॥६॥ रजोरागात्म
कंविद्धितृष्णासंगसमुद्भवः॥ तन्निबध्ना

तिकौंतेयकर्मसंगेनदेहिनम्॥७॥तमस्त्व
ज्ञानजंविद्धिमोहिनंसर्वदेहिनां॥प्रमादा
लस्यनिद्राभिस्तन्निबध्नातिभारत॥८॥स
त्वंसुखेसंजयतिरजःकर्मणिभारत॥ज्ञा
नमावृत्यतुतमःप्रमादेसंजयत्युत॥९॥
रजस्तमश्चाभिभूयसत्वंभवतिभारत॥

गी रजःसत्वंतमश्चैवतमःसत्वंरजस्तथा॥१०
सर्वद्वारेषुदेहेस्मिन्प्रकाशउपजायते॥१
ज्ञानंयदातदाविद्याद्विवृद्धंसत्वमित्युत
११॥लोभःप्रवृत्तिरारंभःकर्मणामशमः
स्पृहा॥रजस्येतानिजायंतेविवृद्धेभरत
र्षभ॥१२॥अप्रकाशोप्रवृत्तिश्चप्रमादो

मोह एव च ॥ तमस्येतानि जायंते विवृद्धे कु
रुनंदन ॥ १३ ॥ यदा सत्वे प्रवृद्धे तु प्रलयं या
ति देहभृत् ॥ तदोत्तमविदां लोकानमला
न्प्रतिपद्यते ॥ १४ ॥ रजसि प्रलयं गत्वा कर्म
संगिषु जायते ॥ तथा प्रलीनस्तमसि मूढ
योनिषु जायते ॥ १५ ॥ कर्मणः सुकृतस्या

गी हुः सात्विकंनिर्मलंफलम्॥रजसस्तुफलं
दुःखमज्ञानंतमसःफलम्॥१६॥सत्वात्सं
जायतेज्ञानंरजसोलोभएवच॥प्रमादमो
हौतमसोभवतोज्ञानमेवच॥१७॥ऊर्द्ध्वंग
च्छंतिसत्वस्थामध्येतिष्टंतिराजसाः॥ज
घन्यगुणवृत्तिस्थाअधोगच्छंतितामसः

नान्यंगुरोभ्यःकर्तारंयदाद्रक्ष्यतिपश्यति॥१
गुरोर्भक्त्यापरंवेत्तिमज्ञानंसोधिगच्छति॥१९
गुरूणांनेतानतेत्यांदृढेहेतुहेतुसमजनवान्॥ज
न्मसहस्रजेराजःविविमुक्तोस्वतमसुखे॥२
पार्वत्युवाचकैलिंगैसंगुरूणांनेतानतोनो
भवतिप्रभो॥किमाचारकथंवेत्तासंगुरु

१

गी

गानतिवर्त्तते ॥२१॥ श्रीभगवानुवाच ॥ प्रकाशं
च प्रवृत्तिं च मोहमेव च पांडव ॥ न द्वेष्टि संप्र
वृत्तानि न निवृत्तानि कांक्षति ॥२२॥ उदासी
नवदासीनो गुणैर्यो न विचाल्यते ॥ गुणा वर्त्त
त इत्येव यो वतिष्ठति नेंगते ॥२३॥ समदुःख
सुखः स्वस्थः समलोष्टाश्मकांचनः ॥ तु

ल्यप्रियाप्रियोधीरस्तुल्यनिंदात्मसंस्तुतिः ॥ २४
मानापमानयोस्तुल्यस्तुल्योमित्रारिपक्षयोः
सर्वारंभपरित्यागीगुणातीतःसउच्यते ॥ मां
चयोव्यभिचारेणभक्तियोगेनसेवते ॥ २५ ॥
सगुणान्समतीत्यैतान्ब्रह्मभूयायकल्पते ॥ ब्र
ह्मणोहिप्रतिष्ठाहममृतस्याव्ययस्यच ॥ २६

गी शाश्वतस्य च धर्मस्य सुखस्यैकांतिकस्य च॥
इति श्रीभगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां यो
गशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे गुणत्रयविभागयोगो
प नाम चतुर्दशोध्यायः॥१४॥ श्रीभगवानुवाच॥
१२६ ऊर्ध्वमूलमधःशाखमश्वत्थं प्राहुरव्ययं
छंदांसि यस्य पर्णानि यस्तं वेद स वेदवित्

अथश्चोर्ध्वंप्रसृतास्तस्यशाखागुणप्रवृद्धा १
विषयप्रवालाः ॥ अधश्चमूलान्यनुसंततानि
कर्मानुबंधीनिमनुष्यलोके ॥ ४ ॥ नरूपमस्येह
तथोपलभ्यतेनांतोनचादिर्नचसंप्रतिष्ठा ॥ १
अश्वत्थमेनंसुविरूढमूलमसंगशस्त्रेणदृ
ढेनछित्वा ॥ ३ ॥ ततःपदंतत्परिमार्गितव्यं

गी

स्मिंगतानिवर्तंतिभूयः॥ तमेवचाद्यंपुरुषं
प्रपद्येयतःप्रवृत्तिःप्रसृतापुराणी॥४॥
निर्मानमोहाजितसंगदोषाअध्यात्मविद्या
विनिवृत्तकामाःद्वंद्वैर्विमुक्ताःसुखदुःखसं
ज्ञैर्गच्छंत्यमूढाःपदमव्ययंतत्॥५॥न
तद्भासयतेसूर्योनशशांकोनपावकः।

यद्गत्वानिवर्त्तंतेतद्धामपरमंमम॥६॥म
मैवांशोजीवलोकेजीवभूतःसनातनः॥
मनःषष्ठानींद्रियाणिप्रकृतिस्थानिकर्ष
ति॥७॥शरीरंयद्वाप्नोतियच्चाप्युत्क्राम
तीश्वरः॥गृहीत्वैतानिसंयातिवायुर्गंधा
निवाशयात्॥८॥श्रोत्रंचक्षुःस्पर्शनंच

ती

रसनं घ्राणमेव च । अधिष्ठाय मनश्चायं वि
षयानुपसेवते ॥ ९ ॥ उत्क्रामंतं स्थितं वापि
भुंजानं वा गुणान्वितम् ॥ विमूढा नानुप
श्यंति पश्यंति ज्ञानचक्षुषः ॥ १० ॥ यतंतो यो
गिनश्चैनं पश्यंत्यात्मन्यवस्थितम् ॥ यतंतो
प्यकृतात्मानो नैनं पश्यंत्यचेतसः ॥ ११ ॥ य

दादित्यगतंतेजोजगद्भासयतेऽखिलम्॥य
च्चंद्रमसियच्चाग्नौतत्तेजोविद्धिमामकम्॥
१२॥गामाविश्यचभूतानिधारयाम्यहमोज
सा॥पुष्णामिचौषधीःसर्वाःसोमोभूत्वारसा
त्मकः॥१३॥अहंवैश्वानरोभूत्वाप्राणिनांदे
हमाश्रितः॥प्राणापानसमायुक्तःपचा

गी॰

म्यन्नंचतुर्विधम्॥१४॥सर्वस्यचाहंहृदिसन्नि
विष्टोमत्तस्मृतिर्ज्ञानमपोहनंच॥वेदैश्चस
र्वैरहमेववेद्योवेदांतकृद्वेदविदेवचा॥हं
१५॥द्वाविमौपुरुषौलोकेक्षरश्चाक्षरएव
च॥क्षरःसर्वाणिभूतानिकूटस्थोक्षरउच्य
ते॥१६॥उत्तमःपुरुषस्त्वन्यःपरमात्मेत्युदा

हृतः॥ योलोकत्रयमाविश्य विभर्त्यव्यय ई-
श्वरः॥१७॥ यस्मात्क्षरमतीतोहमक्षरादपि
चोत्तमः॥ अतोस्मिलोके वेदेच प्रथितः पु-
रुषोत्तमः॥१८॥ योमामेवमसंमूढोजाना-
तिपुरुषोत्तमम्॥ सर्वविद्भजतिमांसर्व-
भावेनभारत॥१९॥ इतिगुह्यतमंशास्त्रमि-

गी.

टमुक्तंमयानघ।एतद्बुद्ध्वाबुद्धिमान्स्यात्कृ
तकृत्यश्चभारत॥२०॥इतिश्रीभगवद्गीता
सूपनिषत्सुब्रह्मविद्यायांयोगशास्त्रेश्रीकृ
ष्णार्जुनसंवादेपुरुषोत्तमयोगोनामपंचदशो
ध्यायः॥१५॥श्रीभगवानुवाच॥अभयंसत्वसं
शुद्धिर्ज्ञानयोगव्यवस्थितिः।दानंद

मश्चयज्ञश्चस्वाध्यायस्तपआर्जवम् ॥१॥ अहिं
सासत्यमक्रोधस्त्यागःशांतिरपैशुनम् ।
दयाभूतेष्वलोलुप्त्वंमार्दवंह्रीरचापलम्
२॥ तेजःक्षमाधृतिःशौचमद्रोहोनातिमा
निता ॥ भवंतिसंपदंदैवीमभिजातस्यभार
त ॥३॥ दंभोदर्पोभिमानश्चक्रोधःपारुष्य

गी

मेव च ॥ अज्ञानं चाभिजातस्य पार्थ संपदमा
सुरीम् ॥ ४ ॥ दैवी संपद्विमोक्षाय निबंधाया
सुरीमता ॥ मा शुचः संपदं दैवीमभिजातोसि
पांडव ॥ ५ ॥ द्वौ भूतसर्गौ लोकेस्मिं दैव आ
सुर एव च ॥ दैवो विस्तरशः प्रोक्त आसुरं
पार्थ मे शृणु ॥ ६ ॥ प्रवृत्तिं च निवृत्तिं च

जना न विदुरासुराः ॥ न शौचं नापि चाचारो
न सत्यं तेषु विद्यते ॥ ७ ॥ असत्यमप्रतिष्ठं ते ज
गदाहुरनीश्वरम् ॥ अपरस्परसंभूतं किमन्य
त्कामहैतुकम् ॥ ८ ॥ एतां दृष्टिमवष्टभ्य न
ष्टात्मानोल्पबुद्धयः ॥ प्रभवंत्युग्रकर्माणः
क्षयाय जगतोहिताः ॥ ९ ॥ काममाश्रित्य दु

गी॰ ष्पूरंदंभमानमदान्विताः॥ मोहाद्गृहीत्वास
द्ग्राहान्प्रवर्तंतेशुचिव्रताः॥१०॥ चिंतामपरि
मेयांचप्रलयांतामुपाश्रिताः॥ कामोप
भोगपरमाएतावदितिनिश्चिताः॥११॥
आशापाशशतैर्बद्धाः कामक्रोधपराय
णाः ईहंतेकामभोगार्थमन्यायेनार्थस॥

१२

चयान्॥ इदमद्यमयालब्धमिमंप्राप्स्येमनो
रथम्॥ ॥ इदमस्तीदमपिमेभविष्यतिपु १३
नर्धनम्॥ असौमयाहतःशत्रुर्हनिष्येचा
परानपि॥ ॥ ईश्वरोहमहंभोगीसिद्धोहं १४
बलवान्सुखी॥ आढ्योभिजनवानस्मिको
न्योस्तिसदृशोमया॥ यक्ष्येदास्यामिमोदिष्य

गी

त्यज्ञानविमोहिताः ॥ १५ ॥ अनेकचित्तविभ्रा
न्तमोहजालसमावृताः ॥ प्रसक्ताः कामभो
गेषु पतंति नरके शुचौ ॥ १६ ॥ आत्मसंभा
विताः स्तब्धा धनमानमदान्विताः ॥ यजंते ना
मयज्ञैस्ते दंभेनाविधिपूर्वकम् ॥ १७ ॥ अहंका
रं बलं दर्पं कामं क्रोधं च संश्रिताः ॥ मामा

त्मपरदेहेषुप्रद्विषंतोभ्यसूयकाः ॥१८॥ तान
हंद्विषतःक्रूरान्संसारेषुनराधमान् ॥ क्षिपा
म्यजस्रमशुभानासुरीष्वेवयोनिषु ॥१९॥ आ
सुरींयोनिमापन्नामूढाजन्मनिजन्मनि ॥ मा
मप्राप्यैवकौंतेयततोयांत्यधमांगतिम् ॥२०॥
त्रिविधंनरकस्येदंद्वारंनाशनमात्मनः ॥

सि

गी कामः क्रोधस्तथा लोभस्तस्मादेतत्त्रयं त्यजे
त् ॥२१॥ एतैर्विमुक्तः कौंतेय तमोद्वारैस्त्रिभिर्न
रः ॥ आचरत्यात्मनः श्रेयस्ततो याति परांग
तिं ॥२२॥ यः शास्त्रविधिमुत्सृज्य वर्तते का
मकारतः ॥ न स सिद्धिमवाप्नोति न सुखं न
परां गतिं ॥२३॥ तस्माच्छास्त्रं प्रमाणं ते का

र्यो कार्यव्यवस्थितौ॥ ज्ञात्वा शास्त्रविधानोक्तं
कर्म कर्तुमिहार्हसि॥२४॥ इति श्रीभगवद्गी
तासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृ
ष्णार्जुनसंवादे दैवासुरसंपत्तियोगो नाम षो
डशोऽध्यायः॥१६॥ अर्जुन उवाच॥ ये शा
स्त्रविधिमुत्सृज्य यजंते श्रद्धयान्विताः

गी तेषांनिष्ठातुकाकृस्नसत्वमाहोरजस्तमः
१॥ श्रीभगवानुवाच॥ त्रिविधाभवतिश्रद्धादे
हिनांसास्वभावजा॥ सात्विकीराजसीचैव
तामसीचेतितांशृणु॥२॥ सत्वानुरूपसर्व
स्यश्रद्धाभवतिभारत॥ श्रद्धामयोयंपुरु
षोयोयछ्रद्धःसएवसः॥३॥ यजन्तेसात्वि

का देवान्यक्षरक्षांसि राजसाः ॥ प्रेतान्भूतग-
णांश्चान्ये यजंते तामसा जनाः ॥४॥ अशा-
स्त्रविहितं घोरं तप्यंते ये तपो जनाः ॥ दंभाहं-
कारसंयुक्ताः कामरागबलान्विताः ॥५॥ क-
र्षयंतः शरीरस्थं भूतग्राममचेतसः ॥ मां-
चैवांतः शरीरस्थं तान्विद्ध्यासुरनिश्चयान् ।

गी०
॥ आहारस्त्वपि सर्वस्य त्रिविधो भवति प्रियः
यज्ञस्तपस्तथा दानं तेषां भेदमिमं शृणु ॥७॥
आयुःसत्त्वबलारोग्यसुखप्रीतिविवर्धनाः
रस्याः स्निग्धाः स्थिरा हृद्या आहाराः सा
त्त्विकप्रियाः ॥८॥ कट्वम्ललवणात्युष्णतीक्ष्ण
रूक्षविदाहिनः ॥ आहारा राजसस्येष्टाः

दृग

खशोकामयप्रदाः ॥ ९ ॥ यातयामंगतरसं
पूतिपर्युषितंचयत् ॥ उच्छिष्टमपिचामेध्यंभो
जनंतामसप्रियम् ॥ १० ॥ अफलाकांक्षिभिर्य
ज्ञोविधिदृष्टोयइज्यते ॥ यष्टव्यमेवेतिमनः
समाधायससात्विकाः ॥ ११ ॥ अभिसंधायतु
फलंदंभार्थमपिचैवयत् ॥ इज्यतेभरतश्रे

गी ष्ठतंयज्ञंविद्धिराजसम्॥१२॥विधिहीनमसृ
ष्टान्नंमन्त्रहीनमदक्षिणम्॥श्रद्धाविरहि
तंयज्ञंतामसंपरिचक्षते॥१३॥देवद्विजगु
रुप्राज्ञपूजनंशौचमार्जवम्॥ब्रह्मचर्य
महिंसाचशारीरंतपउच्यते॥१४॥अनु
द्वेगकरंवाक्यंसत्यंप्रियहितंचयत्॥स्वा

ध्यायाभ्यसनं चैव वांमयं तप उच्यते ॥ १५ ॥ म
नःप्रसादः सौम्यत्वं मौनमात्मविनिग्रहः ॥
भावसंशुद्धिरित्येतत्तपो मानसमुच्यते ॥ १६
श्रद्धया परया तप्तं तपस्तत्त्रिविधं नरैः ॥ अफ
लाकांक्षिभिर्युक्तैः सात्विकं परिचक्षते ॥ १७
सत्कारमानपूजार्थं तपो दंभेन चैव यत् ॥

गी

क्रियतेतदिह प्रोक्तंराजसंचलमध्रुवम् ॥१८॥
मूढग्राहेणात्मनोयत्पीडयाक्रियतेतपः ।
परस्योत्सादनार्थंवातत्तामसमुदाहृतम् ॥
१९॥ दातव्यमितियद्दानंदीयतेऽनुपकारिणे
देशेकालेचपात्रेचतद्दानंसात्विकंस्मृतं ।
॥२०॥ अदेशकालेयद्दानमपात्रेभ्यश्चदी

यत्तुप्रत्युपकारार्थंफलमुद्दिश्यवापुनः दीयतेचपरिक्लिष्टंतद्दा
नंराजसंस्मृतं ॥२१

घते ॥ असत्कृतमवज्ञातंतत्तामसमुदाहृतम् ॥
ॐतत्सदितिनिर्देशोब्रह्मणस्त्रिविधःस्मृतः ॥
ब्राह्मणास्तेनवेदाश्चयज्ञाश्चविहिताःपुरा ॥२३
तस्मादोमित्युदाहृत्ययज्ञदानतपःक्रियाः
प्रवर्तंतेविधानोक्ताःसततंब्रह्मवादिनाम् ॥२
त दित्यनभिसंधायफलंयज्ञतपःक्रियाः

गी

दानक्रियाश्चविविधाःक्रियंतेमोक्षकांक्षि
भिः॥२५॥सद्भावेसाधुभावेचसदित्येतत्प्रयु
ज्यते॥प्रशस्तेकर्मणितथासच्छब्दःपार्थ
युज्यते॥२६॥यज्ञेतपसिदानेचस्थितिःस
दितिचोच्यते॥कर्मचैवतदर्थीयंसदित्येवा
भिधीयते॥२७॥अश्रद्धयाहुतंदत्तंतपस्त

प्तं कृतं च यत् ॥ असदित्युच्यते पार्थ न च तत्प्रे
त्य नो इह ॥ २८ ॥ इति श्रीभगवद्गीतासूपनिष
त्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुन
संवादे त्रिगुणत्वविभाग नाम सप्तदशोध्यायः
१७ ॥ अर्जुन उवाच ॥ संन्यासस्य महाबाहो
तत्वमिच्छामि वेदितुम् ॥ त्यागस्य च हृषी॰

गी

केशपृथक्केशिनिसूदन॥१॥श्रीभगवानुवा
च॥काम्यानांकर्मणांन्यासंसंन्यासंकवयोवि
दुः॥सर्वकर्मफलत्यागंप्राहुस्त्यागंविचक्ष
णाः॥२॥त्याज्यंदोषवदित्येकेकर्मप्राहुर्म
नीषिणः॥यज्ञदानतपःकर्मनत्याज्यमि
तिचापरे॥३॥निश्चयंशृणुमेतत्रत्यागेभ

त्तसत्तम॥त्यागोहिपुरुषव्याघ्रत्रिविधः
संप्रकीर्तितः॥४॥यज्ञदानतपःकर्मनत्या
ज्यंकार्यमेवतत॥यज्ञोदानंतपश्चैवपाव
नानिमनीषिणाम॥५॥एतान्यपितुकर्मा
णिसंगंत्यक्त्वाफलानिच॥कर्तव्यानीति
मेपार्थनिश्चितंमतमुत्तमम॥६॥नियत

गी०

१२

स्यतुसंन्यासःकर्मणोनोपपद्यते॥ मोहा
त्तस्यपरित्यागस्तामसःपरिकीर्तितः॥ ७
दुःखमित्येवयत्कर्मकायक्लेशभयात्त्य
जेत्॥ सकृत्वाराजसंत्यागंनैवत्यागफलं
लभेत्॥ ८॥ कार्यमित्येवयत्कर्मनियतंक्रि
यतेर्जुन॥ संगंत्यक्त्वाफलंचैवसत्यागः॥

सात्विकोमतः॥९॥नद्वेष्ट्यकुशलंकर्मकु
शलेनानुषज्जते॥त्यागीसत्त्वसमाविष्टोमे
धावीछिन्नसंशयः॥१०॥नहिदेहभृताशक्यं
त्यक्तुंकर्माण्यशेषतः॥यस्तुकर्मफलत्या
गीसत्यागीत्यभिधीयते॥११॥अनिष्टमिष्टं
मिश्रंचत्रिविधंकर्मणःफलम्॥भवत्य

गी

त्यागिनांप्रेत्यनतुसंन्यासिनांक्वचित्॥१२॥पं
चैतानिमहाबाहोकारणानिनिबोधमे॥सां
ख्येकृतांतेप्रोक्तानिसिद्धयेसर्वकर्मणाम्
१३॥अधिष्ठानंतथाकर्ताकरणंचपृथग्वि
धम्॥विविधाश्चपृथक्चेष्टादैवंचैवा
त्रपंचमं॥१४॥शरीरवाङ्मनोभिर्यत्कर्म

प्रारभतेनरः॥ न्यायंवापिपरीतंवापंचैतेतस्य
हेतवः॥१५॥ तत्रैवंसतिकर्तारमात्मानंके
वलंतुयः॥ पश्यत्यकृतबुद्धित्वान्नसपश्य
तिदुर्मतिः॥१६॥ यस्यनाहंकृतोभावोबुद्धि
र्यस्यनलिप्यते॥ हत्वापिसइमांल्लोकान्नह
न्तिननिबध्यते॥१७॥ ज्ञानंज्ञेयंपरिज्ञातात्रि

गी

भ

विधाकर्मचोदना॥करणंकर्मकर्तेतित्रि
विधःकर्मसंग्रहः॥१८॥ज्ञानंकर्मचकर्ता
चत्रिधैवगुणभेदतः॥प्रोच्यतेगुणसंख्या
नेयथावच्छृणुतान्यपि॥१९॥सर्वभूतेषुये
नैकंभावमव्ययमीक्षते॥अविभक्तंविभ
क्तेषुतज्ज्ञानंविद्धिसात्विकम्॥२०॥ए प

त्वेनतुयज्ज्ञानंनानाभावान्पृथग्विधान्
वेत्तिसर्वेषुभूतेषुतज्ज्ञानंविद्धिराजसम् ॥ २१
यत्तुकृत्स्नवदेकस्मिन्कार्येसक्तमहैतुकं
मतत्वार्थवदल्पंचतत्तामसमुदाहृतम् ॥ २२
नियतंसंगरहितमरागद्वेषतःकृतम् ॥ अ
फलप्रेप्सुनाकर्मयत्तत्सात्विकमुच्यते ॥ २३

गी० यत्तुकामेप्सुनाकर्मसाहंकारेणवापुनः॥
क्रियतेबहुलायासंतद्राजसमुदाहृतम्॥
२४॥अनुबंधंक्षयंहिंसामनपेक्ष्यचपौरु
षम्॥मोहादारभ्यतेकर्मयत्तत्तामसमुदाहृ
तम्॥२५॥मुक्तसंगोनहंवादीधृत्युत्साह
समन्वितः॥सिद्ध्यसिद्ध्योर्निर्विकारः१

कर्ता सात्विक उच्यते ॥ २६ ॥ रागी कर्मफल
प्रेप्सुर्लुब्धो हिंसात्मकोऽशुचिः ॥ हर्षशोका
न्वितः कर्ता राजसः परिकीर्तितः ॥ २७ ॥
अयुक्तः प्राकृतः स्तब्धः शठो नैष्कृति पि
कोऽलसः ॥ विषादी दीर्घसूत्री च कर्ता ताम
स उच्यते ॥ २८ ॥ बुद्धेर्भेदं धृतेश्चैव गुणतस्त

गी स्त्रिविधं शृणु ॥ प्रोच्यमानमशेषेण पृथ
क्त्वेन धनंजय ॥ २९ ॥ प्रवृत्तिं च निवृत्तिं च का
र्याकार्ये भयाभये ॥ बंधं मोक्षं च या वेत्ति बु
द्धिः सा पार्थ सात्विकी ॥ ३० ॥ यया धर्ममध
र्मं च कार्यं चाकार्यमेव च ॥ अयथावत्प्रजा
नाति बुद्धिः सा पार्थ राजसी ॥ ३१ ॥ अधर्मं

धर्ममितियामन्यतेतमसावृता॥ सर्वार्था
न्विपरीतांश्चबुद्धिःसापार्थतामसी॥३२॥
धृत्याययाधारयतेमनःप्राणेंद्रियक्रियाः
योगेनाव्यभिचारिण्याधृतिःसापार्थसा
त्त्विकी॥३३॥ययातुधर्मकामार्थान्धृत्याधा
रयतेर्जुन॥प्रसंगेनफलाकांक्षीधृतिःसा

गी

पार्थ राजसी ॥ ३४ ॥ यया स्वप्नं भयं शोकं वि
षादं मदमेव च ॥ न विमुंचति दुर्मेधा धृतिः
सा पार्थ तामसी ॥ ३५ ॥ सुखं त्विदानीं त्रिविधं
शृणु मे भरतर्षभ ॥ अभ्यासाद्रमते यत्र दुः
खांतं च निगच्छति ॥ ३६ ॥ यत्तदग्रे विषमि
व परिणामेऽमृतोपमम् ॥ तत्सुखं सात्वि

कं प्रोक्तमात्मबुद्धिप्रसादजम् ॥ ३७ ॥ विषये
न्द्रियसंयोगाद्यत्तदग्रेऽमृतोपमम् ॥ परिणा
मे विषमिव तत्सुखं राजसं स्मृतं ॥ ३८ ॥ य
दग्रे चानुबंधे च सुखं मोहनमात्मनः ॥ नि
द्रालस्यप्रमादोत्थं तत्तामसमुदाहृतम् ॥ ३९
न तदस्ति पृथिव्यां वा दिवि देवेषु वा पुनः ॥

गी० सत्वंप्रकृतिजैर्मुक्तंयदेभिःस्यात्रिभिर्गुणैः
४०॥ब्राह्मणक्षत्रियविशांशूद्राणांचप
रंतप॥कर्माणिप्रविभक्तानिस्वभावप्रभ
वैर्गुणैः॥४१॥शमोदमस्तपःशौचंक्षां
तिरार्जवमेवच॥ज्ञानंविज्ञानमास्तिक्यंब्र
ह्मकर्मस्वभावजम्॥४२॥शौर्यंतेजोधृ

तिर्दाक्ष्यंयुद्धेचाप्यपलायनम्॥दानमीश्वर

भावश्चक्षात्रंकर्मस्वभावजम्॥४३॥कृषिगो

रक्ष्यवाणिज्यंवैश्यकर्मस्वभावजम्॥परि

चर्यात्मकंकर्मशूद्रस्यापिस्वभावजम्॥४४

स्वेस्वेकर्मण्यभिरतःसंसिद्धिंलभतेनरः॥१

स्वकर्मनिरतःसिद्धिंयथाविंदतितच्छृण

गी०

४५॥ यतः प्रवृत्तिर्भूतानांयेनसर्वमिदंतत
तम्॥ स्वकर्मणातमभ्यर्च्यसिद्धिंविंदति
मानवः॥४६॥ श्रेयान्स्वधर्मोविगुणःप
रधर्मात्स्वनुष्ठितात्॥ स्वभावनियतंकर्म
कुर्वन्नाप्नोतिकिल्बिषम्॥४७॥ सहजंकर्म
कौंतेयसदोषमपिनत्यजेत्॥ सर्वारंभा

सिद्धिं परमां संन्यासेनाधिगच्छति

हि दोषेण धूमेनाग्निरिवावृताः ॥४८॥ असक्त
बुद्धिः सर्वत्र जितात्मा विगतस्पृहः ॥ नैष्कर्म्य
सिद्धिं प्राप्तो यथा ब्रह्म तथाप्नोति निबोध मे
समासेनैव कौन्तेय निष्ठा ज्ञानस्य या परा ॥५०॥
बुद्ध्या विशुद्धया युक्तो धृत्यात्मानं नियम्य च
शब्दादीन्विषयांस्त्यक्त्वा रागद्वेषौ व्युदस्य च ५२

गी

विविक्तसेवीलघ्वाशीजितवाक्कायमान १

स:॥ध्यानयोगपरोनित्यंवैराग्यंसमुपाश्रि

त:॥५२॥अहंकारंबलंदर्पंकामंक्रोधंपरि

ग्रहम्॥विमुच्यनिर्ममःशांतोब्रह्मभूयाय

कल्पते॥५३॥ब्रह्मभूतःप्रसन्नात्मानशोच

तिनकांक्षति॥समःसर्वेषुभूतेषुमद्भक्तिं

लभतेपराम् ॥ ५४ ॥ भक्त्यामामभिजानाति
यावान्यश्चास्मितत्वतः ॥ ततोमांतत्वतो
ज्ञात्वाविशतेतदनंतरम् ॥ ५५ ॥ सर्वक
र्माण्यपिसदाकुर्वाणोमद्व्यपाश्रयः ॥ म
त्प्रसादादवाप्नोतिशाश्वतंपदमव्ययं ॥ ५६
चेतसासर्वकर्माणिमयिसंन्यस्यमत्परः

गी बुद्धियोगमुपाश्रित्य मच्चित्तः सततं भव ।५७
मच्चित्तः सर्वदुर्गाणि मत्प्रसादात्तरिष्यसि
२ अथ चेत्त्वमहंकारान्न श्रोष्यसि विनंक्ष्यसि
।५८।। यदहंकारमाश्रित्य न योत्स्य इति म
न्यसे ।। मिथ्यैष व्यवसायस्ते प्रकृतिस्त्वां नि
योक्ष्यति ।। ५९ ।। स्वभावजेन कौंतेय निब

द्धः स्वेन कर्मणा ॥ कर्तुं नेच्छसि यन्मोहात्क-
रिष्यस्यवशोऽपि तत् ॥ ६० ॥ ईश्वरः सर्वभूता-
नां हृद्देशेऽर्जुन तिष्ठति ॥ भ्रामयन्सर्वभूता-
नि यंत्रारूढानि मायया ॥ ६१ ॥ तमेव शरणं
गच्छ सर्वभावेन भारत ॥ तत्प्रसादात्परां शां-
तिं स्थानं प्राप्स्यसि शाश्वतम् ॥ ६२ ॥ इति ते

गी

ज्ञानमाख्यातंगुह्याद्गुह्यतरंमया॥ विमृ
श्यैतदशेषेणयथेच्छसितथाकुरु॥६३॥स
र्वगुह्यतमंभूयःशृणुमेपरमंवचः॥इष्टो
सिमेदृढमितिततोवक्ष्यामितेहितम्॥६४॥
मन्मनाभवमद्भक्तोमद्याजीमांनमस्कुरु॥
मामेवैष्यसिसत्यंतेप्रतिजानेप्रियोसिमे॥

सर्वधर्मान्परित्यज्य मामेकं शरणं व्रज ॥ अहं
त्वा सर्वपापेभ्यो मोक्षयिष्यामि मा शुच ॥ ६६ ॥
इदं ते नातपस्काय नाभक्ताय कदाचन ॥ न चा
शुश्रूषवे वाच्यं न च मां योऽभ्यसूयति ॥ ६७ ॥ य इ
दं परमं गुह्यं मद्भक्तेष्वभिधास्यति ॥ भक्तिं म
यि परां कृत्वा मामेवैष्यत्यसंशयः ॥ ६८ ॥ न

गी

चतस्मान्मनुष्येषुकश्चिन्मेप्रियकृत्तमः ॥ १
भवितानचमेतस्मादन्यःप्रियतरोभुवि ॥ ६९
अध्येष्यतेचयइमंधर्म्यंसंवादमावयोः ॥ ज्ञा
नयज्ञेनतेनाहमिष्टःस्यामितिमेमतिः ॥ ७०
श्रद्धावाननसूयश्चशृणुयादपियोनरः
सोपिमुक्तःशुभांलोकान्प्राप्नुयात्पुण्यक

र्मणाम् ॥ ७१ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ कच्चिदेतच्छ्रु
तं पार्थ त्वयैकाग्रेण चेतसा ॥ कच्चिदज्ञानसं
मोहः प्रणष्टस्ते धनंजय ॥ ७२ ॥ अर्जुन उवाच ॥
नष्टो मोहः स्मृतिर्लब्धा त्वत्प्रसादान्मयाच्यु
त ॥ स्थितोस्मि गतसंदेहः करिष्ये वचनं तव
॥ ७३ ॥ संजय उवाच ॥ इत्यहं वासुदेवस्य पार्थ

गी

स्य च महात्मनः ॥ संवादमिममश्रौषमद्भुतं
रोमहर्षणम् ॥ ७४ ॥ व्यासप्रसादाच्छ्रुतवाने-
तद्गुह्यतमं परम् ॥ योगं योगेश्वरात्कृष्णात्सा-
क्षात्कथयतः स्वयम् ॥ ७५ ॥ राजन्संस्मृत्य सं-
स्मृत्य संवादमिममद्भुतम् ॥ केशवार्जुनयोः
पुण्यं हृष्यामि च मुहुर्मुहुः ॥ ७६ ॥ तच्च सं-

^संस्मृत्य

स्मृत्यरूपमत्यद्भुतंहरेः ।। विस्मयोमेमहानरा
जन्हृष्यामिचपुनःपुनः ।। ७७ ।। यत्रयोगेश्व
रःकृष्णोयत्रपार्थोधनुर्धरः ।। तत्रश्रीर्विज
योभूतिर्ध्रुवानीतिर्मतिर्मम ।। ७८ ।। इतिश्रीभ
गवद्गीतासूपनिषत्सुब्रह्मविद्यायांयोगशा
स्त्रेश्रीकृष्णार्जुनसंवादेमोक्षसंन्यासयोगोना

मष्टादशोध्यायः ॥ १८ ॥ शुभम् ॥

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ॐ वन्दमल
एमाद्येणजन्मसंसारबंधनात् ॥ विमुच्यते
नमस्तस्मै विष्णवे प्रभविष्णवे ॥ १ ॥ नमःस
मस्तभूतानामादिभूताय भूभृते ॥ अनेक
रूपरूपाय विष्णवे प्रभविष्णवे ॥ २ ॥ वैशंपाय
न उवाच ॥ श्रुत्वा धर्मानशेषेण पावना

सं॰
२

नि च सर्वशः ॥ युधिष्ठिरः शांतनवं पुनरेवा
भ्यभाषत ॥३॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ किमेकं दै
वतं लोके किं वाप्येकं परायणं ॥ स्तुवंतः
कं कमर्चंतः प्राप्नुयुर्मानवाः शुभं ॥४॥ को
धर्मः सर्वधर्माणां भवतः परमो मतः ॥ किं
जपन्मुच्यते जंतुर्जन्मसंसारबंधनात् ॥

प ॥ श्रीभीष्म उवाच ॥ जगत्प्रभुं देवदेवमनंतं
पुरुषोत्तमं ॥ स्तुवन्नामसहस्रेण पुरुषः स
ततोत्थितः ॥ ६ ॥ तमेव चार्चयेन्नित्यं भक्त्या
पुरुषमव्ययं ॥ ध्यायन्स्तुवन्नमस्यंश्च य
जमानस्तमेव च ॥ ७ ॥ अनादिनिधनं विष्णुं
सर्वलोकमहेश्वरं ॥ लोकाध्यक्षं स्तुवन्नि

स॰
२

त्सर्वदुःखातिगोभवेत् ॥ ८ ॥ ब्रह्मण्यंसर्वध
र्मज्ञंलोकानांकीर्तिवर्धनं ॥ लोकानाथंम
हद्भूतंसर्वभूतभवोद्भवं ॥ ९ ॥ एषमेसर्वधर्मा
णांधर्मोधिकतमोमतः ॥ यद्भक्त्यापुंडरी
काक्षंस्तवैरर्चेन्नरःसदा ॥ १० ॥ परमंयोमह
त्तेजः परमंयोमहत्तपः ॥ परमंयोमहद्ब्र

ह्मपरमंयःपरायणं ॥११॥ पविज्ञाणांपवित्रं
योमंगलानांचमंगलं ॥ दैवतंदेवतानांच
भूतानांयोव्ययःपिता ॥१२॥ यतःसर्वाणि
भूतानिभवंत्यादियुगागमे ॥ यस्मिंश्चप्र
लयंयांतिपुनरेवयुगक्षये ॥१३॥ तस्यलो
कप्रधानस्यजगन्नाथस्यभूपते ॥ विष्णोर्

स॰
३

नोमसहस्रंमेशृणुष्वपापभयापहं ॥२४॥ या
निनामानिगौणानिविख्यातानिमहात्म
नः ॥ ऋषिभिःपरिगीतानितानिवक्ष्यामि
भूतये ॥२५॥ ऋषिर्नाम्नांसहस्रस्य
वेदव्यासोमहामुनिः ॥ छंदोनुष्टुप्तथा
देवोभगवान्देवकीसुतः ॥२६॥ ॐविश्वंवि

लेमहाविस्लंप्रमविस्लुमहेश्वरं ॥ अनेकरू
पदैत्यांतं नमामिपुरुषोत्तमं ॥ २ ॥ श्री
वेदव्यासउवाच ॥ ॐ अस्यश्रीविष्णोर्दिव्य
सहस्रनामस्तोत्रमालामंत्रस्य श्रीभगवान्
वेदव्यासऋषिः ॥ अनुष्टुप्छंदः श्रीकृष्णः
परमात्मादेवता ॥ अमृतांशूद्भवोभानुरितिबीजं

इति बीजं ॥ देवकीनंदनः स्वेष्टेति शक्तिः
उद्भवः शोभमानोदेव इति परमो मंत्रः ॥ श्री
वत्सभूनंदकी चक्री इति कीलकं ॥ विशामा
मामनः सामे इति कवचं ॥ शार्ङ्गधन्वा गा
दाधरस्त्य इति अस्त्रं ॥ गोविंद विष्णु विश्ववषट्कार
इति ध्यानं ॥ श्री विष्णोः प्रीत्यर्थे इति व्यास

ह्रस्वनामजपेविनियोगः॥ ॐशिरसिवेदव्यास
ऋषयेनमः॥ मुखेअनुष्टुप्छंदसेनमः॥
हृदिश्रीकृष्णपरमात्मादेवतायेनमः॥ गु
ह्येश्रस्मरतांसुइवोमात्रितिबीजायनमः॥
पादयोर्देवकीनंदनःस्वहेतिशक्तयेनमः॥
सर्वांगेशंखचक्रगदाकीर्तिकीलकाय

नमः॥ करसंपुटे॥ मम श्रीकृष्णप्रीत्यर्थे जपे
विनियोगः॥ इति ऋष्यादिन्यासः॥ ॐ विश्वं
विष्णुर्वषट्कार इत्यंगुष्ठाभ्यां नमः॥ अमृ
तांशूद्भवो भानुरिति तर्जनीभ्यां नमः॥२
ब्रह्मण्यो ब्रह्मकृद्ब्रह्मेति मध्यमाभ्यां न
मः॥ सुवर्णबिंदुरक्षोभ्य इत्यनामिकाभ्यां

नमः॥ आदित्यो ज्योतिरादित्य इत्यकनिष्ठि
काभ्यां नमः॥ शार्ङ्गधन्वा गदाधर इति कर
तलकरपृष्ठाभ्यां नमः॥ इति करन्यासः॥
अथ षडंगन्यासः॥ ॐ विश्वं विष्णुर्वषट्कार इ
ति हृदयाय नमः॥ अमृतांशूद्भवो भानु
रिति शिरसे स्वाहा॥ ब्रह्मण्यो ब्रह्मकृद्ब्रह्म

नि शिखायै वौषट् ॥ सवर्णो विंदुरक्तो भयइनि क
वचाय हुं ॥ आदित्यो ज्योतिरादित्य इति नेत्रत्र
याय वौषट् ॥ शार्ङ्गधन्वा गदाधर इत्यस्त्राय फ
ट् ॥ श्रीकृष्णप्रीत्यर्थे जपे विनियोगः ॥ श्रीवि
ष्णोर्दिव्यसहस्रनाममंत्रपाठमहं करिष्ये ॥ इति सं
कल्पः ॥ श्रीशुकसोनमाराधने सर्वपापतथा

र्थे जपे विनियोगः॥ अथ ध्यानम्॥ ॐ शांता
कारं भुजगशयनं पद्मनाभं सुरेशं विश्वाधा
रं गगनसदृशं मेघवर्णं शुभांगं॥ लक्ष्मीकां
तं कमलनयनं योगिभिर्ध्यानगम्यं वंदे वि
ष्णुं भवभयहरं सर्वलोकैकनाथं॥ २८॥ ॐ
विश्वं विष्णुर्वषट्कारो भूतभव्यभवत्प्रभुः॥

भूतकृद्भूतभृद्भावोभूतात्माभूतभावनः ॥ १५
पूतात्मापरमात्माचमुक्तानांपरमागतिः ॥
अव्ययःपुरुषःसाक्षीक्षेत्रज्ञोक्षरएवच ॥ रा
योगोयोगविदांनेताप्रधानपुरुषेश्वरः ॥
नारसिंहवपुःश्रीमान्केशवःपुरुषोत्त
मः ॥ २१ ॥ सर्वःशर्वःशिवःस्थाणुर्भूता

दिर्निधिरव्ययः ॥ संभवो भावनो भर्ता प्रभवः
प्रभुरीश्वरः ॥ २२ ॥ स्वयंभूः शंभुरादित्यः पु
ष्कराक्षो महास्वनः ॥ अनादिनिधनो धाता
विधाता धातुरुत्तमः ॥ २३ ॥ अप्रमेयो हृ
षीकेशः पद्मनाभोऽमरप्रभुः ॥ विश्वकर्मा
मनुस्त्वष्टा स्थविष्ठः स्थविरो ध्रुवः ॥ २४ ॥

लो

स॰ ८

ग्राग्राह्यः शाश्वतः कृष्णो लोहिताक्षः प्रतर्द
नः ॥ प्रभूतस्त्रिककुब्धाम पवित्रं मंगलंप
रं ॥ २५ ॥ ईशानः प्राणदः प्राणो ज्येष्ठः श्रे
ष्ठः प्रजापतिः ॥ हिरण्यगर्भो भूगर्भो माध
वो मधुसूदनः ॥ २६ ॥ ईश्वरो विक्रमी ध
न्वी मेधावी विक्रमः क्रमः ॥ अनुत्तमो दुरा

धर्षः कृतज्ञः कृतिरात्मवान् ॥ २७ ॥ सुरेशः
शरणं शर्म विश्वरेताः प्रजाभवः ॥ अहः सं
वत्सरो व्यालः प्रत्ययः सर्वदर्शनः ॥ २८ ॥
अजः सर्वेश्वरः सिद्धः सिद्धिः सर्वादिरच्यु
तः ॥ वृषाकपिरमेयात्मा सर्वयोगविनिः
सृतः ॥ २९ ॥ वसुर्वसुमनाः सत्यः समा

न्मा समितात्मा समः ॥ अमोघः पुंडरीकाक्षो वृ
षकर्मा वृषाकृतिः ॥ ३० ॥ रुद्रो बहुशिरा ब
भ्रुर्विश्वयोनिः शुचिश्रवाः ॥ अमृतः शाश्व
तः स्थाणुर्वरारोहो महातपाः ॥ ३१ ॥ सर्व
गः सर्वविद्भानुर्विष्वक्सेनो जनार्दनः ॥
वेदो वेदविदव्यंगो वेदांगो वेदवित्कविः ॥ ३२

लोकाध्यक्षः सुराध्यक्षो धर्माध्यक्षः कृता
कृतः ॥ चतुरात्मा चतुर्व्यूहश्चतुर्दंष्ट्रश्चतु
र्भुजः ॥ ३३ ॥ भ्राजिष्णुर्भोजनं भोक्ता सहि
ष्णुर्जगदादिजः ॥ अनघो विजयो जेता
विश्वयोनिः पुनर्वसुः ॥ ३४ ॥ उपेंद्रो वामन
प्रांशुरमोघः शुचिरूर्जितः ॥ अतींद्रः

सं
२

संग्रहः सर्गो धृतात्मा नियमो यमः ॥ ३५ ॥
वेद्यो वैद्यः सदायोगी वीरहा माधवो मधुः ॥
अतीन्द्रियो महामायो महोत्साहो महाब
लः ॥ ३६ ॥ महाबुद्धिर्महावीर्यो महाश
क्तिर्महाद्युतिः ॥ अनिर्देश्यवपुः श्रीमा
नमेयात्मा महाद्रिधृक ॥ ३७ ॥ महेष्वास

श्री

सोमहीभर्ता श्रीनिवासः सतांगतिः ॥ अ
निरुद्धः सुरानंदो गोविंदो गोविदांपतिः ॥ ३८
मरीचिर्दमनो हंसः सुपर्णो भुजगोत्तमः ॥
हिरण्यनाभः सुतपाः पद्मनाभः प्रजाप
तिः ॥ ३५ ॥ अमृत्युः सर्वदृक्सिंहः संधाता
संधिमान्स्थिरः ॥ अजो दुर्मर्षणः शास्ता

स॰ १

विश्रुतात्मा सुरारिहा ॥ ३१ ॥ गुरुर्गुरुतमो धा
मसत्यः सत्यपराक्रमः ॥ निमिषोऽनिमि
षःस्रग्वी वाचस्पतिरुदारधीः ॥ ३२ ॥ अग्रणीर्ग्रा
मणीः श्रीमान् न्यायो नेता समीर
णः ॥ सहस्रमूर्धा विश्वात्मा सहस्राक्षः सह
स्रपात् ॥ ३३ ॥ आवर्तनो निवृत्तात्मा संवृ

नः संप्रमर्दनः ॥ अहः संवर्त्तको वह्निरनिलो
धरणीधरः ॥ ५३ ॥ सुप्रसादः प्रसन्नात्मा वि
श्वधृग्विश्वभुग्विभुः ॥ सत्कर्त्ता सत्कृतिः
साध्रुर्जह्नुर्नारायणो नरः ॥ ५४ ॥ असंख्येयो
यो प्रमेयात्मा विशिष्टः शिष्टकृत्कुचिः ॥
सिद्धार्थः सिद्धसंकल्पः सिद्धिदः सिद्धि

सं
२१

साधनः ॥ ४५ ॥ वृषाही वृषभो विष्णुर्वृषपर्वा
वृषोदरः ॥ वर्धनो वर्धमानश्च विविक्तः श्रु
तिसागरः ॥ ४६ ॥ सुभुजो दुर्धरो वाग्मी म
हेंद्रो वसुदो वसुः ॥ नैकरूपो बृहद्रूपः शि
पिविष्टः प्रकाशनः ॥ ४७ ॥ ओजस्तेजोद्युति
धरः प्रकाशात्मा प्रतापनः ॥ ऋद्धः स्प

हातोमेरखड्गांशुभांकाफतिः ॥ ५४ ॥ अ
मृतांशूद्भवोभानुः शशिबिंदुः सुरेश्वरः ॥ औ
षधंजगतः सेतुः सत्यधर्मपराक्रमः ॥ ५५ ॥
भूतभव्यभवन्नाथः पवनः पावनोनलः ॥
कामहाकामकृत्कांतः कामीकामप्रदः
प्रभुः ॥ ५६ ॥ युगादिकृद्युगावर्तोनैकमा

सं
२३

योमहाशनः॥ अदृश्योव्यक्तरूपश्चसहस्र
जिदनंतजित॥ ५५॥ इष्टोविशिष्टःशिष्टेष्टः
शिखंडीनहुषोवृषः॥ क्रोधहाक्रोधकृत्क
र्ताविश्वबाहुर्महीधरः॥ ५६॥ अच्युतःप्रथि
तःप्राणःप्राणदोवासवानुजः॥ अपांनिर
धिरधिष्ठानमप्रमत्तःप्रतिष्ठितः॥ ५७॥ स्कं

रः स्कंदधरोधर्यो वरदोवायुवाहनः ॥ वा
सुदेवोब्रहद्भानुरादिदेवःपुरंदरः ॥ ५४ ॥ अ
शोकस्तारणस्तारःसूरशौरिर्जनेश्वरः ॥
अनुकूलःशतावर्तःपद्मीपद्मनिभेक्षणः ॥ ५५
पद्मनाभोरविंदाक्षःपद्मगर्भशरीरभृत ॥ म ५६
हर्द्धिरृद्धोवृद्धात्मामहाक्षोगरुडध्वजः ॥

स° २५

अतुलः शरभो भीमः समयज्ञो हविर्हरिः।
सर्वलक्षणलक्षण्यो लक्ष्मीवान्समितिंज
यः ॥ ५७ ॥ विक्षरो रोहितो मार्गो हेतुर्दामो
दरः सहः ॥ महीधरो महाभागो वेगवान
मिताशनः ॥ ५८ ॥ उद्भवः क्षोभणो देवः
श्रीगर्भः परमेश्वरः ॥ करणं कारणं क

नो विक्रमी ग्राह्यो गुरुः ॥ ५१ ॥ व्यवसायो
व्यवस्थानः संस्थानः स्थानदो ध्रुवः ॥ पर
र्द्धिः परमस्पष्टस्तुष्टः पुष्टः शुभेक्षणः ॥ ६१
रामो विरामो विरजो मार्गो नेयो नयोऽनयः
वीरः शक्तिमतां श्रेष्ठो धर्मो धर्मवि
दुत्तमः ॥ ६२ ॥ वैकुंठः पुरुषः प्राणः प्रा

सं
२५

लाटः प्राणः दः प्रभुः ॥ हिरण्यगर्भः शत्रु
घ्नो व्याप्तो वायुरधोक्षजः ॥ ६२ ॥ ऋतुः
सुदर्शनः कालः परमेष्ठी परिग्रहः ॥
उग्रः संवत्सरो दक्षो विश्रामो विश्वद
क्षिणः ॥ ६३ ॥ विस्तारः स्थावरः स्थाणुः
प्रमाणं बीजमव्ययं ॥ अर्थोनर्थो महा

कोशोमहाभोगोमहाधनः॥६४॥अ
निर्विण्णःस्थविष्ठोभूर्धर्मयूपोमहामखः
नक्षत्रनेमिर्नक्षत्रीक्षमःक्षामःसमीह
नः॥६५॥यज्ञइज्योमहेज्यश्चक्रतुःस
त्रंसतांगतिः॥सर्वदर्शीविमुक्तात्मास
र्वज्ञोज्ञानमुत्तमं॥६६॥सुव्रतःसुमुख

स॰
२९

व्रः सुमुखः सुघोषः सुखदः सुहृत् ॥ मनो
हरो जितक्रोधो वीरबाहुर्विदारणः ॥ ८४
स्वापनः स्ववशो व्यापी नैकात्मा नैक
कर्मकृत् ॥ वत्सरो वत्सलो वत्सी रत्नग
र्भो धनेश्वरः ॥ ८८ ॥ धर्मगुब्धर्मकृद्धर्मी
सदसत्क्षरमक्षरं ॥ अविज्ञाता सहस्रां

श्रुविधात्माकृतलक्षणः ॥ ९४ ॥ गभस्ति
नेमिः सत्वस्थः सिंहो भूतमहेश्वरः ॥ आ
दिदेवो महादेवो देवेशो देवशत्रुहृतः ॥ ९
उग्ररोगोः पितिनेमा ज्ञानगम्यः पुरातनः
शरीरभूतभृद्भोक्ता कपींद्रो भूरिदक्षिणः १२
सोमपोऽमृतपः सोमः पुरुजित्पुरुषोत्तर

स॰
२२

मः विनयो जयः सत्यसंधो दाशार्हः सात्वतां
पतिः ॥७२॥ जीवो विनयिता साक्षी मुकुंदो
मितविक्रमः ॥ अंभोनिधिरनंतात्मा महो
दधिशयोंतकः ॥७३॥ अजो महार्हः स्वा
भाव्यो जितामित्रः प्रमोदनः ॥ आनंदो नंद
नो नंदः सत्यधर्मा त्रिविक्रमः ॥७४॥ महर्

र्षिः कपिलाचार्यः कृतज्ञो मेदिनीपतिः ॥ त्रि
पदस्त्रिदशाध्यक्षो महाशृंगः कृतांतकृत् ॥ ७५
महावराहो गोविंदः सुषेणः कनकांगदी ॥
गुह्यो गंभीरो गहनो गुप्तश्चक्रगदाधरः ॥ ७६ ॥ हा
वेधाः स्वांगोऽजितः कृष्णो दृढः संकर्षणोऽच्यु
तः ॥ वरुणो वारुणो वृक्षः पुष्कराक्षो महा

सं
२८

षना॥७७॥भगवान्भगहानंदीवनमालीह
लायुधः॥आदित्योज्योतिरादित्यः सहिष्णु
र्गतिसत्तमः॥७८॥सुधन्वाखंडपरशुर्दारु
णोद्रविणप्रदः॥दिवःस्पृक्सर्वदृग्व्यास
सोवाचस्पतिरयोनिजः॥७९॥त्रिसामासामा
मगःसामनिर्वाणंभेषजंभिषक॥संन्यास

कृ[illegible]मः शान्तो निष्ठा शान्तिः परायणं ॥ ८१ ॥
शुभांगः शांतिदः स्रष्टा कुमुदः कुवलेशयः
गोहितो गोपतिर्गोप्ता वृषभाक्षो वृषप्रियः ॥ ॥ ८८
अनिर्वर्ती निवृत्तात्मा संक्षेप्ता क्षेमकृच्छिवः
श्रीवत्सवक्षाः श्रीवासः श्रीपतिः श्रीमतां
वरः ॥ ८३ ॥ श्रीदः श्रीशः श्रीनिवासः श्रीर

निधिः श्रीविभावनः ॥ श्रीधरः श्रीकरः श्रे
यः श्रीमांल्लोकत्रयाश्रयः ॥ ६३ ॥ स्वक्षः
स्वंगः शतानंदो नंदिर्ज्योतिर्गणेश्वरः ॥ २
विजितात्मा विधेयात्मा सत्कीर्तिश्छिन्नसं
शयः ॥ ६४ ॥ उदीर्णः सर्वतश्चक्षुरनीशः शा
श्वतः स्थिरः ॥ भूशयो भूषणो भूतिर्विशो२

कः शोकनाशनः ॥ ८५ ॥ अर्चिष्मानर्चितः कुं
भो विशुद्धात्मा विशोधनः ॥ अनिरुद्धोप्र
तिरथः प्रद्युम्नोमितविक्रमः ॥ ८६ ॥ का
लनेमिनिहा वीरः शूरः शौरिर्जनेश्वरः ॥
त्रिलोकात्मा त्रिलोकेशः केशवः केशि
हाहरिः ॥ ८७ ॥ कामदेवः कामपालः का

मीकांतःकृतागमः ॥ अनिर्देश्यवपुर्विष्णुर्वी
रोऽनंतोधनंजयः ॥ ७८ ॥ ब्रह्मण्योब्रह्मकृ
द्ब्रह्माब्रह्मब्रह्मविवर्धनः ॥ ब्रह्मविद्ब्राह्म
णोब्रह्मीब्रह्मज्ञोब्राह्मणप्रियः ॥ ७९ ॥
महाक्रमोमहाकर्मामहातेजामहोरगः ॥
महाक्रतुर्महायज्वामहायज्ञोमहाहविः ॥ ५१

स्तव्यः स्तवप्रियः स्तोत्रं स्तुतिः स्तोता रणप्रि
यः ॥ पूर्णः पूरयिता पुण्यः पुण्यकीर्ति
रनामयः ॥ ९२ ॥ मनोजवस्तीर्थकरो वसु
रेता वसुप्रदः ॥ वसुप्रदो वासुदेवो वसुर्व
सुमना हविः ॥ ९३ ॥ सद्गतिः सत्कृतिः स
त्ता सद्भूतिः सत्परायणः ॥ शूरसेनो यदु

स॰ ८२ मो

श्रेष्ठः सन्निवासः सुयामुनः ॥ ८३ ॥ भूतावा
सो वासुदेवः सर्वासुनिलयोनलः ॥ दर्पहा
दर्पदो दृप्तो दुर्धरोथापराजितः ॥ ८४ ॥
विश्वमूर्तिर्महामूर्तिर्दीप्तमूर्तिरमूर्तिमान् ॥
अनेकमूर्तिरव्यक्तः शतमूर्तिः सनातनः ॥ ५
एको नैकः सवः कः किं यत्तत्पदमनुत्तमं

शताननः

लोकबंधुर्लोकनाथोमाधवोभक्तवत्स
लः ॥९६॥ सुवर्णवर्णोहेमांगोवरांगश्चंद
नांगदी ॥ वीरहाविषमःशून्योघृताशीर
चलश्चलः ॥९७॥ अमानीमानदोमान्योलो
कस्वामीत्रिलोकधृक ॥ सुमेधामेधजोध
न्यःसत्यमेधाधराधरः ॥९८॥ तेजोवृषो

जो

सं २२

द्युतिधरः सर्वशास्त्रभृतोवरः ॥ प्रग्रहो निग्रहो
व्यग्रो नैकशृंगो गदाग्रजः ॥ ५५ ॥ चतुर्मूर्तिश्च
तुर्बाहुश्चतुर्व्यूहश्चतुर्गतिः ॥ चतुरात्मा चतु
र्भावश्चतुर्वेदविदेकपात् ॥ २॥ ॥ समावर्तो
निवृत्तात्मा दुर्जयो दुरतिक्रमः ॥ दुर्लभो दु
र्गमो दुर्गो दुरावासो दुरारिहा ॥ २ ॥ शुभांगो

लोकसारंगाः सुतंतुस्तंतुवर्धनः ॥ ९२
कर्मा महाकर्मा कृतकर्मा कृतागमः ॥ २
उद्भवः सुंदरः सुंदो रत्ननाभः सुलोचनः ॥
अर्को वाजसनः शृंगी जयंतः सर्वविज्जयी ॥ २
सुवर्णबिंदुरक्षोभ्यः सर्ववागीश्वरेश्वरः ॥
महाह्रदो महागर्तो महाभूतो महानिधिः ॥ ५

कुंदः १

स'
२३

कुमुदः कुंदरः पर्जन्यः पावनोनिलः ॥ अ
मृताशोमृतवपुः सर्वज्ञः सर्वतोमुखः ॥ ५
सुलभः सुव्रतः सिद्धः शत्रुजिच्छत्रुताप
नः ॥ न्यग्रोधोदुंबरोश्वत्थश्चाणूरांध्रनि
सूदनः ॥ ६ ॥ सहस्रार्चिः सप्तजिह्वः सप्तै
धाः सप्तवाहनः ॥ अमूर्तिरनघोचिंत्यो भ

भयकृद्भयनाशनः ॥ ७ ॥ अणुर्बृहत्कृशःस्थू
लो गुणभृन्निर्गुणो महान् ॥ अधृतः स्व
धृतः स्वास्यः प्राग्वंशो वंशवर्धनः ॥ ८ ॥
भारभृत्कथितो योगी योगीशः सर्वका
मदः ॥ आश्रमः श्रमणः क्षामः सुपर्णो
वायुवाहनः ॥ ९ ॥ धनुर्द्धरो धनुर्वेदो दंडो

स॰
१४

दमयिता दमः ॥ अपराजितः सर्वसहो नियं
ता नियमो यमः ॥२५॥ सत्ववान्सात्विकः स
त्यः सत्यधर्मपरायणः ॥ अभिप्रायः प्रिया
र्होर्हः प्रियकृत्प्रीतिवर्धनः ॥२२॥ विहाय
सगतिर्ज्योतिः सुरुचिर्हुतभुग्विभुः ॥ र
विर्विरोचनः सूर्यः सविता रविलोचन

नः॥२४॥ अनंतोहुतभुग्भोक्तासुखदोनैक
दोग्रजः॥ अनिर्विण्णःसदामर्षीलोकाधि
ष्ठानमद्भुतः॥२५॥ सनात्सनातनतमःक
पिलःकपिरव्ययः॥ स्वस्तिदःस्वस्तिकृत्स्व
स्तिःस्वस्तिभुक्स्वस्तिदाक्षिणः॥२६॥ अरौ
द्रःकुंडलीचक्रीविक्रम्यूर्जितशासनः॥

शब्दातिगः शब्दसहः शिशिरः शर्वरीकरः ॥
अक्रूरः पेशलोदक्षोदक्षिणः क्षमिणांवरः ॥
विद्वत्तमोवीतभयः पुण्यश्रवणकीर्तनः ॥
उत्तारणोदुष्कृतिहापुण्योदुःस्वप्ननाशनः ॥
वीरहारक्षणः शांतोजीवनः पर्यवस्थितः ॥
अनंतरूपोनंतश्रीर्जितमन्युर्भयापहः ॥ च

तुरस्रोगंभीरात्माविदिशोव्यादिशोदिशः॥ २८
अनादिर्भूर्भुवोलक्ष्मीःसुवीरोरुचिरांगदः॥
जननोजनजन्मादिर्भीमोभीमःपराक्रमः॥ २९
आधारनिलयोधातापुष्पहासःप्रजागरः॥
ऊर्द्धगःसत्पथाचारःप्राणदःप्रणवःपणः ३०
प्रमाणंप्राणनिलयःप्राणभृत्प्राणजीव

स°
२६

नः॥तत्वंतत्वविदेकात्माजन्ममृत्युजरातिग
गः॥२२॥भूर्भुवःस्वस्तरुस्तारःसविताप्रपि
तामहः॥यज्ञोयज्ञपतिर्यज्वायज्ञांगोयज्ञ
वाहनः॥२२॥यज्ञभृद्यज्ञकृद्यज्ञीयज्ञभुग्य
ज्ञसाधनः॥यज्ञांतकृद्यज्ञगुह्यमन्नमन्नाद
एवच॥२३॥आत्मयोनिःस्वयंजातोवैखा

णः सामगायनः ॥ देवकीनंदनः स्रष्टाक्षि
तीशः पापनाशनः ॥ ९४ ॥ शंखभृन्नंदकी
चक्री शार्ङ्गःधन्वा गदाधरः ॥ रथांगपाणि
रक्षोभ्यः सर्वप्रहरणायुधः ॥ ९५ ॥ ॐ नमो
नमः ॥ इतीदं कीर्तनीयस्य केशवस्य म
हात्मनः ॥ नाम्नां सहस्रं दिव्यानामशेषे

स॰
९२

रा

ण्यप्रकीर्त्तितं ॥ २६ ॥ यइदंशृणुयान्नित्यंय
श्चापिपरिकीर्त्तयेत् ॥ नाशुभंप्राप्नुयात्कि
ंचित्सोमुत्रेहचमानवः ॥ २७ ॥ वेदांत
गोब्राह्मणःस्यात्क्षत्रियोविजयीभवेत्
वैश्योधनसमृद्धःस्याच्छूद्रःसुखमवाप्नु
यात् ॥ २८ ॥ धर्मार्थीप्राप्नुयाद्धर्म

मर्थार्थी चार्थमाप्नुयात् ॥ कामानवाप्नु
यात्कामी प्रजार्थी प्राप्नुयात्प्रजां ॥ २९ ॥
भक्तिमान्यः सदोत्थाय शुचिस्तद्गतमा
नसः ॥ सहस्रं वासुदेवस्य नाम्नामेतत्प्र
कीर्तयेत् ॥ ३० ॥ यशः प्राप्नोति विपुलं
ज्ञातिप्राधान्यमेव च ॥ अचलां श्रियमा

गी

२८

ज्ञातिश्रयः प्राप्नोत्य तुन्नमे ॥३१॥ नमयर
कुविदाज्ञातिवीर्येते जस्त्रविंदति ॥ भव
न्त्येते फलतिमा न्वलहूपशूणा विन
तेगाद्रौ सुच्यातेते गाढहौसुच्यातेवध
नात ॥ भयान्सुच्योनभीतलसुच्योदाय
तस्मापदः ॥३२॥ रगौग्यतितरत्वासु

पुरुषः पुरुषोत्तमं ॥ स्तुवन्नामसहस्रेणा
नित्यं भक्तिसमन्वितः ॥ १४ ॥ वासुदेवाश्र
यो मर्त्यो वासुदेवपरायणः ॥ सर्वपापवि
शुद्धात्मा याति ब्रह्म सनातनं ॥ १५ ॥ न वा
सुदेवभक्तानामशुभं विद्यते क्वचित् ॥ जन्म
मृत्युजराव्याधिभयं नैवोपजायते ॥ १६

म
२५

इमंस्तवंमधीयानःश्रद्धाभक्तिसमन्वितः
युज्येतात्मासुखक्षांतिश्रीधृतिस्मृतिकी
र्तिभिः॥२७॥नक्रोधोनचमात्सर्य्यंनलो
भोनाशुभामतिः॥भवंतिकृतपुण्या
नांभक्तानांपुरुषोत्तमे॥२८॥द्यौःसचं
द्रार्कनक्षत्राःखंदिशोभूर्महोदधिः॥

वासुदेवस्य वीर्येण विधृतानि महात्मनः

ससुरासुरगंधर्वं सयक्षोरगराक्षसं ॥ जग

द्वशे वर्त्ततेदं कृष्णस्य सचराचरं ॥ धा ॥

इंद्रियाणि मनो बुद्धिः सत्वं तेजो बलं धृ

तिः ॥ वासुदेवात्मकान्याहुः क्षेत्रं क्षेत्रज्ञ

मेव च ॥ [illegible] ॥ सर्वागमानामाचारः प्र

स
३

थमं परिकल्पते ॥ आचारप्रभवो धर्मो ध
र्मस्य प्रभुरच्युतः ॥ ४६ ॥ ऋषयः पितरो
देवा महाभूतानि धातवः ॥ जंगमाजं
गमं चेदं जगंन्नारायणोद्भवं ॥ ४७ ॥ यो
गो ज्ञानं तथा सांख्यं विद्याः शिल्पादि क
र्म च ॥ वेदाः शास्त्राणि विज्ञानमेतत्स

वैजनार्दनात् ॥ ४४ ॥ एको विष्णुर्महद्भूतं
पृथग्भूतान्यनेकशः ॥ त्रींल्लोकान्व्याप्य
विश्वात्मा भुंक्ते विश्वभुगव्ययः ॥ ४५ ॥ इमं
स्तवं भगवतो विष्णोर्व्यासेन कीर्तितम् ॥
पठेद्य इच्छेत्पुरुषः श्रेयः प्राप्तुं सुखानि च ॥ ४९
विश्वेश्वरमजं देवं जगतः प्रभुमव्ययम् ॥

स॰
३२

भजंतियेपुष्कराक्षंनतेयांतिपराभवम् ॥ ५७
युधिष्ठिरउवाच ॥ पद्मपत्रविशालाक्षपद्म
नाभसुरोत्तम ॥ भक्तानामनुरक्तानांत्रा
ताभवजनार्दन ॥ ५८ ॥ श्रीभगवानुवा
च ॥ योमांनामसहस्रेणस्तोतुमिच्छतिपां
डव ॥ सोहमेकेनश्लोकेनस्तुतएवनसं

शायः॥४८॥नमोऽस्त्वनंतायसहस्रमूर्त
येसहस्रपादाक्षिशिरोरुबाहवे॥सहस्र
नाम्नेपुरुषायशाश्वतेसहस्रकोटीयु
गधारिणेनमः॥५१॥नमःकमलनाभा
यनमस्तेजलशायिने॥नमस्तेकेशवा
नंतवासुदेवनमोऽस्तुते॥५२॥वासना

म॰ ३२

वासुदेवस्यवासितंभुवनत्रयम् ॥ सर्वभू
तनिवासीनंवासुदेवनमोस्तुते ॥ ५१ ॥ न
मोब्रह्मण्यदेवायगोब्राह्मणहितायच
जगद्धितायकृष्णायगोविंदायनमोन
मः ॥ ५२ ॥ आकाशात्पतितंतोयंयथा
गच्छतिसागरे ॥ सर्वदेवनमस्कारः २

केशवं ग्लानिगच्छति ॥४४॥ एष विष्णुरेव
कः पंथा यत्र सम्मज्यते हरिः ॥ ॐ पठ्यंते र
विज्ञानीयाज्ञोविदूरहितागमम् ॥४५
सर्ववेदेषु यत्पुण्यं सर्वतीर्थेषु यत्फल
म् ॥ तत्फलं त्रियमाप्नोति स्तुत्वा देवं जन
नार्दनम् ॥४६॥ यो नरः पठते नित्यं विर

पं

सं

२३

कालेकेशवालये ॥ त्रिकालमेककालंवा
क्रुवंसर्वंब्यपोहति ॥ ५७ ॥ देहांतेतेरिपवल्लस
लोम्यासर्वैसदाग्रह्याः ॥ विलीयंतेबणाया
निल्लवेह्यस्मिन्नुकीर्तिते ॥ ५८ ॥ येनध्यातं
श्रुतंयेनयेनायंपठितःस्तवः ॥ दत्तानिस
वेदानानितपः सर्वैसमर्पिताः ॥ ५९ ॥ ३

इहलोकेपरेवापिनभयंविद्यतेक्वचित् ॥ ना
म्नांसहस्रंयोधीतेद्वादश्यांममसन्निधौ ॥ ६०
सनिर्दहतिपापानिकल्पकोटिशतानिच ॥ ६१
अश्वत्थसन्निधौपार्थंतत्वमानसिकेशवं ॥
पठेन्नामसहस्रंतुगवांकोटिफलंलभेत् ॥ ६२
शिवालयेपठेद्विप्रंतुलसीवनसंस्थिते ॥

सं १४

नरो मुक्तिमवाप्नोति चक्रपाणेर्वचो यथा

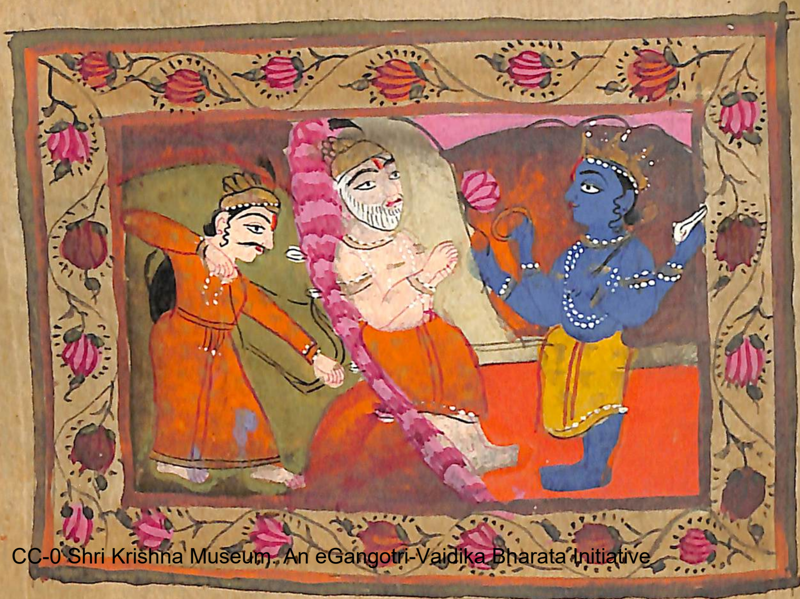
ब्रह्महत्यादिके पापं सर्वं पापं विनिश्यति

१३॥ इति श्रीमहाभारते शतसहस्रोसं

हितायां वैयासिक्यां शान्तिपर्वणि उत्त

मानुशासन दानधर्मे नमविलोदिव्यस

हस्रनामस्तोत्रं संपूर्णं समाप्तं॥

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ जन
मेजय उवाच ॥ ॐ शरतल्पे शया
नस्तु भारतानां पितामहः ॥ क
थमुत्सृष्टवान्देहं कं वियोगमधा
रयत् ॥ वैशंपायन उवाच ॥ शृण
ष्वावहितो राजन् शुचिर्भूत्वा समा

भी०
२
नमात

हिताः॥ भीष्मस्तुकुरुकपाहूलदे
होसर्वेसमाश्रुयन॥४॥निवैर्वै
मानेनव्यानेह्युन्नोवैरिवाकै॥स
संक्षिप्राप्यदान्मोनोवसमाहिताः
॥५॥शुक्लपक्षस्यचाहम्यांमाघमा
सस्यपार्थिव॥प्राणापानैचनव

त्रेमध्यं प्रामे प्रदिवाकरे ॥ ४ ॥ विकी
र्णांशुरिवादित्यो भौमः क्षारश्चामैर
वृतः ॥ शुशुभेणरयालतस्माद्वृतो
ब्रह्मणासन्नमे ॥ ५ ॥ व्यासेनवेदर
व श्चैस्मानारदेनमहर्षिणा ॥ देवस्या
नेनवात्स्येनतन्यास्यांकेहमत

भा॰
२

ना ॥ ८ ॥ नयोजैमिनिनौह्रपैले
नचमहान्मना: ॥ पंताह्निल्वमो
नमात्रेयेभोंरद्वाजेनधीमता ॥ ९
श्रीवेनयमनवल्कोचनश्रोत्रेवमलि·
खिनेनवा ॥ रेवणानेनधीरणाट ॥
तमन्वविशोनके: ॥ पनेस्थाने

र्भिर्गायैः र्महाभागै र्महात्मभिः ॥
श्रद्धयाढ्यैः पुरस्कारैः कृतं शुद्धं ब
ग्रहैः ॥ ९ ॥ श्रीक्षालगुरुकषबाग्रैः
कर्मणा मनसा गिरा ॥ ख्यातल्प
गतः कलंसटयौ मौजलित्रिशुचिः
स्वैराग्यं हुपुष्टेन तनयाबलमु

भी॰
३

स्टते ॥ योमेस्थूरिपयमामेविष्ठं
त्रिलोकंजगन्नाथं ॥ २४ ॥ केनोतलि
पुटोस्यनानाविविटाप्रबर: प्रश्न: २
भीकृष्णप्रमुधर्मान्नाबाह्नदेवम
प्यालंबवान् ॥ २५ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥
श्रावयाम्यहंविश्वंबाबाजिग

रक्षाम्यहं ॥ नत्वा त्वां सं समाक्षिन्वा
श्रीयतां गुरुको नमः ॥ २३ ॥ श्रुविश्रु
ति पाटं हं सं सनन्नाटं परमेष्ठिनं ॥ श्रुके
सर्वान्मम मनानात्मानं प्रपद्येन्ने प्रणता पा
ति ॥ २४ ॥ प्रणता यानं पादं सनटेवान
र्थं यो विद्वः ॥ एकोयं वेदभगवान्

श्री
४

धानानामयणोहरिः ॥२५॥ नारायर
णमृषिगणाग्रस्थापाति देवमहोवमाः ॥
देवादेवर्षयश्चैवयंविदुर्दुःखमेष
जे ॥२६॥ देवदानवगंधर्वायक्षराक्ष
सकिंनराः ॥ यंनजानातिकोह्येष
कृत्नोवाभगवानिति ॥२७॥ यस्मिंवि

श्यानि भूतानि विविशंति च विशांति

वि ॥ तगता भूतानि भूतेष्वास्वेमल्लि

गत्ता नव ॥२८॥ अस्य विश्वस्य क

र्ता सो जगतां लक्ष्मीपतिः ॥ वंद

नितनतो धवत्मध्यात्मपारिवि

का: ॥२९॥ यत्किंचित्रितेगतेनतो

श्री
५

ह्टेममैवनिहंति ॥ सदसहुंथिने
विष्णुंविष्णोगेविष्णुकर्मक्रिं ॥ २१ ॥
हसिसहस्रशिरसंसहस्रकमले
नेत्रं ॥ सहस्रबाहुमुकुटंसहस्रा
वदनोज्वल ॥ २२ ॥ आकृतोनारायणं
देवंविष्णुसपरायणं ॥ श्रणीय

सासएणीयालेस्यविहंचवस्यवीयासं १२
णतीयसेणाणीहंचश्रेहंचश्रेयसेणम
पि॥यंवाकेवुन्नमाकेवुतिमस्सप
तिबन्तुच॥स्स॥यणंतिमन्यकम्मो
णंसनासन्नेवुकम्मेसु॥चत्तभिंस्स २८
नणन्मानेसव्वस्सासवन्नापतिमु

भी॰ ६

यंद्धिबौदैवमर्चंतिगृह्यैःगवमला
मलिः॥यस्मिन्नित्यंनगास्सप्रेयंद
मेव्रतानिहंति॥५॥सर्वात्मासर्व
विन्सर्वैःसर्वगःसर्वभावनः॥यंदे
वंदेवकीदेवीवसुदेवादजीजन
त॥६॥भौमस्यब्रह्मणोगाग्मोरी

मम त्रिस्त्रिकावर्त्तिः ॥ यमनन्तव्यये
नाथ्यौ तन्माने वीतकल्मषं ॥ २७ ॥
हहृ्यानेन्त्याय मोविंदं पथ्यं तन्मात्मा
नमान्मत्ति ॥ अनिवादिं दकर्माए
मनिस्स्यात्रितेजसं ॥ २८ ॥ आंबु
जौदिया त्मानं तं प्रपद्ये मजापतिं

पुराणेषु कहषं प्रोक्तं ब्रह्मा प्रोक्तं पुरा
रिपु ॥ २४ ॥ इति वां वेदकर्माणि स
लिलपर्णामितेजसम् ॥ नत्वैवं सकर्षि
णेप्रेक्षानुपासस्यपाप्तहे ॥ २५ ॥
यमेकैव इधान्मानेप्राकृतैर्नमधोव
नै ॥ नान्यभक्ताः क्रियावंतो यजनो

सर्वकामसदम् ॥ २२ ॥ यमाहुर्जगता
ताकेषां यस्मिन्सन्निहिताः प्रजाः
यस्मिंल्लोकाः स्फुरंतीमे जलेष्वा
कृतयो यथा ॥ २३ ॥ तमेकाक्ष
रं ब्रह्म यत्तत्पदमनः पो ॥ सूना
पिमध्यपर्यंतं तद्देवान संपाविर

भी॰
८

ङः॥ ३३॥ यं कृतकृतां धर्मोः स्मृति
रूपिमहोद्गाः॥ ३४ यमानित्यम
वंतिवदमिंद्र त्विमे भजे॥ ३५॥ अ॥ २
नारि नियतं देवमात्मयोगिनिस
नातनं॥ अप्रतर्क्यमविज्ञेयं वृहद
विनाशयत्यणिं विभुं॥ ३६॥ यं वेदवि

सुसकर्त्तारं जगतस्सुखांपतिं ॥
वैरंतिजगतोभयलमयानांपुरि
विनका: ॥ ३४ ॥ हिरण्यवर्णायेन
मेमटिनेईत्वनापाने ॥ पकेछाद
पधानजेतनसेसूयात्मनेनम: ॥ ३५
सुलेदेवानांविनत्नसेनर्पयत्पूर्व

भौं
५

नमः ॥ यश्च ब्राह्मणादिद्विजातीनां नमस्यो
होमात्मने नमः ॥ २५ ॥ यो हृदन्ते हृ
हृन्मध्ये यमग्निं च महाध्ये ॥ यो विश्व
रूपमायं तनि तस्मै वेदात्मने नमः
॥ २६ ॥ महतत्त्वमनः पावकप्रकर्तृहृत्स्य
नितेनमः ॥ यं ज्ञानाचारस्तु मन्येति

नक्ष्मेज्ञानात्मनेनमः ॥ ४ ॥ अरूपा
नुः स्वासमधामात्मने दृष्यार्हं हविराक्ष
ति ॥ यं समनेत्रनत्वेति नक्षेमयज्ञात्म
नेनमः ॥ ५ ॥ यः स्मरोत्पोयज्ञनेमा
ह्यैरोगात्र विमुक्तःस्थिरः ॥ रक्षेनेह
हृत्स्वामनसे क्षेत्रज्ञात्मनेनमः ॥ ६ ॥

भी
१

यः सहस्रसमवेयक्षेयक्षेविश्वस्रजेन
भिः ॥ हिरण्यवर्णाः प्राकृतिनिस्मेता
र्थान्नमनेनमः ॥ ४ ॥ पदानांसंधिप
दैलेंस्वार्थैंजननस्यवर्णं ॥ यमाकूर
रत्नांनिनंतस्मैमागमान्मनेनमः ॥
५५ ॥ यंदृष्ट्यर्थैचाणाः ष्ट्व

र्यमकलैः क्षिताः ॥ हृव्यायमैः स
र्वतिनिक्षेधर्मात्मनेनमः ॥ ५४ ॥ य
श्रिनोनिसत्मेसेवैस्रनेनामस्तयो
निना ॥ धर्मार्थेकामवहाविमौनक्षेः
सत्यात्मनेनमः ॥ ५५ ॥ कृतात्मानक्षवि
दैवधीयतेमकलनगत ॥ हृदिः प

भै॰
२१

षमर्मैकारांतनमोमोक्षात्मनेनमः॥ ५ १
यंचाक्षश्चिनमव्यक्तविदिर्वतिम
हृर्दयः॥ लेत्रलेत्रुत्तमासीनेनमोदे
त्रात्मनेनमः॥ ५८॥ यंत्रिधात्मान२
मात्मस्थहृतनेमोऽस्पाभिर्गृणेः॥ स्या
टः समेटपंसाल्पाल्पलेमेसांख्यो२

त्मने नमः ॥ ५१ ॥ पंचविनिद्राजितस्ष्टा
ता: शांतमादांतमाजितेंद्रियाः ॥ ज्यो२
ति: पश्यंतिपुंजानालास्मैयोगा२
त्मने नमः ॥ ५४ ॥ सगुणएपगुणएपापवमे
पंचगुणभवनिर्भयाः ॥ ज्ञानाःसत्या२
सितोयातितस्मैमोक्तात्मने नमः ॥ ५२

भी॰
२१

यस्याग्निरास्यं द्यौर्मूर्धा खं नाभिश्च
रणौ क्षितिः ॥ सूर्यश्चक्षुर्दिशः श्रोत्रं त
स्मै लोकात्मने नमः ॥ ५२ ॥ संभक्ष्य
सर्वभूतानि कृत्वा चैकार्णवं जगत् ॥
बालः स्वपिति यस्त्वेकस्तस्मै मायात्
मने नमः ॥ ५३ ॥ योसौ युगसहस्रान्ते

नेष्यद्रीमार्चिर्विभावसुः॥ संमद्धायमिर
श्रुतानिन्नसे ह्येतान्नमनेनमः॥ ५५॥ श्र
त्रस्यमाभेसंश्रुनंयस्मिन्निविष्टप्रति
ष्ठितं॥ ९ ॐ ३ ७ ॐ तातस्मिन्तसेपद्मा
त्मनेनमः॥ ५५॥ सकृत्स्वाधिरसेवैवपु
दमायातितात्मने॥ चतःसमुद्रपर्यं

श्रीः
से

यद्योगनिद्रात्मने नमः ॥ ५६ ॥ भूतेभ
क्षेमं विछिं च भूतानां प्राणभृत्प्रायः ॥ यो
गजः सर्वभूतानां तु स्मै भूतात्मने न
मः ॥ ५७ ॥ यस्य केशेषु जीमूता नद्यः
सर्वांगसंधिषु ॥ कुक्षौ समुद्राश्चत्वार
स्तस्मै तोयात्मने नमः ॥ ५८ ॥ ब्रह्माव

ॐ भनोदिते त्रेकन्मने सूत्स्तरं विशः ॥
वातैरायस्याश्रिताः सूर्याः तस्मै बल्लि
त्मने नमः ॥ ५९ ॥ अन्नपानैर्धनमा
योवस्थाणाविवर्धनः ॥ योधावयार
द्रियंनानितस्मै प्राणात्मने नमः ॥ ६
वैद्युतोज्जावरक्षेवपावकः शुचिर

श्री
२५

वच ॥ ८६ ॥ नंः सर्वमङ्गल्याणंकसैव ह्या
त्मने नमः ॥ ८७ ॥ त्रिभवेवर्तमानानां
भुतेवैष्येविकैर्गोतेः ॥ प्राकृ विविध
योगमार्गेण सैयोग्यात्मने नमः ॥ ८८ ॥
स्वल्लकैं हुणाणं ज्योति लिंगादिव्यार
द्यपिलण ॥ यंत्रजयतिनेजानासितसे

नैजात्मनेनमः॥६३॥अप्रमेयप्रावी
णयसर्वतोद्भिवत्सले॥अप्रावरणपरि
माणायनमोदिव्यात्मनेनमः॥६४॥
युगेशावनेनेयोमोद्दिवसायनहाय
नै॥एणोग्रलद्धयाकर्तानमोकाला
त्मनेनमः॥६५॥परःकालात्मनेया।

श्री
२५

ग्गम्यः सदसत्सभूयः॥ अनादिरित्यादि
द्विस्वूस्पानमैविश्वात्मनेनमः॥६६॥
श्रानमस्तानमिदंस्तानेस्तानवायंचक्षा।
वश्चियतं॥ यस्तानेनायिगक्षुतिनमे
लालात्मनेनमः॥६७॥ जटिनेदंडिने
किंत्मलंबोदरायणीतिरिले॥ कमंडल

निःसंगायनमस्तेब्रह्मात्मनेनमः॥६८॥
पवित्रिणेगरुडिनेचैवशार्ङ्गिणेपीतवा
ससे॥ वनमालाधरायैवनमस्तेहला
त्मनेनमः॥६९॥ भस्मांगिनेयथधीर
रायव्याघ्रचर्मेनिवासिने॥ त्रिशूल ७१
डमरुहस्तायनमस्तेरुद्रात्मनेनमः॥

शी॰
२२

शिरःकपालमालायखट्वाङ्गचर्मासिका
शिने ॥ भिक्षाटनप्रीतायतस्मैनित्या
त्मनेनमः ॥ ७ ॥ योमोहयतिभूतानि
स्नेहपाशानुबंधनैः ॥ सर्गस्यरक्षणा
र्थायतस्मैमोहात्मनेनमः ॥ ८ ॥ यं
चभूतान्यभूतायभूमानांकिधनार

यच ॥ अक्रोधक्रोधमोहायनमोमेधा
त्मनेनमः ॥ ७३ ॥ धः श्रीनेतीवद्यं
केरिव्यनानाविभूतिने ॥ कल्पामह
त्वाचितेनमःसैभिन्नात्मनेनमः ॥ ७४ ॥ न दा
देवानचगंधर्वानदैत्यानचदानवाः
नविदुर्यस्यतत्वंहितस्मैतत्वात्मने

श्री
१२

नमः ॥२५॥ विष्णवे मकुन्ते वैवकदादि
न्याश्रुनायच ॥ नमसवः सिद्धसाध्याश्च
नमैसैद्वानन्मनेनमः ॥२६॥ श्रुष्यकाः
वुड्राह्नकारोजनाभृनेद्रियाणिच ॥
नन्माद्याणिविषोषस्वनमेनवा
त्मनेनमः ॥२७॥ यह्निहन्स्मविविने

शिवेनसहस्त्रविरोजनम:॥सहस्त्रानवमि
रेखहानलैसहस्त्राम्लेनम:॥७८॥
सद्गात्रिश्रुभिसूर्वोक्षखय:पारेहि
न:॥यक्षगात्रेषुसंभूत्वानसैरत्ता
म्लेनम:॥७९॥नागमयेकालनेमि
हत्वारात्नवघुणवम॥दरोगात्वमहे

भी॰
९८

द्रायतत्त्वैकमक्षात्मने नमः ॥८०॥ आब्रह्म
लोकपर्यंतं जगत्सर्वं करोति यः ॥ यस्मा
दुत्पद्यते देही तत्त्वैकबीजात्मने नमः ॥८
मत्स्यकूर्मप्रहोकन्यावेदानोहृत्यवेद१
से ॥ रसातलं दैत्यस्वतत्त्वैकमत्स्यात्मने
नमः ॥८२॥ लीलाकौतुकमिनूपाय: ९९

२

श्री

नामृतमंथने॥ दध्यानोमंदिवंतुंगंतरा
स्मैकूर्मात्मनेनमः॥ ८३॥ वाराहंरू
पमास्थायमहीमवनपर्वतां॥ उज्जर
हार्यैःकटंष्ट्राग्रेतस्मैक्रोडात्मनेनमः ८५
नारसिंहवपुर्धृत्वासर्वलोकभयंकरा
ं॥ हिरण्यकशिपुंजघ्नेतस्मैसिंहा

श्री
१९

ग्नेनमः॥८५॥पिंगेक्षणायमहादंष्ट्रा
यूर्ध्वंदंष्ट्रायकरालायधुर्ध्वे॥दानवेंद्रांतका
णानसिंहमात्मनेनमः॥८६॥वाम
नेरूपमाश्रायबलिनियमायया
त्रैलोक्यंक्रांतवान्सत्वनेसैक्रांतानाम
नेनमः॥८७॥जमदग्निसुतोरस्वा

णम: पशुमांस्तुलो ।। नचात्रकार्त्तवी
र्यंदीक्षस्येत्मामान्नेनम: ।। ८८ ।। र
त्रि: सप्तकृत्वायच्छेकोधर्मकृत्का
नैसेवत्वान् ।। नचात्र तंत्रियान्नसंक्ले
नस्सैकोयान्मेनेनम: ।। ८९ ।। त्रि: सप्त
कृत्वाहस्थिवीकत्वान्नि: तंत्रियाण

श्री
२

ण॥ कश्यपायमहौजादात्मसेव्योणा
त्मनेनमः॥ ४॥ रामोदाग्रावधिर्भूत्वा
सेतेक्रमवामहोदधौ॥ जन्मानवताद्वसे
ग्रांतीनसेवेत्यात्मनेनमः॥ ५॥ च
क्रिणेगारिनेनिर्मलागुलाग्रध्या
ति॥ सृनेनबलदेवायनमसेमहा।

त्मने नमः ॥ ५७ ॥ यो हली मुशली श्री
मान्श्रीलो बलधरः शुचिः ॥ रामाय र
ौहिणेयाय नमो योगात्मने न
मः ॥ ५८ ॥ दानवांस्त्ववधीकेनार
पुनर्दुर्ज्ञमागतः ॥ धर्मसंरक्षणा
र्थाय नमो दुर्ज्ञात्मने नमः ॥ ५९ ॥

भी॰ ९२

लत्तसानोविनाशाय बुद्धिमाख्या
यनामसंस्थी ॥ पुराहं चकार गंलां बौद्ध
नसै बुद्धात्मने नमः ॥ ५४ ॥ ब्राह्म
णस्यसुतोभूत्वा कल्किरूपेण यो
हरि: ॥ कल्यान्ते संहरेन्म्लेछांस्तस्मै क
ल्क्यात्मने नमः ॥ ५५ ॥ देवकीनं

दत्तश्रीमान्हतान्नंदयतेविभुः ॥१॥
क्रेधियेनोमूष्टनंदधेनमेकेसान
नेनमः ॥५॥ बालदेवस्तनोभवा
क्रोस्तानस्मानंदगोक्रले ॥ ॐसस्रानव कें
वर्णाध्यायनमेकोमात्मनेनमः ॥ ५८
नत्रियामांसहस्रात्मिप्रभूतान्न

भी॰
२२

हुराक्षिव ॥ योवधीड्रावनेगुडेनमोमे
क्रोडात्मनेनमः ॥ ९९ ॥ यः सर्वेषां प्रा
णिनां प्राणः साक्षिरूपो व्यवस्थि
तः ॥ स्वत्वस्वरूपमाणाय तस्मै प्रा
णात्मनेनमः ॥ २ ॥ वसानलगा
नः श्रीमाननन्तोभगवान्हरिः ॥

सर्वंधारयते यो हि तस्मै धात्मने
नमः ॥ २ ॥ यस्मिन्सर्वं यतः सर्वं यः
सर्वं सर्वं ततश्च यः ॥ यश्च सर्वमयो दे
वस्तस्मै सर्वात्मने नमः ॥ ३ ॥ विष्णुर्
कर्मन नमस्तेस्तु विष्णवात्मा विष्णुस
भवः ॥ स्वपर्वतो सिद्धता नो पचा

श्री
२३

नापवन्नस्थितः ॥ ३ ॥ नमस्तेत्रिपुर
लोकेषु नमस्तेपावनत्रिषु ॥ नम
स्तेसर्वदीनानांत्वंहिसर्वपरायण
ः ॥ ४ ॥ नमस्तेभगवान्विश्वलो
लोकानांप्रभवाव्यये ॥ त्वंहिकर्त्ता
हर्त्ताकेषांसेहर्त्तापराजितः ॥ ५

श्री

येनपश्यामितेभगवान्दिव्याचक्षुर्हिति
ष्ठतन्मेहर ॥ तच्चपश्यामितत्त्वेनयत्ते
रूपंसनातनं ॥ ३ ॥ यो.स्तुनेश्चिरसा
ध्यामंपद्मादेवीवसुंधरा ॥ विक्रमे
णत्रयोलोकाःपुरुषोसिसनातनः
सवसीपुत्रासंका. पापीनवासंसचु

ते॥ येनसमस्तंनिगमाविदंनतेसांविद्यार
णेभ्यं॥८॥ नारायणःपरंब्रह्मना
रायणःपरंतपः॥ नारायणःपरंसर्वं
नारायणःपरात्परं॥९॥ यथाविष्णुमयं
सत्यंयथाविष्णुमयंहविः॥ यथाविष्
णुमयंसर्वंपापंनाशयतेतथा॥१०॥

कोग्रणव्रायमन्नगायगतिर्मिहंति
मीषदे॥ यक्षेयः पुंडरीकाक्षतंस्मार
यस्सहोस्नुरः॥२॥ इत्यविघानवोर
योतिर्योनिर्विस्तरीकृतः॥ नामपत्रे
नाचिनोदेवः श्रीधनोमेजनार्दनः॥१५
वैशंपायनउवाच पुनावडुक्तोवच

श्री
२५

नं श्रीकमलकृतमानसः ॥ नमस्कृत्य
मैवकृलायपुत्रयाणमकरोन्नदा ॥ २
प्रभिरामस्यानुयोगेनभक्तिं श्रीकमल
माधवः ॥ ३ त्रैलोक्याहद्धीनेत्रानेरिक्षि
दत्तायपयोहृदिः ॥ ४ ॥ तस्मिन्नुपवानेदे
वेतनलेखकवादिनः ॥ श्रीकमलचम्पा

नकैःसर्वैःप्रश्नैःसंतेपुनःपुनः॥२५॥
भीष्मद्रोणाभिमुख्याहृकेशंप्रश्नैःसहमे
हामतिम॥तेसर्वेनश्चविप्रागणाः २
केषांवैपुरुषोत्तमः॥२६॥विदित्वामा
त्रियोगंतेभीष्मस्यपुरुषोत्तमः॥स
हस्रोत्थायपसंदृष्टोभीष्मस्येवानप

भी॰
२६

यत॥२७॥केशवःसात्यकिश्चैववपाने
केनजयमनुः॥अपारेणमहात्मानौर
युधिष्ठिरंधनंजयौ॥२८॥भीमसेनो
यमौचोभौरणमेकेमाश्रितौ॥स्तू
यो युयुत्सुस्तनस्थसमयस्थापंच
पो॥२९॥नैरपौर्गणनाकारैःप्रपार

ता:पुरुषबेभ्या: ॥ तेनचोबलमहं

ताकेपवंतौबहुधनं ॥ ५ ॥ ततोर

गि वः पुरुषबालवेतिताहता २

हिमि:पथिहमनाप्सुष्ठुबे ॥ कु

तेतलिंप्रणतमथापांजनेनसके

प्रबोगुहितमनाकवताहतः ॥ ८

श्री०
२२

ग्रनादिनिधनंदेवमप्रमेयपराक्रमं
लोकाध्यक्षंस्तवन्नित्यंसर्वपापैः२
प्रमुच्यते॥२४॥कूर्मेणनाःक्क स्ला
मत्स्यंविमानौवक्रूर्मेष्ठनरं२
स्थितोयो॥निभिन्नेरेह्राःप्रविशाति
कल्पहविर्षणामेवकृतंकृतास्त्रो

व२॥ शुक्लकृष्णेते दिवानं मोगं गायाचो
त्तरायणे॥ धन्यास्तानमरिष्यंति ह
दयच्छेजनार्दने॥२५॥यं योगिन:२
प्राणवियोगकाले यं चैक चिंतेवि
निवेशयंति॥ मातान्नुसलाउदिवी
न्यमाणामाणानूजहौप्रामकालो

भी॰
९८

हृषीकः ॥ ५५ ॥ इति स्तवं यः पठति
शार्ङ्गधन्वनः शृणोति वा यदुकुल
नंदनस्तवं ॥ स चक्रधन्वा निहतकि
ल्बिषो जनो जनार्दनं प्रविशति दे
हसंक्षये ॥ ५६ ॥ श्रीसितनिशातधा
रेयस्य चक्रैकराग्रे मणिकंकनकवि

विद्धेऽङ्गुलेयस्य कर्णौ ॥ स्मरस्यानतसह
स्रैः स विद्धेयस्य मालाहस्ते ऽङ्कुल
तिहंता श्रीयतो वासुदेवः ॥ २७ ॥ ल
वणत्रसमाभ्रोयो विस्मारस्तु नकर्मण्य
मेवेयेन प्रणामीतो महापातकेना
पानः ॥ २८ ॥ इति श्रीमहाभागवतेष

भी॰
२५

नसहृत्संक्षिप्तांगो वै कौशिकं च शांति
पर्वेति श्रीकमलवः संपूर्णं समाप्तः
॥ ॐ

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ श्री
मानेकउवाच ॥ ॐ महातेजोमहा
ज्ञानसर्वशास्त्रविशारदः ॥ अती
णकर्मबंध लघुग्रहशोढितसमस्त
मः ॥ १ ॥ प्रमाणोयंजपेन्नाम्यंयंब्रूभा
वमनस्मरेत ॥ पारंपरमामा १

श्री
२

नितन्मेव हि स निश्चितं ॥२॥ शौ
नक उवाच ॥ इदमेव महाराजन्पृष्ट
वांस्ते पितामहः ॥ भीष्मं धर्मभृतां
श्रेष्ठो धर्मपुत्रो युधिष्ठिरः ॥३॥ यु
धिष्ठिर उवाच ॥ श्रीवत्सांकं नर
गहीनेमनंतेलोकसांहितं ॥४॥

नारायणं देवं नारदः पर्यपृच्छत ॥५॥

नारद उवाच ॥ भगवन्नश्रुतमस्मेश्च

श्रुं रूपा मेनिनेंद्रिये ॥ कथं भक्तैर

विविंन्योगिस[illegible]मरणे पर्युपार

स्थिते ॥५॥ किं वा नित्यं जपेन्नाम

प्रातरुत्थाय मानवः ॥ समोवि

श्रं
२

बुधोध्यायेच्चतन्मे ब्रूहि सनातनः ॥
दः ॥ श्वनाजस्पत्र देवर्षैनाकौवाक्य
विष्णवाद ॥ प्रोवाचभगवान्विष्णु
नारदं जगतांपतिः ॥ ७ ॥ श्रीभगवा
नुवाच ॥ हंतते कथयिष्यामि
मुनेर्दिव्यामनुस्मृतिं ॥ मयाणेया ।

मनुस्मृत्याश्रोतिषधर्मंगतिं॥ ८
ॐकारमादितःकृत्वामामनुस्म
न्यथात्मना॥ एकाग्रःशांतोश्मा प
त्रिमेकेदमुदीरयन्॥ ९॥ ओंनमोभ
गवतेवासुदेवाय॥ अनेनेमंत्राष्ट्र
नेदेवमन्वामंप्रकर्मोनमे॥ प्रपद्य

श्री
नू

पंजलिविसिस्समवुणेणएसेसुवं ॥ १
धरणोपुरुकेविसुसनंमेलोकर
मलितो ॥ पएणेपुडरीकाहमी
पोभमजोतुकेपिते ॥ २२ ॥ लोकना
थेमहहलमतंपामेपर ॥ भ
गवंतपएणोसिभूतमभ्यामव १

त्मभूः ॥२४॥ स्रष्टारं सर्वलोकाना
मनंतं बलपौरुषं ॥ पद्मनाभमृ
षीकेशं प्रपद्ये सत्यमव्ययं ॥२५॥
हिरण्यगर्भं भूगर्भं मरुतं विश्व
लोचनं ॥ प्रभाकरमनाद्यंतं प्र
पद्ये भास्करद्युतिं ॥२६॥ सहस्र

श्री
प

थिरमुदैवैर्वैकुंठे नार्च्यो वा हरेन ॥ अ
पद्मस्तनमवलेवेत्पममयस्र२
दे ॥ २५ ॥ नारायणमादेसिंहृयोगा
न्मानेसनातने ॥ शावत्पमवेश्रता
नोऽपदेयुवमीश्वरं ॥ २६ ॥ श्रव्या८
नायिकम्भनन्तमूमन्यान्मायय:पाद:

प्रभुः॥ नमस्तान्यवजनेनाखिलमस्मि
प्राप्तंगतः॥ २७॥ चिंतयंतो हि यंनि
त्यं ब्रह्मेशानादयः प्रभुः॥ निस्पृयंता
पितं क्षेनिलमस्मि प्राप्तंगतः॥ २
जितेंद्रियमहात्मानो ज्ञानध्यानप
रायणाः॥ तं प्राप्य न निवर्तंते नम

श्रं ५

स्मिन्प्राप्तो गतः ॥ २९ ॥ यः प्रभुः सर्वे
भूता...नायेन सर्वमिदं ततं ॥ चरा
चरगुरुर्देवः स मे विष्णुः प्रसीदतु ॥
३० ॥ एकांशेन जगत्सर्वं योवष्टभ्य
स्थितः प्रभुः ॥ अग्राह्यो निर्गुणः सा
त्मा न मास्मिन्प्राप्तो गतः ॥ ३१ ॥ य

स्नान्ताः नः सुराब्रह्मा पद्मयोनिपि
तामहः ॥ प्रसीदन्तु समे विष्णुः पि
तामहपुरः प्रभुः ॥२४॥ यः सुराप्रल
योग्रामेनेहे लोकेचराचरेः ॥ पक
स्तिहृतिर्योगमात्मा समेविष्णुः प्रसी
दतुः ॥२५॥ पर्जन्यः पृथिवीस

श्रं ह

सकामो धर्मः क्रियाफलं ॥ तुलार

कत्पग्रीष्मवासुदेवः प्रसीदतु नः २०

शत्रिसोमार्कनारायणब्रह्मरुद्रेंद्र

रु योगिनं ॥ हालिंस्वर्येस्यतेजोर

लिसमेविष्णुः प्रसीदतु नः ॥२५॥

वन्हेर्भिस्त्रुवननाभिस्त्रुक्लाभोपर

चभिरेवच ॥ हृद्येचपुनर्ब्रह्मोभ्यान्तसे
यज्ञात्मनेनमः ॥१८॥ दिवाकरस्यर
सौम्यंहिमध्येयंचव्यावस्थितं ॥ ते
चन्नमितियेप्राहुःस्समह्रात्माप्रसी
दतुः ॥१९॥ अप्यथासिन्महात्मा
चतुर्विंशेयःसनातनः ॥ योसि

सु
२

नः प्रकृतिर्यस्य स मम महात्मा प्रसीदतु:
२८ ॥ तेजस्तत्त्वं पंचधा यस्य प्रकृतिं बहु
धातुभिः ॥ मनोगुणानां चयो यस्य स
महात्मा प्रसीदतु: ॥ २९ ॥ सांख्ययो
गस्य योगात्मा संध्यास्ते वमहर्षयः।
ये विदित्वा विमुच्यंते स मम महात्मा प्र

सीदतः॥३॥ स्तुमोगर्भस्ययोगा
र्भेस्तस्यगर्भस्ययोगितु:॥ रितुगर्भ
स्ययोगार्भेः स्तमेविल्लः प्रसीदतः। ३१
यस्यहृत्स्तेगदाचक्रेगकडोयस्या
वाहनं॥ पापा कर [illegible] घमलमो नले
विल्लः प्रसीदतः॥ ३४॥ चतनमो

पद्मगर्भमहाभागपंचवक्त्रनमोस्तुते॥३३॥

श्री

८

सिंधवंधामलक्ष्मीवासोविरार्चितः
सर्वादिवासनान्योसिवासुदेवन
मोस्तुते॥३३॥योगावासनमस्तु
स्तु सर्वावासवरप्रद॥सर्वावासन
मस्तेस्तुसाक्षिभूतजगत्पते॥३४॥
अजेयःखंडपरशुविभुरूपतिरि

जगन्मूर्तिजगद्धामलदमोवासवरप्रदः

वृषाकपिः ॥ त्रिगुणोपंचकालाय
नमस्तेस्तु नमोनमः ॥ २५ ॥ नमस्तेसर्व
तोभद्र सर्वतो दिग्विदिग्मुखं ॥ निर्वि
कार नमस्तेस्तु सात्विकोद्भवस्थि
ते ॥ २६ ॥ अतींद्रिय नमस्तेस्तुभ्यं लिंगे
स्वसमत्रगोचरे ॥ येनभ्यं नाभिजा

स्त्रं ५

नांतिसंख्याविसंख्यांतिते ॥ ५२ ॥ नमस्ते
पुंडरीकाक्ष पूर्णदेवनमोस्तुते ॥ ईश्व
रेशि जगन्नाथ किं मतः परमुच्या
ते ॥ ५३ ॥ रागद्वेषविनिर्मुक्तोलोभ
मोहविवर्जितः ॥ अप्रमादीवःस्थावी
रः समः सर्वभूतेषु ॥ ५४ ॥ स्व

ध्याकृतकृत्यहकारमात्राभूतेंद्रिया
त्रिच ॥ नविनानिनिनेषु वनेषु
वनानिनिनवि ॥ ५ ॥ स्तुह्यामो२
कासिकूटस्थोगुणानांप्रभवी२
श्वर: ॥ प्रकृता: हेतुहित: प्रभुरा
त्माध्यावाधिन: ॥ ६ ॥ भक्तानां

श्रं
२

योहिदेवहत्वंत्वंपामसल्लनतेतमम ॥ २
समोभूतेषुसंयोगो न पुनर्भवजन्म
नी ॥ श्र ॥ नाहंकारेणतुष्टेषुहि
तथासर्वादिभिर्गुणेः ॥ न धर्मो न
ह्यधर्मोज्ञान पुनर्भवजन्मनी ॥ श्र
विषयेंद्रियसंयोगंवमामेभूयात्मा ।

मातनमः॥ पृथिवीयातमेत्राणंया
तमेपासनातलं॥ ५५॥ चक्रहृताश
नेयातस्यप्रेमेयातमाकृते॥ ५
हो ह्याकाशमध्यतचंद्रोवेकारि
केमतः॥ ५५॥ अहंकारस्त्वमेबुद्धि
त्वयिबुद्धिःसमेतच॥ वियोगः स

म

ग्र॰ २२

वेकोशग्रगुणाश्रितेषु समे भवेन्नु ॥ ५६ ॥
समवरजस्त्रैश्वर्यप्रकान्तिप्रविशान्ति
मे ॥ साकेवलमद्वैदीप्रयान्तिपरमं
नव ॥ ५७ ॥ एकमात्रो भवेद्वा क्षमा
मेजन्ममृभवेत्पुनः ॥ नमोऽस्मादवेतेन
मैविमलवेप्रमविमलवे ॥ ५८ ॥ त्व

क्षनाह्यव्हृतिः प्राणाः ह्यन्तरात्मस्व
नारायणः ॥ त्वमेवात्मस्वदेवित्वंम(र)
रालोयवर्त्मपाल्यते ॥ ५४ ॥ सर्वदेहेहेलो
येमेव्याधयस्तेविष्णुनत्मा ॥ मर्दयार
नवद्वः खानिजरणामेप्रतिमुञ्चतो
पा ॥ विनहंप्राणमेतेमायेमयापह

श्रं
२२

वेसंचिता ॥ श्रहूतोगंजलमिश्रुक्तिसार
हिसोः ग्रहसंपाटे ॥ ५२ ॥ कर्मेंद्रियाद
तिसंगम्यंचतुर्दैद्रियानिच ॥ दश
द्रियातिमनमानहंकारोनग्यामनः
५३ ॥ श्रहंकारोनुयाबुद्धेर्बुद्धिचात्म
नियाजयेयत् ॥ जितबुद्धीद्रियापर

प्रोद्दुत्थाङ्डेः यवान्त्यां ॥ ५३ ॥ मायया
यस्येतिनस्पृहा ॥ येनसर्वमिदंततं
आत्मनात्मनिसंयोज्यपरमात्मा
नमस्कार्य ॥ ५४ ॥ नत्वोड्डेः यंडुडाव
मतेनप्रनमंवं ॥ नमोभगवतेतस्मैये
नसर्वमिदंततं ॥ ५५ ॥ प्रवृद्धभगवतः

ग्रं
२१३

तस्यममवासोस्तेच्छ्रवं॥ तस्याहंनप्र
णश्यामिसचमेनप्रणश्यति॥ ३०॥
ऽस्मात्मनुस्यस्तिंतितिंत्यैवे सर्वंणाप्नो
ति नं॥ सबभेविभुजज्ञपठेत्रिसंध्या
नायियःस्मरेत्॥ ३१॥ स्वयिपापसमा
चारः सोपियातिपरंपदं॥ ३२॥ सबतो।

वापिसंग्रामेत्वपिमांजमनुस्मरेत्॥ ५८
यदहंकारमाश्रित्ययज्ञदानतपः२
क्रियाः॥ कुर्वन्नफलमवाप्नोतिव
नरावर्तनेयतः॥५९॥ सर्वयज्ञपिर
योदेवान्गृह्णीवापिबलिंददत्॥ नं ६१
कृत्वदन्स्मरेह्वापिलभतेपरमांगतिं

ग्रं
२४

यन्तानन्तपलस्मात्कर्णोदाप्याविर
वर्जितः ॥ योएतंमास्याममाद्योवेद्धा
दश्यामाचविधेयवनः ॥ ८२ ॥ स्नावयेद्ध
हृध्यानेभ्योयेचान्येमामुपास्थिताः ॥
नमहात्मावयोभूयात्ममहत्कृतः श्रुत्वा
यान्वितः ॥ ८३ ॥ नस्मात्तयामवेलो

कः श्वपाकस्यापि नादृतः ॥ किंपुनर्ये
नतेयोमांसाधकोविधिपूर्वकं ॥ ८२
अश्वमेधसहस्राणां यः सहस्रंसमा
चरेत् ॥ नासौतत्फलमाप्नोतिमज्ज
न्यायटवाप्नुयात् ॥ ८४ ॥ इहंदत्तेनल
योधीनंव्रतानिनियमाश्चये ॥ सर्वेम

श्री
२५

नहिनाशायत्नानप्राणिनोविद्यते॥८५॥
तस्मात्वदेयमसुभ्यः सर्वसत्वाभयंर
करी॥ कृतंमांचप्रथ्वीटघानततकलं
कराचन॥८६॥ कान्तारेवनदुर्गेषुकृ
च्छ्रेवभयसंभवेत्॥ दस्युभिःसन्निरु
द्धस्तुनामभिःसंप्रकीर्तयेत्॥८७॥

नलेरत्ननवाताह्रूः स्पलेरत्ननवामनः
स्पुटक्यानवसिंहस्लसर्वेनः पात्रकेष्य
वः॥१८॥ सहस्रूवातिनेयेनहरिरित्र
त्वाड्यं॥ वङ्ः पारिकवलेनमोत्ताय
गमनेप्रति॥१९॥ नस्मात्वमेवदेवर्षिर
ध्यायस्तानेद्विजोहरि॥ श्रावाप्पासि

श्री ९९

ततः सिद्धिं परां द्रष्टुं सिन्धुवं ॥७१॥ नाहं
वसामि वैकुंठे योगिनां हृदये न च ॥ म
द्भक्ता यत्र गायंति तत्र तिष्ठामि नार
द ॥७२॥ वैशंपायन उवाच ॥ एवं भग
वदेवेन नारदः प्रतिबोधितः ॥ चका
र केशवे भक्तिं तस्मान्नेकं प्ररूपयेत ॥ २

संसारवृक्षस्यमेनोयंर्यूर्मनांकिल्बिकथ्य
ते ॥ नतत्वधारयतियोदेहीकथ्ययामि
चनन्तस्तवं ॥ ८३ ॥ सर्वबंधविनिर्मु
क्तः पदंगच्छन्त्यनामयं ॥ ८४ ॥ इति
श्रीमहाभारतेविष्णुधर्मोत्तरेशुक्रप्रोक्त
स्तुतिसमाप्तम् ॥ ८ ॥ ॐ शुभमस्तु

ॐ नमो भगवते वाराहदेवाय॥ ध्यानमा देव
मीकंडवाच॥ ॐ मत्स्यादिदेवरूपविष्णो
रमिततेजसः॥ स्फुरन्नाः सप्तनयः स
वाहनः स्वर्वसुब्रह्मः॥२॥ यदिम ॥
सत्रो भगवाननन्तग्राहोस्मि वायदिन
देहेष्वाननाभिकुक्षाभिमिहूणडः स्वम

ग॰
२

ताघ्राने ॥२॥ सुमाह्विस महाभागाह
ष्यंते येशुभाः शुभाः ॥ फलानिते प्र
यच्छंति नक्षत्राण्येव भागेव ॥३॥
ताहक्षत्राणि पवित्रं च नक्षत्राणि सतिश्च
भयंकरं ॥४॥ सुमाशुभशुभा मेयानिते मे
विस्तरतो वद ॥५॥ शौनक उवाच

इदमेवमहाभागइछवांश्रोतुमिताम
हः ॥ श्रीकृष्णंधर्मसूतंश्रेहुधर्मपुत्रो
युधिष्ठिरः ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ प ॥
क्तिनेतेपुंडरीकालनमस्तेविष्णुभा
वन ॥ नमस्तेलक्ष्मीकेशामह्याग
हषहृदेन ॥ ह ॥ श्राघेपुरुषमीषा

गी°
२

नैषहन्हन्नैषगलनतु॥ ह्रनमेकालंवे
ह्लवाक्माव्याकसमानने॥ ९॥ ष्वमवे
लृचविशुंयनिन्येमटलनः पवं॥ प
७ वेंगलंह्लह्यावृगलंवबमव्याय॥ ८
मामलंमेमलंविसंवरेगृमनवे
षमं॥ नमह्लनाहृषीकेषावल

च व गुरुं हरिं ॥ ८ ॥ प्रवक्ष्यामि महा
पुण्यं कृष्णद्वैपायनस्य च ॥ येनो
क्तेन श्रुतेनापि न स्पृशंते सर्वपात
कैः ॥ ९ ॥ नारायणसमो देवो न भू
तो न भविष्यति ॥ एतेन सत्यवा
क्येन सर्वार्थान्साधयाम्यहं ॥ ११

गा
२
गा

किंतस्यबहुभिर्मंत्रैः किंतस्यबहुभि
र्व्रतैः ॥ नमोनारायणायेतिमंत्र
त्रः सर्वार्थसाधकः ॥ २६ ॥ यद्धेबहु
तंपरमनुदारंयंद्वीपमध्येश्रुतंनमा
नयोगात ॥ पद्मनाभंध्रुवतीम २
धितमेनमोनारायणनमोनारायाय ॥ २२

नमोभगवतेतस्मैव्यासायामिततेज
से ॥ यस्यप्रसादात्कथ्यामिनारायण
कथामिमां ॥ १४ ॥ वैशंपायनमासी
नंपुराणार्थविचक्षणं ॥ इममर्थंम
राजर्षिः पृच्छज्जनमेजयः ॥ १५ ॥ त्र
मेजयउवाच ॥ किंत्र[illegible]यनमुच्चार

तेणाणांकिंनपन्हाविमश्रुते ॥ दुःख
खमनाशानंपुण्यंश्रोतुमिच्छामि
मानद ॥ ११ ॥ वैशंपायनउवाच ॥ देव
ब्रुतेमहाभागेसर्वशास्त्रविशारदं ॥
विनयेनोपसंगम्यपर्यपृच्छद्युधि
ष्ठिरः ॥ १२ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ दुःख

मदृष्टीनेचोरमवेत्यभरतर्षभ ॥ प्र
यतः किंजपेज्ञाप्याविभुद्रुः किंस
मवोतन् ॥ २८ ॥ कस्यकुर्यान्नमस्का
रंध्यानंकस्यायमानवः ॥ किंचध्या
येन्मनसानंतंकिंस्तोत्रंभवेत्सदा
पितामहप्रसादेनबुद्धिर्भेदोमा

ग॰
५

वेत्तममए॥ नदहंश्रोत्रनिमिज्ञामिहू
हिमेवदत्तांवत्॥१॥ श्रीछत्रवा
चा॥ ऋषीणांनैमिषाराण्येसंवा
देनारदस्यच॥ शृणुराजन्महाबा
होकथयिष्येहिश्राविके॥२॥ दुः
खमर्दृशोनेजाणांयद्दानित्वंमत

माहितैः॥ अज्ञाप्युदारैर्नीमसिर
तिहासंपुरातनं॥२६॥गजेंद्रमो
क्षणंकर्मकूलसमालिहकर्म
णः॥ सर्वेवन्नमयः श्रीमान्त्रि
कूटोनामपर्वतः॥२७॥सहिनःप
र्वतराजस्यसमेरोभांस्कराधिपतिः॥

क्षीरोदजलवीच्यग्रैर्धौतामलशि
लातलैः ॥२४॥ उच्छ्रितः सागर
भित्वा देवर्षिगणसेवितः ॥२५॥
अप्सरोभिः परिवृतः श्रीमान् ।
प्रस्रवणाकुलः । गंधर्वैः किन्नरै
यक्षैः सिद्धचारणपन्नगैः ॥२६॥ श्र

नेः स्थिहृगनेइस्वहृतमायाविराज्र
ने॥ पुत्रागेके॰ र्लिंकायैस्वसंविल्लै
र्दिव्यापाटलैः॥१॥ चूतनिंबकद
बेस्वचंदनागरुचंपकैः॥ सालेला
लैरुमालेस्वतरुभिस्वाजंजैलां
त्या॥२॥ वकुलैः कटपुष्पस्व

ग॰
१

ग्लैर्दैवदाहकाभिः ॥ मेदाङ्कमकमेष्या
नैः पातिनामैश्चसर्वैनः ॥ २म ॥ छवेव
द्धविघेर्हैतैः पोभिन्तः सम लेङ्कनः
नानाथाविकितैः श्रीगौः प्रखवञ्चिः
समेनतः ॥ ३ ॥ हृतैः पाताखाररगैः २
सिद्धैर्मातैर्मैरखरारामदैः ॥ जीवजी

वकसंतुष्टंचकोरशिखिनादिरि
ते॥२१॥पद्मनाभसमप्रख्योन्या
लापुंजमिवोच्छ्रितं॥नसेव्यकंको
चनैःस्पृष्टोमेवनतेयदिवाकरः॥२२
नानापुष्पैःसमाकीर्णनानाग

धैःसमाकुलं॥द्वितीयराजतेष्टि

गं
८

गोसेवनेयंतिश्राग्रें:॥ च य॥ पांडुरंतु
रशंकाशंनवार्यंवलमत्रिमं॥ घ
मेंइन्द्रनीलवैडूर्यतेजोभिर्भासय
न्नमः॥ छ ष॥ तृनीयेब्रह्मसटनेप्र
देशेणगुणनमे॥ पद्मणणणममप्रा
णंनणणणणममविवे॥ छ य॥ न

नत्कंतत्राणपूर्णानिनष्टकृसानना
लिकाः॥ नातत्मनपसोलोकेयेच
तापकृनोनराः॥ ३१॥ नानाविधि
नगोविदाश्रोःलेपपूर्णानितेनराः॥
नस्यसानुमनःएहेसदंकोवनपं
कजं॥ २॥ कांडवसमाकीर्णल

गं ५

त्र हंसो पद्मोभितं ॥ मत्तभ्रमर संकुले
चकोरशिखिविनादितं ॥ ३८ ॥ कमलो
त्पलकह्लारं पुंडरीकोपशोभितं
कमलैः शतपत्रैश्च कांचनैः समलं
कृते ॥ ३९ ॥ पत्रैर्मरकतप्रख्यैः पुष्पैः
कांचनसन्निभैः ॥ फलैः कीचकैव

एतेनो समेनानवरिवातिने ॥ ५ ॥ श्र
मनुनेमहात्म्यानेविचित्रशिखर
कृतेल ॥ ध्यानयोजननविस्तीर्णदशयो
जनमानुने ॥ ५ ॥ स्वर्णनेनद्विगुणा
श्रीक्रम्यघोरिविनिर्मले ॥ उपहार
यदेवानासिजरार्चितपंकजे ॥ ७७ ॥

ग॰
२॰

तस्मिन्नूरसिडुह्यात्मा विसृष्टोंतंजे
लाशयः॥ आसीद्ग्राहो गजेंद्राणांड
रथ्यो महाबलः॥ ४३॥ अग्रष्टंनो
न्वेलग्रस्तः कदाचिन्मज्जनार्थमपः॥
श्राजगाम मत्तमाक्रांतः कोप्येकपरि
वारितः॥ ४४॥ मदहस्तीजलाको

त्तीपारद्वारीविपदवेनः ॥ ॐ सयन्मटरगं
घेनमहानैरावनोपमः ॥ ४४ ॥ नाम्नो
हंजननसंकाशोमदाह्वलिनलोचर
नः ॥ नवेविनःपानहकामोसोग्रवती
र्णेश्वननमरः ॥ ४६ ॥ श ह्लिनलस्प
नन्नोयग्राहलसमपद्यतं ॥ स्वली

गा०
२२

लपंकजनवनेसुषमस्पगनन:सुहवीगुर
हीनसैनेनरोइएगाहेएणवाकमस्तीत
ना॥पसंपनीनोकैरारूनोक्कोशेनि
नोमहदाहणं॥२६॥नीयंतेपंकजनवने
गाहेएणनिबिलैपसा॥गजस्याकर्ष
नेतीयंगाहस्याकर्षनेजलं॥४॥पस॥नयो

गसीनमहाउडंरियोंर्वधेसहसहसकं॥ दा
हलोः संभुतेः पाश्चेनिघ्रुयत्नगतिःहे
तः॥ पा॥ वेहमानःसच्चोरैश्रुपाश्रोर्नी
गोहहेतप्पा॥ विसकंर्छेचयप्याश्रार
म्माविश्वकोधंसलमहाववं॥ व्याधितः२
सनिहस्माहेरुहीनेोभ्योरकर्मणं॥

परमापदमाप्नोतिमनसाचिंतयन्हरिं॥
५४॥ मलनाजवरः श्रीमान्नारायणप
रायणः॥ तमेवशरणंदेवंगतःसर्वा
त्मनानरः॥ ५५॥ एकाग्रोनिगृहीता
त्माविशुद्धेनांतरात्मना॥ जन्मजन्मा
न्तराभ्यासाज्जन्मिमानहृतकल्मषे॥ ५६

नान्यंदेवंमहादेवान्नृपजयामासके
प्रसादात्॥ दिखबाहुस्वर्गसूर्योनंतश्रपा
देशगगनोदरं॥ ५४ ॥ आदित्यंचेइनय
नमनंतेनविष्णुनोउवे॥ श्रमस्तात्मा
नमेचाअंशोखेचक्रगदाधरं॥ ५६ ॥
सहस्रभनामानमादिदेवमनंतं

गं
२३

विभुं॥ अहह्यपुष्करात्रेलकावनेका
मलोत्रमे॥ ५ ॥ नैवेद्यं मनसा ध्यात्वा
स्रजोंक्षन्वाजनताईने॥ श्राघक्किमोर
लमविङ्कुश्राग: स्रोतरूपदीपयत॥ ५८
गणेइउवाच॥ नमोस्तुसकलकृतयेसु
जितायमहात्मने॥ श्रनाश्रयायदेवा

यतिःस्पृहायनमोनमः ॥५९॥ नमस्त्राद्या
यबीजायस्त्रार्थैयायप्रवर्त्तिने ॥ स्वतंत्राय
चैकायस्त्रव्यक्तायनमोनमः ॥६०॥ नमो
गुह्यायसूक्ष्मायगुणायगुणवर्त्तिने ॥ स्व
नकर्त्रायप्रमेयायस्वनलायनमोनमः ॥
नमःशिवायशांतायतिष्ठिंतायशेखि

ग०
२५

ने॥ सनातनाय सर्वाय पुराणाय नमो न
मः॥ ६१॥ नमो जगत्प्रतिष्ठाय गोविंदा
य नमो नमः॥ नमो हृत्पद्मनायँ सांख्य
योगोद्भवाय च॥ ६२॥ विशिष्टाय पराय देवा
य शिवाय हृदये नमः॥ नमोस्तु तस्मै दे
वाय निर्गुणाय गुणात्मने॥ ६३॥ ओं न

मोदेवादिदेवायसहमावायनमोनमः॥ना
रायणायविष्णायदेवानांपरमात्मने॥२५
नमोनमःकारणवामनायनारायणा२
यामितविक्रमाय॥श्रीशार्ङ्गचक्रासि ६६
गदाधरायनमोस्तुतस्मैपुरुषोत्तमाय॥
गुह्यायवेदनिलकायमहोदरायसिंहा

गा॰
२५

यदेन्यानिधनायचन्त्रश्रेनाय॥ ब्रह्मेन्द्रक्र
रुश्रुनिचारणसंस्तुतायदेवोत्तमायवि
रनायनमोच्युताय॥ ६० ॥नागेंद्रश्रोघर
श्रायनामसनसप्रियायमोचीरहेमसूक
नीलच्चनोपमाय॥ पीनोवरायमधुकै
टभनाशनायविश्वायवाहरुकूटाय

नमोत्तरणाय ॥ ६८ ॥ नाभिप्रजातकमल
स्थचतुर्मुखायक्षीरोदकार्णवनिकेत
नमोऽमनाय ॥ नानाविचित्रमुकुटांग
दभूषणाययोगीश्वरायविजयायन
मोवराय ॥ ६९ ॥ भक्तिप्रियायवरदीप्ति
सुदर्शनायफुल्लारविंदविपुलायत

लोचनाय ॥ देवेंद्रविघ्नशमनोद्यतायो
हर्षाययोगेश्वरायविघ्नायनमोच्यु
नाय ॥ ७ ॥ नारायणायपालोकपा
लायणायकालायकालकलना
यत्रिलोचनाय ॥ रामायरावणवि
नाशकृतेयमायधीरायधीरातिल

कायमहोदराय ॥८३॥ पद्मासनायम
णिकुंडलभूषणाय केसानकायशि
शूलविनाशनाय ॥ गोवर्द्धनायह
वसंद्रुविनाशनाय दामोदराय वि
रनाय नमोवराय ॥८४॥ ब्रह्मायना
य त्रिदशायनायलोकायनायात्म

ग॰
१५८

योगेश्वरंचाहविविधविक्रमौलिंद्रेयेम
मत्वेयप्रकृतेयपरस्थिं॥ देवेक्तस्यात्मय
वंबेगुणेनेवाहदेवेशस्यगुणेयप
ये॥२२॥ कार्यक्रियाकारणमप्रमे
यंहिरण्यबाहुंवरपद्मनाभं॥ महा
बलंवेदनिधिंसुरेशंनमंभजामि

विक्षेस्पारणेजनार्द्दनं ॥ ५७ ॥ किरीट
केयूरमहार्हनिष्कैरत्नोत्तमालं
कृतसर्वगात्रं ॥ पीतांबरंकांचन
भक्तिचित्रंमालाधरंकेशवमभ्यु
पैमि ॥ ५८ ॥ भवोद्भवंवेदविदांवरि
ष्ठमादित्यचंद्राग्निवहप्रभावं ॥ यो

गी.
२५

गात्मके सांख्यो विद्वां वरिष्ठं यं प्रप
द्ये व्यक्तमात्मवंते ॥ ८१ ॥ यद्व्रतं ब्र
ह्म वदंति सर्वे गंति श्रमायनूमस्का
श्रवात्मानुकंप्यात्मने ॥ नमोस्वंयुक्तम
नूपमैश्वर्येणे: सनातने लोकगृहे ह
स्तामि ॥ ८२ ॥ श्रीवत्सांकमहादे

वेवेदएहसमत्रपमे॥ अपधेसस्त्वममर
वेलेवेएएपममयप्रदं॥ ७४॥ नमःन
मेवएहायलीलयोऊवनेमहीं॥ एव
रमधेपनेयएसमेकः खवखएयंते
७५॥ अमवेसवंश्रमाकोनिर्गएपवर
मेस्कं॥ अपधेसकसेगनोयनीनो

पा॰
७॰

परमांगतिं ॥८४॥ भगवंतकेगुणाध्यार
नमलतंपरमंपदं॥ आवरणंआवरणार
तोनोअपघेमक्केवलत्सलं॥८५॥त्रि
विक्रमैत्रिलोकेपरलोकांनोप्रति
नामहैं॥ योगात्मानेमहात्माकेप्र
सघेहैंजनाहैंनें॥८६॥ आदिदेर

वमयश्चश्यव्यक्ताव्यक्तेसनातने ॥ ना
रायणमस्मीयांसंप्रपद्येब्राह्मणप्रि
यं ॥ ८७ ॥ ब्रह्मरूपारायदेवायनमः २
सर्वंमहात्मने ॥ प्रपद्येदेवदेवेश्वम
णीयांसममणोर्यथा ॥ ८८ ॥ एकाय
लोकनाथायपरनः परमात्मने ॥ न

ग॰ २१

मः सहस्रशिरसेऽनंताय महात्मने
८५॥ त्वमेव परमं देवं स्रष्टयोगेटपा
रगाः॥ कीर्त्तयंति वयं सर्वे ब्रह्मादि
नां परायणं॥ ८६॥ नमस्ते पुंडरीका
क्ष भक्तानामभयंकर॥ सुब्रह्मण्य
नमस्तेस्तु त्राहि मां शरणागते॥

९२ ॥ तावद्भवत्यमे [illegible] दुःखचिंता
संसारसागरे ॥ यावत्कमलपत्रा
क्षं न स्मरामि जनार्दनं ॥ ९३ ॥ श्री
सूत उवाच ॥ भक्तिं तस्यानुसंचिं
त्य नारायणस्या मोचवसंस्तवं ॥ प्रीति
मान्भगवान्विष्णुः प्रोवाच

गं
२२

क्रमाद्दाधरः ॥ ग्राहग्रस्तगहडेंविस्मरा
जर्गामहरेन्नमः ॥ सोनिध्यंकल्पया
मासतस्मिन्नसरस्मिलोकधूक् ॥ ४४ ॥
ग्राहग्रस्तेंगजेंद्रेचतंचग्राहंजलाश्र
यात् ॥ उद्धाराप्रमेयात्मातत्रमाम
धुसूदनः ॥ ४५ ॥ जलस्थेदारयामा

मग्राहं चक्रेण माधवः ॥ मोचयामास ना
गेंद्रं चाप्येषभयः शापाल्लोगतं ॥ ५६ ॥ सहि
देवलशापेन हूहूर्गंधर्वसत्तमः ॥ इदम
स्यापरं गुह्यं राजन्न प्रपन्नमेश्रुतं ॥ ५७
युधिष्ठिर उवाच ॥ कथं शापोद्भवं नाम
गंधर्वाणां महात्मनो ॥ एतदिकाम्य

गं
९३

हंसोगानं विस्तरेण पितामहः ॥ ५७ ॥ श्री
छउवाच ॥ हाहा हूहू रिति ख्यातौ गीत
वाद्यविशारदौ ॥ इति तौ श्रावितौ ते
न देवलेन महात्मना ॥ ५८ ॥ उर्वशी
मेनकारंभा तथा चान्ये स्वरोगणाः ॥
शाक्रस्य पुरतो राजन्नृत्यंत्येताःस्व

मध्यमाः॥ २५॥ ततस्तु गायमनौन गंधर्वौ
राजस्यसति॥ अन्यौन्यं च कृतवंतः स्पर्द्धां शर
कृष्णपरतन्तलता॥ २॥ आवयोरुभयोर्मेर
ध्यकः श्रेष्ठो गीतवाद्ययोः॥ नैवदस्यस्वर
रश्रेष्ठो ज्ञानागीतस्यलत्तणं॥ २॥ गंधर्वे
स्यवचः श्रुत्वा प्रत्यवाच शतक्रतुः॥ युव

गा'
९४

योगीनतवायेष्ठविशेषोनोपलभ्यते ॥३॥
एकएवमतिश्रेष्ठेदेवलोनामनामतः ॥
पुर्वयोःसंशयश्छेत्ताभविष्यतिनसंशयः॥
ततस्तेनोशाक्षवचोनिशम्यप्रणम्यए ५
जनूशिरसामहेश्वरं ॥ गतोमहद्धेशोज
यकांतिणेतोयत्राश्रमेतिष्ठतिसहि

नाग्रा: ॥ ५ ॥ ततोहंह्यामुनिश्रेष्ठंदेवलंसोशि
ताव्रतं ॥ अभिवाद्यमहात्मानंप्रोचवत्तःपा
षुसंस्थितौ ॥ ६ ॥ एकोणाग्रशितौदेवनर
नेमीपेड्जिनोन्नम ॥ एकस्यचजयंदेहियदे
मनमिवर्त्तेते ॥ ७ ॥ एषधर्माङ्गंतौगायंतौह
विरंसयुंरवं ॥ नकिंविजदनेवाकोड

निर्मानसवधारणात् ॥८॥ श्रुत्वैवनपिविचले२
चांनकिंचिज्जरतेमुनिः॥ नदानौऊपिनौन
स्पदेवलस्यमहात्मनः॥९॥ऊब्नलेना२
नदावाक्यंगंधर्वौकालनोदितौ॥ मूढोयं
नाभिजानातिनिश्चयंजजगीनयो॥१०॥
निशम्यनद्वचलेपांगाधर्वाणामदाग्विनं

क्रोधाडुत्थायविप्रेंद्रइदंवचनमब्रवीत् ॥२२॥

एषमूढ्ढुरात्मानग्रह्णंयानमस्कधीः ॥व

मेवनाजनाजनमभवस्वागिरिगह्वरे ॥२२॥

ततश्लोप्राप्तिनौतेनदेवलेनमहात्मना ॥

प्रणम्यशिरसाविप्रंकंधर्वोविदमवचन ॥२ २

भूमंडलेनतोह्यावोप्रमादेकृतनमः ॥नि

च्युयंवदविप्रेंद्रयेनशापाद्विमोचनं ॥ २४ ॥
ततस्तोउक्तवोहृष्टावोभौशापमयाद्विंतो
प्रत्युवाचमुनिस्तेषोगंधर्वींएतांभयात्विनं ॥ २५
स मेरुपृष्टेहैतोरम्यंचकूटस्तलसमाकूलं ॥ नाना
पक्षिनिनादाढंपद्मिनीयरवसागरः ॥ २६
तस्मिन्सरोवरेरम्येनित्यंगाहोवशिख्यति ॥

स्थानेत्वमाप्तोगोगमिष्यतिनसंशयः ॥ १९
नदेवदेवदेवेशंलोक्ष्यतेनात्रसंशयः ॥ ततो
नारायणःप्रीतःशापाद्दामोचयिष्यति ॥ २०
उत्तुक्ताकृषिणातेनवैरेणैनोप्रमोदितो ।
एवंपुराणानेश्रत्वाश्रुत्वासौजगावानिह ॥ २१
क्रोडेजोपिवानल्पानदानानानासंप्रयछति ॥

स्यापद्विमुक्तौग्रुगणपद्मजोगंधर्वपवच ॥२१॥
गजोपिमोक्षतोयातः श्रीकृष्णेनविमोचि
तः ॥ तस्मात्स्नापाद्विनिर्मुक्तः प्रागवाविश
नोभवेत् ॥ सचस्वेस्वेवपुः प्राप्यप्रणिपत्य
जनार्दनं ॥ गजोगंधर्वराजस्वपदंनिवेति
मागतः ॥२४॥ प्रीतिमान्पुंडरीकाक्षः

शरणागतवत्सलः ॥ अभयंनउदेवेश
नाभ्यांचैवप्रपूजितः ॥ ४३ ॥ इदंचैवमहा
बाहोमनजस्यचप्रभाषितं ॥ भजंतेयेज
राजेंद्र [illegible] वंदनंमधुसूदनः ॥ ४४ ॥ श्रीभ
गवानुवाच ॥ येमांस्तोत्रंचसंश्रैवग्रहस्य
चविदारणं ॥ आत्मकीचकवेणनो

ग॰
२८

रूपं चैव समाश्रयः ॥ २५ ॥ श्रुत्वालं राम
चरितं भारताख्यानमुत्तमं ॥ विभूतिं
विश्वरूपं च लवराजमनुस्मृतिं ॥ २६ ॥
प्रणवं च ऊकृतं तेजं गरुडं मेरुपर्वतं ॥
रूपं काचनगुल्मानां रूपं मेरुस्वतन
स्य च ॥ २७ ॥ ये मे स्मरंति मनुजाः प्र

यात्राःस्थिरस्तुजयः ॥ दुस्वप्नोनश्यते
तेषांसुखमसम्भविष्यति ॥ २४ ॥ स्म
न्तिकृष्णंगजेग्राहं ॥ वामदेवंमहायो
निंमेकर्षणेमहात्मानेप्रघोस्त्रिवन
यौवच ॥ ३ ॥ मत्स्यंकूर्मंवराहंचवा
मनंनाहर्यमेवच ॥ नारसिंहंचना

गं
२५

मेऽस्तु हिमसंहारकारकं ॥ ३ ॥ विष्णु
रूपं हृषीकेशं गोविंदं मधुसूदनं ॥
त्रिदशैर्वंदितं देवं हृष्टभक्तिमनोह
रिं ॥ ४ ॥ एतानि प्रातरुत्थाय सं
स्मरंति च ये जना ॥ सर्वपापैः प्रमु
च्यंते पुण्यलोकमवाप्नुयुः ॥ ध्रु

श्रीव्यासउवाच॥ एवमुक्त्वामहाराजनगजें
द्रंमधुसूदनः॥ स्पर्शयामासहस्तेनतंग
गंधर्वमेवच॥ ३४॥ सोपिसहसैवततः
सद्योमाल्यांबरधराबभौ॥ तमेवमान
संप्राप्यजगमतःस्त्रिदशालयं॥ ३५॥
ततोदिव्यवपुर्भूत्वाहस्तिराजंपरमंपदं॥

ग॰
मू

गच्छति स्म महाबाहो नारायणपरायणः ३८
ततो नारायणः श्रीमान् मोक्षयन्गजो
त्तमं ॥ ऋषिभिस्तूयमानोग्रौ देवगुह्यप
रायणैः ॥ ३७ ॥ ततस्तु भगवान् विष्णुर्दुर
विज्ञेयगतिप्रभुः ॥ शंखचक्रगदापाणि
रतजेनं युधिष्ठिरः ॥ ३८ ॥ गजेन्द्रमोक्ष

णं हृष्टाः सर्वे देवर्षिगणाः ॥ ब्रह्माणमग्रतः
कृत्वा सर्वे प्रांजलयस्तदा ॥ ४४ ॥ ववंदिरे म
हात्मानं प्रभुं नारायणं परं ॥ विस्मयोत्फु
ल्लनयनाः प्रजापतिपुरस्सराः ॥ ४५ ॥ य इदं
शृणुयान्नित्यं प्रातरुत्थाय मानवः ॥ प्राप्नु
यात्परमां सिद्धिं ॥ समस्तस्य न श्यति ॥ ४६

गजेंद्रमोक्षणं पुण्यं सर्वपापप्रणाशनं ॥ श्रा
वयेन्मानहस्याय दीर्घमायुरवाप्नुयात ॥ ध
स्कतेन हि कृष्णेहस्तेन कथितेन च ॥
गजेंद्रमोक्षणेचैव सद्यः पापात्प्रमुच्यते ॥
धत्र ॥ मयाते कथितेराजनू पवित्रं पापना
शनं ॥ कीर्तयस्व महाबाहो गजेंद्रस्य महा

त्मनः॥४४॥चरितंपुण्यकर्म्मणांपुष्कलंवर्द्धे
तेयशः॥प्रीतिमान्पुंडरीकाक्षोगजेंद्रःस्वा
म्युक्तवान्॥४५॥वैशंपायनउवाच॥एतच्छ्रु
त्वामहाबाहोभारतानांपितामहम्॥गजेंद्र
मोक्षणंराजाकुंतीपुत्रोयुधिष्ठिरः॥४६॥भ्रात
भिःसहितःसंप्राप्यब्राह्मणैर्वेदपारगैः॥पूजा

यामाहुर्देवेशाशास्त्रस्यमडलदने ॥ ५७ ॥ विस्मयो
त्फुल्लनयनाः श्रुत्वानागस्यमोत्तमं ॥ ऋषय
स्तुमहाभागाः सर्वेप्रांजलयस्तदा ॥ ५८ ॥ सं
जेवेशंपवापद्मनाभंमहाबलवेदविधिंह
रेशं ॥ मेवेदगुह्यंपुरुषंपुराणंववेदिवेदवि
दांवरिष्ठं ॥ ५९ ॥ पनतुगुणंमहाबाहोजना

नोगुणपकर्मणां ॥ दुःस्वप्नदर्शने चोरेश्चत्वार
पापान्मुच्यन्ते ॥ ५ ॥ तस्मात्त्वं हि महाबाहो
प्रबोधे शरणे हरि ॥ विमुक्तः सर्वपापेभ्यः प्रा
प्नोति परमं पदं ॥ ६ ॥ यदा महाग्राहगृहीत
नकानां सुगुप्तिते पद्मवने महाद्विपं ॥ वि
मोक्षयामास सराजेंजनार्दनः ॥ स्मरामि दुः

स्वप्नविनाशनं हरिम् ॥ ५४ ॥ पुरांपुराणंपरमं
पवित्रं शरण्यमीशं सुरलोकनाथं ॥ स्मरामह
वैरिंचितपादपद्मं सनातनं लोकगुरुं स्मरा
मि ॥ ५५ ॥ वराग्रजन्मारण्याद्विमुक्तिहेतोः १
गुरुभवत्स्तुतिदिव्यदेहगीतं ॥ सततं समभि
पठंतियेतत्रनेभामा जन्ममरणांतिकपार

पनस्यात्॥५५॥धर्मैकहेतवजमूलोवेद
स्कंधः पुराणशाखाढ्यः॥क्रतुकुसुमो
मोक्षफलोमधुसूदनपादपोजयति॥ ५५
नमोब्रह्मण्यदेवायगोब्राह्मणहिताय
च॥जगद्धितायकृष्णायगोविंदायन
मोनमः॥५६॥श्रान्तोविक्लवशिथिला

8

गी॰
२५

श्रीमतः चोरे श्रुत्वा ब्रज्ञादिषु वर्ज्जमानाः॥
संकीर्त्तनेनारायणाशब्दमात्रं विमुक्तदुःखा
सुखिनो भवंति॥ ५७॥ वेदेरामायणे
चैव पुराणे भारते तथा॥ आदावंते च म
ध्ये च हरिः सर्वत्र गीयते॥ ५८॥ एकोपि
कृष्णस्य कृतः प्रणामो दशाश्वमेधाव

वभृथेन तुल्यः ॥ दशाश्वमेधी पुनरेति जन्म कृष्णप्र
णामेन पुनर्भवाय ॥ ५५ ॥ सर्वरत्नमयो मेरुः सर्वा
श्चर्यमयं नभः ॥ सर्वतीर्थमयी गंगा सर्वदेव
मयो हरिः ॥ ५६ ॥ आकाशात्पतितं तोयं यथा
गच्छति सागरे ॥ सर्वदेवनमस्कारः केशवं प्र
ति गच्छति ॥ ५७ ॥ गीतानाम सहस्रनामैव स्तवना

ज्ञोह्यनुस्मृति ॥ गजेंद्रमोक्षणं नाम पंचरत्ना १
नि भारते ॥ इति श्रीमहाभारते शतसहस्रसं
हितायां वैयासिक्यां शांतिपर्वणि गजेंद्रमो
क्षणं संपूर्णं समाप्तं ॥ ॥ ॐ शुभमस्तु १